

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YILDIRIM BAYEZİD DEVRİ
SİYASİ OLAYLARI, DEVLET TEŞKİLATI,
İLİM VE KÜLTÜR HAYATI**

**Danışman
Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ**

**Hazırlayan
Emine KOCA**

**ŞANLIURFA
2007**

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ danışmanlığında Emine KOCA'nın hazırladığı "Yıldırım Bayezid Devri Siyasi Olayları, Devlet Teşkilatı, İlim ve Kültür Hayatı" konulu bu çalışma / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Üye: Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Üye: Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

Bu tezin, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yapıldığı ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onayladım.

Prof. Dr . Zuhul KARAHAHAN KARA

Enstitü Müdürü

Bu çalışma tarafından desteklenmiştir.

Proje No:

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı , 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
II. Konuyla İlgili Kaynak ve Araştırmalar.....	1
III. Yıldırım Bayezid'in Hükümdar Oluşu.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN SİYASİ OLAYLARI.....	6
I. Balkanlarda Alınan Tedbirler.....	6
A. Sırbistan'ın Tabiiyet Altına Alınması.....	6
B. Yıldırım Bayezid'in Sırp Prensesi Olivera ile Evlenmesi.....	7
C. Bulgaristan ve Bosna'ya Yapılan Akınlar.....	8
II. Batı Anadolu'da Türk Birliğinin Kurulması.....	8
A. Alaşehir'in Fethi.....	10
B. I. Karaman Seferi.....	10
III. Fetihler ve Akınlar.....	12
A. Ege ve Akdeniz'de Osmanlı Donanmasının Faaliyeti.....	12
B. Romanya'nın (Eflak)Türk Hakimiyetine Girmesi.....	13
C. Selanik'in Fethi.....	14
D. İstanbul'un Türkler Tarafından Ablukaya Alınması.....	15
E. Macaristan Seferi.....	17
F. Bulgar Krallığının Sona Ermesi.....	18
G. Yıldırım'ın Bayezid'in Mısır'daki Abbasi Halifesinden "Sultan" Unvanını Alması.....	18
H. Yıldırım Bayezid'in Anadolu Seferleri.....	19
1. Kastamonu Beyliğinin Ele Geçirilmesi.....	19

2. Sinop Beyi Candaroğlu İsfendiyyar'ın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi.....	20
3. Kırk Dilim Meydan Muharebesi.....	21
IV. Niğbolu Savaşı.....	22
A. Osmanlılara Karşı Haçlı İttifakının Oluşması.....	22
B. Haçlıların Sınırı Geçmeleri.....	24
C. Yıldırım Bayezid'in Düşmana Karşı Hareketi.....	25
D. Haçlı Kuvvetlerinin Taarruzu ve Bozulması.....	26
E. Niğbolu Savaşının Sonucu.....	27
V. İstanbul Kuşatması.....	29
A. Anadolu Hisarının İnşası.....	30
B. İstanbul'un 3. ve 4. Kuşatması.....	30
VI. 1388-1402 Senesine Kadar Yunanistan ve Mora.....	33
VII. II. Karaman Seferi.....	34
VIII. Karadeniz Beyliklerinin Zaptı ve Samsun'un Alınması.....	35
IX. Kadı Burhaneddin Devletinin Sonu.....	36
X. Ankara Savaşı.....	37
A. Timur'un Ortaya Çıkışı.....	37
B. Timur ile Yıldırım Bayezid'in Karşılaşması.....	38
C. Timur'un I. Anadolu Seferi ve Sivas'ı Tahribi.....	38
D. Malatya'nın Alınması.....	39
E. Osmanlı Hükümdarı'nın Durumu.....	40
F. Timur'un Suriye Seferi.....	41
G. Yıldırım Bayezid ve Timur Arasında Geçenler.....	41
H. Yıldırım Bayezid'in Ölümü.....	54
İKİNCİ BÖLÜM	
YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN DEVLET TEŞKİLATI.....	59
I. Divan-ı Hümayun.....	59
A. Vezirlik.....	61
a. Çandarlı Ali Paşa.....	61
b. Timurtaş Paşa.....	62
B. Kadıaskerlik.....	63
C. Nişancı.....	63
D. Defterdar.....	64
II. Mahalli Teşkilat.....	64
A. Kaza.....	64
B. Sancak.....	65
C. Beylerbeyilik.....	66
III. Ordu.....	67
IV. Hukuki ve Adli Teşkilat.....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN İLİM ve KÜLTÜR HAYATI.....	70
I. Devrin Alimleri ve Yazılan Eserler.....	70
A. Molla Fenârî.....	70
B. Mevlana Şahabeddin Ahmed Sivâsî.....	72
C. Mevlana Muhammed Şah b. Molla Fenârî.....	73
D. Mevlana Yusuf Bâlî.....	74
E. İbnü'l- Cezerî.....	74
F. İzzeddin Abdullatif İbn-i Melek.....	77

G. Alaaddin Rûmî.....	78
H. Ahmedî.....	78
I. Hacı Paşa.....	79
İ. Hacı Bayrâm-ı Velî.....	80
II. Yapılan Hayır Eserleri.....	82
A. Bursa Ulu Câmii.....	83
B. Yıldırım Bayezid Câmii.....	84
C. İmaretler.....	84
D. Külliyeleer.....	85
E. Hastaneler.....	85
F. Yıldırım Bayezid Devrinde Surre.....	85
III. Devrin Medreseleri.....	86
A. Yıldırım Bayezid Medresesi (Bursa).....	86
B. Yıldırım Bayezid Medresesi (Balıkesir).....	87
C. Firuz Bey Medresesi.....	87
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	90
ÖZET.....	93
SUMMARY.....	94

ÖNSÖZ

Gerçekte, tarih, hakikati öğrenmektir. Geçmişle ilgili gerçeklerin öğrenilip anlaşılması, yaşanan zamanın değerlendirilmesi ve geleceğe daha iyi hazırlanılması için çok önemli bir faktördür. Maddi ve manevi kalkınma, uygarlaşma ve olgunlaşma büyük ölçüde geçmişi öğrenip, tecrübelerden yararlanıp yanlışları düzeltmek ve geleceğe uygun şartlar hazırlamakla gerçekleşebilir.

Toplumların hayatında varılmak istenen en önemli hedef, varlıklarını sürdürme ve medeniyet kurma güç ve imkanına sahip olmaktır. Başsız bir vücut veya vücutsuz bir baş hiçbir anlam taşımayacağı gibi, hükümdarsız millet, milletsiz de hükümdar olmaz. Özellikle toplumların tarihine şekil veren, tarihe mal olmuş, önemli görevler üstlenmiş kişilikler her zaman anılmaya en layık insanlar olmuşlardır.

Tarihin akışı kadar toplumların da geleceğini değiştiren nice şahsiyetler vardır. Bu kişiler sahip oldukları yetenekler yanında toplumlarını da arkalarına alarak ölümsüz bir başarıya imza atmışlardır. Düşüncemize göre Osmanlı Tarihinde Yıldırım Bayezid de bu tür kişiliklerden biridir.

Yıldırım Bayezid devri, devlet teşkilatı itibariyle ilk merkezîyetçi devletin doğuşu ve çöküşünü içine alan, siyasi olaylar açısından iki Türk Sultanını karşı karşıya getiren, Bizans'a ve Avrupa'ya karşı zaferler kazanılan bir devri incelemesi ile önemlidir. Bu dönem hakkında daha önce bir çalışma yapılmamasından dolayı böyle bir araştırmayı hazırladık.

Araştırmamızın ana bölümlerine girmeden önce araştırmamızda başvurduğumuz kaynaklar hakkında kısa bir bilgi vermeyi uygun bulduk. Ardından da o dönemin nasıl bir vaziyette olduğunu taktir etmek ve öncesi ile sonrasındaki bağlantıları kurabilmek için Yıldırım Bayezid'in hükümdar oluşunu tarihi seyri içinde özet olarak verdik.

Birinci bölümde her Padişah gibi Yıldırım Bayezid'in siyasi faaliyetlerini (fethih ve savaş) inceledik. Ayrıca bu dönemdeki siyasi olayları incelerken, tek elden yönetilen güçlü bir merkezi devlet kurma siyasetinin nasıl organize edildiğini de açıkladık. Bununla birlikte ilk merkezîyetçi devletin doğuşu ve Ankara savaşıyla çöküşünü Anadolu'daki beyliklerle ilişkilerini ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Yıldırım Bayezid devrinin devlet teşkilatı hakkında kaynaklardan tespit edebildiğimiz bilgileri topladık. Devletin merkezi yönetim şeklini, ordusunu, hukuki ve adli işlerini kapsayan, devletin en alt rütbedeki görevlisinden en üst seviyedeki Padişah'ına kadar işleyişini elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda değerlendirdik.

Araştırmamızın son kısmında ise, Yıldırım Bayezid zamanındaki ilim ve kültür hayatını ele almaya gayret ettik. Ayrıca bu dönemde yetişen önemli alimlerin hayatı ve eserlerini biyografik olarak vermenin uygun olacağını karar verdik. Son olarak bu dönemde yapılan hayır eserleri ve Türk eğitim tarihi açısından önemli olan medreseler hakkında bilgi verdik.

Bu çalışmamızın meydana gelmesinde bilgi, tecrübe ve yönlendirmelerinden yararlandığım değerli hocam Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ'e; teşviklerini ve özverisini esirgemeyen ablam Serap TOĞUŞLU'ya ve doküman konusunda yardımcı olan Mehmet DEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Emine KOCA

Şanlıurfa-2007

KISALTMALAR

- a.g.e : adı geçen eser
agm : adı geçen makale
b. : bin(oğul)
bk. : bakınız
bt. : binti(kızı)
çev. : çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EI : The Encyclopedia of Islam
haz. : hazırlayan
İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
nşr. : neşreden
sad. : sadeleştiren
TOEM: Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası
TTEM: Türk Tarih Encümeni Mecmuası
ts. : tarihsiz
ty. : tarih ve yer yok
vd. : ve diğerleri
yay. : yayınlayan

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Amacı

İslam Tarihi içinde önemli bir yeri bulunan Osmanlı devleti'nin kuruluş devrindeki bir hükümdar olan Yıldırım Bayezid devri (1389-1403), Osmanlı Tarihi'nin önemli bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Yıldırım Bayezid, beyliklerin büyük bir kısmını hakimiyeti altına alarak Anadolu'daki Türk birliğini sağlamış, İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı Padişahı olmuş ve Niğbolu Savaşı'nda Haçlı ittifakını mağlup etmiştir. Ancak Ankara Savaşı (1402) sonunda Anadolu'daki Türk birliği bozulmuş, siyasi istikrar sekteye uğramış ve Yıldırım Bayezid esir edilmiştir.

Bütün bu olaylar Osmanlı Tarihi'nin önemli problemleri arasındadır. Araştırmamız da bu çerçevede olacaktır. Yüksek Öğretim Kurulu'nun tez arşivinden yaptığımız tarama sonucunda, bu devir hakkında müstakil bir çalışma yapılmamış olması da bu konuyu tercih etmemize sebep olmuştur.

Bu çalışmamızda Yıldırım Bayezid devrini siyasi, kültürel ve ilmi açıdan bütün yönleriyle incelemek amaçlanmıştır. Bu devrin devlet teşkilatının tanıtılması, ilim ve kültür hayatında ne gibi gelişmelerin olduğunun açıklanması da tezin amaçları arasındadır.

II. Konuyla İlgili Kaynak ve Araştırmalar

Konumuz Osmanlı Tarihi'nin ilk dönemi olunca, kaynaklarımızın temel eserler olmasına dikkat ettik. Ancak ne yazık ki, birçok temel esere ulaşamadık. Buna rağmen, ulaşabildiğimiz konu ile ilgili tüm kaynaklardan yararlanmaya gayret ettik.

Temel olarak yararlandığımız kaynakları şöyle sıralayabiliriz.¹

803/1400 yılında doğmuş ve 86 yıldan fazla yaşamış olan Aşık Paşazâde, *Tevarih-i Âl-i Osman* ismiyle tanınan eserinin bir kısmını Yahşi Fakih denilen kişiden dinlemiştir. Aşık Paşazâde, Yıldırım Bayezid devrine bizzat şahit olmuştur. Ancak kitabını çok sonra yazdığından dolayı bazı olayları unutmuş olabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Mehmed Neşrî (926/1520) nin, *Neşrî Tarihi (Cihannüma)* adlı eseri aslında bir dünya tarihi olmasına rağmen sadece Osmanlı Tarihi ile ilgili altıncı kısmı

¹ Bu eserlerin tanıtılmasında Franz Babinger'in *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı eserinden faydalanılmıştır.

zamanımıza kadar gelmiştir. Mehmed Neşri'nin küçük yaşta Bursa'ya geldiği ve burada ders gördüğü rivayet edilir.

Aslen Arnavut olan Lütü Paşa (ö. 941/1534)'nın eseri olan *Tevarih-i Âl-i Osman*, Yıldırım Bayezid devrini özet olarak anlatmıştır.

Taşköprizade Ahmed (900-968/1495-1561)'in biyografi tarzında kaleme aldığı *eş-Şakaiku'n-Nu'maniye* adlı eserinden çok faydalandık. Bu eserde, Osman Gazi'den Kanuni dönemine kadar birçok bilgin ve tarikat şeyhinin biyografileri anlatılmıştır. 965/1588 yılında tamamlanan bu Arapça eserin, Mecdi Mehmed Efendi tarafından hazırlanan Türkçe çevirisi *Hadaiku's-Şakaik*'tan yararlandık.

Hoca Sadeddin Efendi (ö.1008/1599)'nin *Tacü't-Tevarih* adlı eseri, önce devrin siyasi olayları hakkında bilgi verdikten sonra Yıldırım Bayezid devrindeki alimleri ayrı bir bahiste incelemektedir. Hoca Sadeddin'in bu eseri Osmanlı İmparatorluğu kuruluş devrinin temel kaynaklarından biri olduğu gibi aynı zamanda çağının bütün kültür varlığını, dünya görüşünü, düşünce tarzını, olaylara bakışını ve değer verişini açıklayan havası ve üslubuyla ayrı bir değer ifade etmektedir.

Solakzade Mehmed Hemdemî (ö. 1068/1657)'nin, *Solakzâde Tarihi* olarak bilinen eserindeki bilgiler, bazı kaynaklardan toplama olsa da eseri sevilmiş, tutulmuş ve beğenilmiştir.

Bunlar yanında; Ahmed Cevdet Paşa (ö.1312/1895)'nin *Kıyas-ı Enbiya*, Mehmed Süreyya (ö.1326/1909)'nin *Sicill-i Osmani*, İsmail Hami Danişmend (ö.1962)'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1888-1977)'nin *Osmanlı Tarihi*, Yılmaz Öztuna'nın *Büyük Türkiye Tarihi* adlı eserlerinden yararlandık. Joseph Von Hammer (1774-1856)'in, *Osmanlı Tarihi* ve Gibbons'un *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* adlı eserlerinden de yararlandık. Yer yer kaynaklar arasında kıyaslama yapmayı da uygun gördük. Yine *İslam Ansiklopedisi*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'ndeki maddeler ve konumuzla ilgili makalelerden faydalandık

III. Yıldırım Bayezid'in Hükümdar Oluşu

Sultan I. Murad'ın oğlu olan Yıldırım Bayezid'in annesi Gülçiçek Hatun'dur. Vakıf kayıtlarında yer alan iki vakfiyede annesinin aslen Rum olduğu ortaya

çıkılmaktadır. Bayezid dedesi Orhan Gazi'nin ölümüne ve Murad Hüdavendigâr'ın tahta çıkışına tesadüf eden 761/1360 tarihinde Bursa'da dünyaya geldi.²

Bayezid'in Yakup, Savcı ve İbrahim adında 3 tane de kardeşi bulunmaktadır.³ Bayezid 783/1381 tarihinde Germiyanolu Süleyman Çelebi'nin kızı Devlet Şah Hatun ile evlendi. Bu izdivaç neticesinde Germiyanolunun idaresinde bulunan memleketlerin bir kısmı çeyiz olarak Osmanlı arazisine katılmıştır (Kütahya, Tavşanlı, Emed, Simav, Gediz). Bayezid, kendisine çeyiz olarak verilen yerlere sancak beyi tayin edildi. Yerleştiği Kütahya'da Osmanlıların doğu sınırlarının muhafaza ve gözetimi ile görevlendirildi.⁴

Bayezid, 787/1385 tarihinde babasına karşı isyan eden kardeşi Savcı Bey'in yakalanması ve katlinde önemli bir rol oynadı.⁵

Bayezid'e "Yıldırım" unvanının ne zaman ve ne sebeple verildiği hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak 1386 yılında babasının Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey'e karşı giriştiği sefere katıldığı ve Konya muharebesinde Rumeli askerinin kumandanlığını yaptığı ve zaferin kazanılmasında önemli rol oynayarak, gösterdiği cesaret, atılganlık ve askeri hareketlerdeki sürati yüzünden asker ve halk tarafından bu unvanın verildiği belirtilir. Yine bazı kaynaklarda Bayezid'in "Celâlüddin" unvanını da kullandığı yer alır. Bazı Fransız yazarlar "Yıldırım" unvanını "L' eclair" (şimşek) kelimesiyle yanlış ya da mecazi şekilde tercüme etmişlerdir.⁶

I. Murad'ın, Bayezid, Savcı, Yakup ve İbrahim isimlerinde 4 oğlu vardı. Bunlardan Savcı Bey daha önce babasına isyan ettiği için idam edilmişti. İbrahim Bey hakkında tarihi kaynaklarda bilgi bulunmaktadır. Karasi vilayeti valisi Yakup ile Sultan-Önü ve Germiyan ülkesinin bir kısmını idare etmekte olan Bayezid , Kosova Savaşına babaları I. Murad'la birlikte katılmışlardı.⁷

² Oruç b. Adil, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1925, s. 18; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara 1992, II, 94; Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, *Tarih*, haz. Vahit Çabuk, Ankara 1989, I, 70; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, II, 369; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971-1972, I, 82; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, Ankara 1996, II, 110.

³ Öztuna, *a.g.e.*, II, 109; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369.

⁴ Mehmed Neşri, *Neşri Tarihi*, haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara 1984, I, 114; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369; Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1994, s. 72.

⁵ Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369.

⁶ Danişmend, *a.g.e.*, I, 83; Öztuna, *a.g.e.*, II, 109; Halil İnalçık, "Bayezid I", *DİA*, V, 232; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369; Solakzâde, *a.g.e.*, I, 70.

⁷ Danişmend, *a.g.e.*, I, 82; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369; Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Padişahları*, İstanbul 2003, s. 41.

Türklerin Rumeli'ye kesin olarak yerleşmesini sağlayan Kosova savaşında Yıldırım Bayezid, Rumeli askerine ve sağ cenaha kumanda etmiş ve savaşın kazanılmasında büyük bir rol oynamıştı (791/1389). Sırp Kralı Lazar'ın katledildiği ve I. Murad'ın şehit olduğu bu savaşta Yıldırım Bayezid, devlet erkanı tarafından sancak dibine çağırılarak getirilmiş ve hükümdar ilan edilmiştir. Yine bunların teşviki ile düşmanı takipte bulunan ve ordugahtan uzaklaşmış olan kardeşi Yakub'u babasının ağzından haber göndererek çağırılmış ve gelen şehzade çadır içinde boğularak, cesedi babasıninki ile birlikte Bursa'ya gönderilmiştir.⁸

Lütfi Paşa, kardeş katlinin bu tarihten itibaren başladığını söylerse de, İsmail Hami Danişmend, kardeş katlinin Osman Gazi döneminde başladığını, Osman Gazi'nin amcası Dünder Bey'i kendi eliyle öldürdüğünü; I. Murad'ın hükümdar olduğu zaman sağ olan kardeşleri Halil ve İbrahim'i idam ettirdiğini ve daha sonra kendi oğlu Savcı Bey'i idam ettirmesini buna delil gösterir.⁹

Yakub Çelebi'nin hükümdarlığa ortak olmaması ve yeni bir buhranın ortaya çıkmaması için öldürülmesi bazı devlet adamları ile askerler içerisinde ve Osmanlı sınırları dışında kalan Anadolu Beylikleri arasında Yıldırım Bayezid'e karşı bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Her ne kadar Yıldırım Bayezid, Yakub Bey'den büyük ise de Yakub Bey'in veliaht olduğu hakkında rivayetler bulunmaktadır. Yakub Bey'in halk ve asker arasında sevilen ve pek çok taraftarı olan bir kişi olduğu da açıktır.¹⁰

Buna göre Yıldırım Bayezid'in, büyük bir ihtimalle kardeşinin hakkını gasp ederek tahta çıktığı ortaya çıkmaktadır.

Aşıkpaşazade, Yakub Çelebi'nin öldürülme olayını anlatırken, "O gece askere ıstırap düştü." diye bahseder. Yine Esterâbâdî *Bezm-ü Rezm*'inde, Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışında karışıklık yaşandığını ve I. Murad'a yakın olan adamlarından bir kısmının Yıldırım Bayezid'e yüz çevirip itaatten çıkarak kendi başlarına hareket etmeye başladıkları için sonradan tekrar itaat altına alınmış olduklarından bahseder. Yıldırım Bayezid'in, babası I. Murad ve kardeşi Yakub

⁸ Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 19; Feridun Bey, *Münşeat-ı Selatin* (Kosova Fetihnamesi), İstanbul 1274, I, 112–113; Danişmend, *a.g.e.*, I, 83; İlhan Şahin, "Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, İstanbul 1986, X, 155; M. Münir Aktepe, "Kosova", *İA*, VI, 869; Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi, Ankara 1998, s. 150; *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, haz. Şerif Baştav, Ankara 1973, s. 96.

⁹ Aşık Paşazâde, *Tevarih-i Âl-i Osman*, haz. Nihal Atsız, İstanbul s. 64; Lütfi Paşa, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341, s. 55; Danişmend, *a.g.e.*, I, 83.

¹⁰ Danişmend, *a.g.e.*, I, 84.

Bey'in cenazelerini gizli bir şekilde Bursa'ya nakletmesi askerle halk arasında çok sevilen ve sayılan, birçok taraftarı bulunan Yakub Bey'in akıbetinden dolayı meydana gelebilecek olaylardan çekindiğini göstermiştir.¹¹

Yıldırım Bayezid'in bastırdığı paranın üzerinde tahta çıkış tarihi olarak 792/1390 görülmektedir.¹² Bu tarih farkı, Kosova Savaşı'ndan sonra yeni hükümdar'ın, Rumeli işleriyle bir müddet meşgul olduktan sonra Edirne'ye gelebildiği için cülûs bahşişini biraz geciktirmiş olmasıyla izah edildiği gibi; Yıldırım Bayezid'in Sırbistan seferiyle meşgul olması veya kardeşi Yakub'u boğdurarak babasının yerine geçmeye teşebbüs etmesi üzerine meydana gelen karışıklıkların tesiri ile olduğunu açıklayan tarihçiler de bulunmaktadır.¹³

¹¹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 64; Aziz Esterâbâdi, *Bezm-ü Rezm* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1928, s. 388; Danişmend, *a.g.e.*, I, 84; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 369.

¹² Ali, "Yıldırım Bayezid'in Sikkeleri", *TTEM*, XIV/5 (1340), s. 277.

¹³ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 64; Danişmend, *a.g.e.*, I, 84.

BİRİNCİ BÖLÜM

YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN SİYASİ OLAYLARI

Kosova Savaşında I. Murad hayatını kaybederken geride Anadolu ve Rumeli’de önemli gelişmeler sağlamış, beylik yapısından sıyrılmış, önemli rakiplerini sindirip kendi bayrağı altına toplamış ve himayesine almış bir devlet bırakmıştı. Fakat vasallık siyaseti devletin güçlü bir merkezi sistem kurmasının önünde büyük bir engel olarak durmakta idi. Gerek Anadolu’da gerekse Rumeli’deki vasal beyler her an fırsatını bulduklarında kolayca bu gevşek bağdan kurtulabilmekteydi. Nitekim I. Murad’ın savaş meydanında vefatı hem Anadolu’da, hem de Balkanlarda kıpırdanmalara yol açmakta gecikmedi. Osmanlı tahtına geçen Yıldırım Bayezid’in ilk iş olarak içteki ve dıştaki rakiplerini bertaraf ederek kontrolü sağlaması gerekiyordu.

I. Balkanlarda Alınan Tedbirler

A. Sırbistan’ın Tabiiyet Altına Alınması

Yıldırım Bayezid, Kosova Savaşı’ndan sonra Anadolu’ya geçmeden önce Balkanlarda bazı tedbirler alma ihtiyacını hissetti. Önce Yakup Bey’in öldürülmesinden dolayı muhalefete başlayan bir kısım devlet adamı ile askeri yeniden kendi tarafına çekti.¹⁴ Sonra Sırbistan’ı almak yerine Kosova Savaşı’nda öldürülen Kral Lazar’ın henüz küçük yaştaki oğlu Stefan Lazaroviç’in vasisi olan annesi ile anlaşma yoluna gitti.¹⁵ Yapılan antlaşmaya göre Sırp Kralı Stefan Lazaroviç vergi ödemeyi ve Yıldırım Bayezid’in istediği anda emrine gönderilmek üzere tam teçhizatlı 20.000 askeri hazır tutmayı kabul etti. Kosova zaferinden sonra Sırbistan devletinin doğrudan doğruya Osmanlı İmparatorluğuna katılması bekleniyordu. Stefan Lazaroviç, kardeşi Priştine hakimi Vuk Brankoviç yerlerinde kalabileceklerini hiç ümit etmiyorlardı. Yıldırım Bayezid’in bu hareketi, Sırp’ı memnun etti.¹⁶

Yıldırım Bayezid’in bütün bu geniş hoşgörüsüne Anadolu’daki durumun ciddiyeti sebep olmuştur. Böylece Rumeli’de dışarıdan özellikle Macarlar tarafından

¹⁴ İlhan Şahin, a.g.m., *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, X, 156; Danişmend, a.g.e., I, 85.

¹⁵ Solakzâde, a.g.e., I, 79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1972, I, 260; İnalçık, a.g.m, *DİA*, V, 232; Yinanç, a.g.m., *İA*, II, 370.

¹⁶ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul, 1983, II, 306; Gibbons, a.g.e., s. 152; Uzunçarşılı, a.g.e., I, 260.

yapılabilecek bir kıskırtma ile meydana gelmesi muhtemel herhangi bir muhalefet önlenmiş oluyordu. Bu dostluk Bayezid'in ölümüne kadar devam etmiştir.¹⁷

Osmanlılara sadık ve müttefik kalan Sırp, Niğbolu ve Ankara Savaşında birlikte savaşmışlardır.¹⁸

B. Yıldırım Bayezid'in Sırp Prensesi Olivera ile Evlenmesi

1390 yılında Bizans'ta imparator değiştirecek ve yeni imparator tayin edecek derecede nüfuz kazanan Yıldırım Bayezid, Alacahisar Câmii'nde (Niş ile Semendire arasında) maktul Lazar'ın kızı Sırp prensesi Maria Olivera Despina ile evlendi.¹⁹

Yıldırım Bayezid'in bu evliliği, Osmanlı Hanedanına mensup bir hükümdar tarafından Hıristiyan bir hanedanın kızıyla akdedilmiş son nikahtır. Din farkı, Osmanlı hükümdarları için Avrupa Krallarının aileleri içinden kadın bulmalarına mani teşkil ediyordu. Kendi teb'alarından biriyle evlendikleri zaman da daima zevcenin ailesi tarafından bir fitne endişesi vardı. Aile rekabetlerinin Avrupa'da o kadar önemli bir rol oynadığı bir zamanda Osmanlı İmparatorluğu böyle bir kabiliyetsizlikten dolayı pek ziyade zarar görüyordu.²⁰

Yıldırım Bayezid'in bir Sırp prensesi ile evlenmesi ile birlikte içki ve sefahatin de onunla birlikte saraya girdiğini rivayet eden tarihçiler bulunmaktadır. Bu andan itibaren Lazar'ın oğulları olan Stefan Lazaroviç ve Vuk Brankoviç her seferde askerlerini alıp, eniştelерinin himayesinde hizmet etmişlerse de her sene Osmanlı sarayına gelip kız kardeşleriyle muntazam bir şekilde temas halinde bulunmaları Yıldırım Bayezid üzerinde ihmal edilemeyecek bir nüfuz kazanmalarına ve Osmanlı sarayına yabancı nüfuzunun girmesine sebep olmuştur. Bu prensesin bundan önceki prenseslerden farkı, ailesi ve memleketiyle temas halinde bulunmasıdır. Yıldırım Bayezid'i içkiye ve sefahate alıştıran kişinin bu Sırp prensesi olduğu rivayet edilir.²¹

Osmanlı Padişahları, çok az istisnalar dışında, İslam'ın getirdiği içki yasağına uymuşlar ve bu yasağı uyulması için gerekli olan hukuki tedbirleri almışlardır. Buna örnek olarak II. Bayezid'in yayınladığı içki yasağı ile ilgili fermanı örnek verebiliriz. Bununla birlikte Yıldırım Bayezid, II. Selim, IV. Murad'ın gençliklerinde bazen içki

¹⁷ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, Ankara 1990, II, 44; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 261.

¹⁸ Gibbons, *a.g.e.*, s. 153.

¹⁹ Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 306.

²⁰ Gibbons, *a.g.e.*, s. 152.

²¹ Danişmend, *a.g.e.*, I, 87-88.

kullandıkları bazı Osmanlı kaynaklarında açıklanmaktadır. Yıldırım Bayezid geçici bir süre içki içmiş olsa bile bu günahı açıktan yaptığı ve içki sofraları düzenlediğini söylemek mümkün değildir.²²

Yıldırım Bayezid'in içki içtiği ve bu yüzden Molla Fenârî ve damadı Emir Sultan Buhârî tarafından şahitliğinin reddedildiği ile ilgili rivayet doğru değildir. Molla Fenârî'nin bir konuda şahitliği arzu edilen Yıldırım'ın cemaatle namazı terk etmesinden dolayı şahitliğini kabul etmediği doğrudur. O da bunun üzerine cemaatle namazı terk etmemek için sarayının yanına yeni bir câmi inşa etmiştir.²³

C. Bulgaristan ve Bosna'ya Yapılan Akınlar

Yıldırım Bayezid Sırp meselesiyle uğraşırken askeri harekate da devam etmiştir. Bulgaristan'ın henüz fethedilmemiş olan tarafıyla Bosna üzerine kuvvetler göndermiştir. Sırp sınırındaki Üsküp ve çevresini Paşa Yiğit Bey kumandasındaki kuvvetlere bıraktığı ve bu kuvvetlerin de Bosna üzerine büyük bir akın hareketi yapıp ganimetler aldığı ve bu krallığın tarihte ilk defa haraca bağlandığı rivayet edilir. Yıldırım Bayezid Firuz Bey'i Niğbolu'ya, Evrenos Bey'i de Serez karargahına göndererek Vodin ile Çitroz'un da fethini de emretti. Böylece Balkanlarda kuvvetli kalmak için akıncı teşkilatını güçlendirdi ve başta Bosna olmak üzere Eflak ve Tuna'nın kuzey taraflarına kadar akınlar düzenledi. Üsküp ve Niş arasında Türk göçmenlerini yerleştirdi. Kendisine tebrik için gelen Venedik elçileri kabul edilerek onlarla ticari bir antlaşma yapıldı. İlk kapitülasyonlar sayılabilecek olan bu antlaşmaya göre Venedikliler Osmanlı sularında serbestçe ticaret yapabilecek, buna karşılık Osmanlı devletine vergi verecekti.²⁴

II. Batı Anadolu'da Türk Birliğinin Kurulması

Karamanoğlu Alaaddin Bey, kayınpederi I. Murad'ın ölümünü fırsat bilip, Şehzade Yakub'un öldürülmesini bahane ederek Osmanlıların Hamidoğullarından

²² Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı, İstanbul* 1999, s. 59; Aksun, a.g.e., s. 89-90; Ahmed Refik, *Kadınlar Saltanatı, İstanbul* 1923, I, 22-25; Halil Cin-Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi, İstanbul* 1997, I, 267-268.

²³ Neşrî, a.g.e., I, 332-333; Lütfî Paşa, a.g.e., s. 45; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbar, İstanbul* 1285, V, 100; Solakzâde, a.g.e., I, 80-81; Hüseyin Hüsameddin, "Molla Fenârî", *TTEM*, sayı: 18 (1926), s. 368-384.

²⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., I, 261; Danişmend, a.g.e., I, 85; Aksun, a.g.e., s. 71; Joseph Von Hammer, *Osmanlı Tarihi*, haz. Abdulkadir Karahan, İstanbul 1991, I, 45; İncalcık, a.g.m., *DİA*, V, 232.

satın almış oldukları yerleri işgale başladı. Beyşehir'i aldı. Aynı sebeple Saruhan, Aydın, Menteşe, Germiyan Beylerini de kışkırtacak bir ittifak meydana getirerek Osmanlıyı Anadolu'da zor durumda bıraktı. Germiyan Beyi II. Yakub Bey kız kardeşi Devlet Şah Hatun'un çeyiz olarak Osmanlılara terk ettiği şehirlerden Kütahya'yı işgale ve diğer şehirleri de almaya başlamıştı. Ayrıca Kara Tatarların reisi Mürüvvet Bey de Kırşehir'i işgal ederek, Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed'e teslim etti. Böylece Anadolu'da Bayezid'e karşı geniş ölçüde bir muhalefet ve direniş başlamıştı.²⁵

Yıldırım Bayezid, Osmanlıya karşı oluşturulan bu ittifakı dağıtmak için, Sırp Kralı ile Bizans İmparatorunun oğlu Manuel komutasındaki orduyu alarak süratle Anadolu'ya geçti. Bu arada Candaroğlu II. Süleyman Paşa'yı (Yıldırım Bayezid'in amcası) ittifaka çağıracağı gibi, Edirne'de muhafız olarak bıraktığı Kara Timurtaş Paşa'yı da Rumeli kuvvetleri ile Anadolu'ya getirtti.

Yıldırım Bayezid Karamanoğullarının yardımına fırsat vermeden Germiyanlı Beyliğine doğru harekete geçti. Çok geçmeden Yakub Bey'i yakalayıp veziri Hisar Bey'le birlikte Rumeli'deki İpsala kalesine hapsedti (792/1390). Germiyanlılar'a ait Denizli ele geçirildi. Daha sonra Aydın, Menteşe ve Saruhan Beylikleri üzerine yürüdü. Bu beylikler deniz savaşları ve ticaretiyle uğraştıklarından dolayı kara yönünden gelecek kuvvetli bir orduya karşı koyamayacak güçteydiler. Bu nedenle Aydınoğlu İsa Bey savaşımsız teslim oldu. Beyliğin başkenti Ayasoloğ (Selçuk) ve diğer yerler ele geçirildi; kendisinin Tire ilçesinde oturmasına ve aile vakıflarını yönetmesine izin verildi. Menteşe Beyliğinin Balat şubesi ortadan kaldırıldı. Teslim olan Menteşe Beyi Mahmud Bey'e Bergama dirlik olarak verildi. Ele geçirilen bütün yerlerin yönetimi Şehzade Süleyman ile Şehzade Ertuğrul'a sancak beyliği olarak verildi. Çok geçmeden Saruhan Beyliği de alındı.

Yıldırım Bayezid fetihten hemen sonra bu bölgelerde Osmanlı idari teşkilatını kurdu ve Kütahya merkez olmak üzere meydana getirilen Anadolu Eyaleti Beylerbeyliğine Kara Timurtaş Paşa'yı tayin etti. Böylece Yıldırım Bayezid'in Anadolu seferinin birinci evresi 1390 yılı sonbahar ve kış aylarında tamamlanmış oluyordu. Batı Anadolu harekati ile Yıldırım Bayezid Anadolu'yu bir Osmanlı

²⁵ Esterâbâdi, *a.g.e.*, s. 387-388.

vilayeti haline getirme ve merkezîyetçi bir devlet kurma projesindeki yolunda ilerleme gösteriyordu.²⁶

A. Alaşehir'in Fethi

Anadolu Türk beyliklerinin ortasında tıpkı bir ada gibi kalmış olan Alaşehir'in (Filedefiya) Bizans kalesine Bizanslılar saldırtılarak fethettirilmiştir.²⁷

Yıldırım Bayezid'in İmparator Yuannis ile oğlu Manuel'e Alaşehir'in teslimi hakkında emir vermelerini istediği ve Manuel'in de Alaşehir'e haber gönderip teslim olmalarını bildirdiği, fakat ret cevabı aldığı ve bunun üzerine Yıldırım Bayezid'in baba-oğul "iki imparatoru" yanına alarak Alaşehir'e gidip muharebe ettiği, bizzat Rum askerinin kalenin surlarına çıkarak kapılarını açıp şehrin Türklere teslim edildiği anlatılır. Ancak bu tarihte (792/1390) İmparator Yuannis ihtiyar olup son günlerini yaşadığı için onun gelmesine imkan olmadığından Alaşehir'in fethinde padişahla beraber Manuel bulunmuştur.²⁸

Bu fetihde dikkat çeken nokta, bir Bizans imparatorunun bir Bizans şehrini Türkler adına fethetmesidir. Bu fetih tarihin kaydedebileceği en garip olaylardan biri sayılabileceği için önemlidir.

B. I. Karaman Seferi

Yıldırım Bayezid 1390-91 kışını Anadolu eyaletinin merkezi olan Ankara şehrinde geçirdi. Osmanlı ordusunun kuzeyde tam tepede kışlaması Orta Anadolu'nun batı kesimindeki Karamanoğlu kadar, doğu kesimindeki Kadı Burhaneddin'i de telaşlandırdı.

1391 yılında Yıldırım Bayezid, kumandası altında Rumeli'de kendisine tabi Hıristiyan hükümdarlar ile Bizans imparatoru Manuel Paleolog ve kuvvetleriyle birlikte Karaman seferine çıktı.²⁹

²⁶ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 72-73; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 194-197; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 262-263; Dukas, *Bizans Tarihi*, trc. Mırmıroğlu, İstanbul 1956, VI, 18; Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 307-308; Danişmend, *a.g.e.*, I, 88; Himmet Akın, *Aydınogulları Tarihi*, Ankara 1968, s. 59-60; Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, trc. O. Şaik Gökyay, Ankara 1994, s. 76; Hammer, *a.g.e.*, I, 47-48.

²⁷ Danişmend, *a.g.e.*, I, 89.

²⁸ Hammer, *a.g.e.*, I, 47; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 65; Neşrî, *a.g.e.*, s. 312.

²⁹ Hoca Sadeddin, I, 128; Neşrî, *a.g.e.*, s. 312; Öztuna, *a.g.e.*, I, 309; Hammer, *a.g.e.*, I, 62; Gibbons, *a.g.e.*, s. 157.

Yıldırım Bayezid ilk önce Ankara'dan Isparta'ya hareket etti. Hamidoğulları Beyliği I.Murad'ın döneminde Osmanlıya bağlanmış ve toprakları para karşılığında satın alınmıştı. Bu beyliğin veliahtı olan Hamidoğlu Mustafa Bey bir birliğin başında Kosova Meydan Muharebesine katılmıştı. Karamanoğlu, I.Murad'ın ölümü üzerine Hamid Beyliği taraflarındaki Osmanlılara ait yerlere, özellikle Beyşehir ve yörelerine akınlar yaptı. Yıldırım Bayezid bu beyliğin önemli kısımları olan Isparta ve Burdur'u ele geçirdi. Beyşehir, Eğridir, Burdur, Acı Göller Osmanlı gölleri oldu. Veliht Hamidoğlu Mustafa Bey sancakbeyi payesiyle Osmanlı hizmetine girdi. Isparta sancakbeyliği ise Yıldırım'ın oğlu Şehzade İsa'ya verildi.³⁰

Bundan sonra Yıldırım Bayezid, Isparta'dan Antalya'ya geldi. Antalya'da Hamidoğulları'nın bir şubesi olan Teke Beyliği hüküm sürüyordu. Bu beyliğin işgali üzerine Antalya Osmanlı devletinin Akdeniz'de en önemli limanı haline geldi. Yıldırım Bayezid, Antalya'yı da Osmanlılara bağlı bir sancak durumuna getirdi. Sancak beyliğine de Firuz Bey tayin edildi. Bununla beraber bu seferde itaat altına alınan Teke Beyi'nin bir müddet daha mevkiini Osmanlı hakimiyeti altında muhafaza ettiği ve hatta Yıldırım Bayezid namına sikke kestirdiği hakkında da rivayet bulunmaktadır.³¹

Yıldırım Bayezid Antalya'dan tekrar Isparta'ya dönerek 1391 senesinin baharında Karaman Beyliğinin sınırlarına girdi. Bu sırada Bayezid'in Batı Anadolu'daki beylikleri ortadan kaldırmasını kendisi için tehlikeli gören Candaroğlu II. Süleyman Paşa, Osmanlı ittifakından ayrılarak karşı tarafa geçmiş ve Sivas'ta hüküm süren Kadı Burhaneddin ile görüşmeler başlamıştı. Yıldırım Bayezid Karaman Beyliği topraklarına girince Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey, Osmanlılara karşı koyabilmek için Kadı Burhaneddin ve Candaroğlu'ndan yardım istedi. Fakat Bayezid bu yardımların birleşmesine imkan ve fırsat vermeden Karaman Beyliğine ait bazı yerleri aldı ve Konya'yı muhasaraya başladı. Bu arada Karaman Beyi Alaadin Ali Bey Taşeline yani güneyde Akdeniz kıyılarına çekildi.

Yıldırım Bayezid Konya şehrine girdi. Diğer beyliklerin ilhakında olduğu gibi Karaman Beyliği topraklarında da halka en küçük zarar verilmemesine dikkat gösterildi. Kuşatma hasat mevsimine rastladığı için Yıldırım Bayezid, "halkın ürünlerine kesinlikle el sürülmesin" diye emretti. Dışarıda ürünleri olanlara güvence

³⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 265.

³¹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 72-73; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 194-197; Danişmend, *a.g.e.*, I, 91.

vererek toprak sahiplerinin ürünlerini, para karşılığında Osmanlı ordusuna satmaları sağlandı.

Karaman Beyi Alaaddin Ali Bey, yardım gelmeyince bazı yerleri vermek ve Osmanlıların müttefiki olmak üzere barış istemek zorunda kaldı (1391). Rumeli’de Tuna boylarındaki durumu göz önüne alan Bayezid barış teklifini kabul etti. Osmanlılara ait olup Karaman Beyliğinin eline geçen Beyşehir, Akşehir ve yörelerini geri aldı. Konya ovasındaki Çarşamba suyu sınır kabul edildi. Antlaşmadan sonra Karamanlılardan alınan yeni bölgeler Ankara ile birlikte bir sancak haline getirildi. Sancak beyliğine Sarı Timurtaş Paşa getirildi. Böylece Anadolu seferinin ikinci evresi tamamlanmış oldu.³²

Bu Karaman seferinde imparator II. Manuel de Osmanlı ordusu ile beraber bulunmuştu. Anadolu harekatı sırasında II. Manuel’in babası Bizans İmparatoru V. Yuannis’in İstanbul’un Yıldızlı Kapı (Silivri Kapı) ile Güney sahili arasındaki surları gerektiği zaman sığınmak amacıyla bir kale haline getirdiği haberi alındı. Yıldırım Bayezid seferden dönünce “kalenin derhal yıkılmasını, yıkılmadığı takdirde yanında bulunan imparatorun saltanat ortağı II. Manuel’in gözlerine mil çekileceğini” bildirdi. Bunun üzerine Yuannis, kaleyi yıkmak zorunda kaldı.³³

III. Fetihler ve Akınlar

A. Ege ve Akdeniz’de Osmanlı Donanmasının Faaliyeti

Batı Anadolu’daki beyliklerin Osmanlı hakimiyetine girmesi ile Osmanlılar Ege ve Akdeniz kıyılarında uzun sahillere sahip olmuşlardı. Bu arada Aydın ve Menteşe beyliğinin deniz kuvvetleri de Osmanlılara intikal etmişti. Bu durum Osmanlıların denizciliğe ehemmiyet vermesine ve Osmanlı denizciliğinin temellerinin bu sırada atılmasına sebep olmuştur. Teke beyliğinin alınması, Antalya limanını Akdeniz’de Osmanlı donanması için askeri bir üs olarak kullanma imkanını temin etmişti. Çanakkale Boğazının askeri ve ticari önemini anlayan Yıldırım Bayezid bu boğazın korunması görevini de Saruca Paşa’ya verdi. Gelibolu Kalesini yeniden yaptırdığı gibi liman, havuz ve tersane yapımını sağladı. Gelibolu’nun

³² Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 72; Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 31; Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, I, 309-310.; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 267-268; Hammer, *a.g.e.*, I, 46; Aksun, *a.g.e.*, s. 73-74; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 371.

³³ Neşrî, *a.g.e.*, I, 325; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 142; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 268.

Osmanlı denizcilik tarihindeki önemi Yıldırım Bayezid devrinde ve bu tarihte başlamıştır (793/1391). Gelibolu inşaatının devamı Osmanlı donanmasının faaliyetini geciktirmemiştir. Osmanlıların ilk önemli deniz faaliyeti bu zamanda yapılmıştır. Saruca Paşa kumandasındaki 60 gemilik bir Osmanlı filosu, Sakız ve Eğriboz adaları ile Ege denizinde Venediklere ait sahillere baskınlar düzenlemiş ve buralardan ganimetler almışlardır. Bunun üzerine Venedikliler, adalardaki garnizonları ve istihkamları takviye etmek zorunda kalmışlardır. Yıldırım Bayezid de Anadolu'dan adalara hububat ihracatını yasaklamıştır.³⁴

B. Romanya'nın (Eflak) Türk Hakimiyetine Girmesi

Yıldırım Bayezid Karaman seferinde iken, onun Anadolu'da meşguliyetini fırsat bilen Eflak Prensi (Voyvoda) Mirça (Mircae) Osmanlılara ait bazı yerlere saldırıda bulunmuştu. Bu hususta, ülkeleri alındıktan sonra Sinop'a, Candaroğlu İsfendiyar Bey'in yanına kaçmış olan Saruhan ve Menteşe Beylerinin ve özellikle İsfendiyar Beyin prensi kışkırtmaları rol oynamıştı.³⁵ Aslında Yıldırım Bayezid Süleyman Paşa'ya karşı harekete geçmek istiyordu. Çünkü Germiyan Beyi Süleyman Paşa, Bayezid'in önce müttefiki iken sonradan diğer Anadolu beyleri gibi kendi memleketinin de alınacağından endişe ediyordu. Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed'le ittifak yapan Süleyman Paşa, Osmanlı'dan ayrılmış hatta Kadı Burhaneddin ile birlikte Karamanoğlu'na yardım için harekete geçmiş ancak yetişememişlerdi.³⁶

İşte bundan dolayı Yıldırım Bayezid Karaman seferinden sonra Candaroğlu Beyliği üzerine ilk seferini yaparken, daha önce Eflak'a akın yapan Niğbolu sancakbeyi Firuz Bey'e karşılık vermek için Eflak Voyvodası Mirça'nın Tuna'yı geçip Karinabad (Karinovası)'ı yakıp yıkması üzerine derhal Rumeli'ye geçti (793/1391).

Edirne'de kuvvetlerini toplayan Bayezid, Tuna nehri önündeki Niğbolu'dan geçip Eflak tarafına harekete bulunmak için akıncı kuvvetlerini sevk etti ve arkasından kendisi de harekete geçti. Mirça, Arkuş ovasında yapılan Rovina

³⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 263-264; Danişmend, *a.g.e.*, I, 92-93; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 370;

³⁵ Mecdî Mehmed, *Hadâiku'ş-Şakaik(Şakaik-i Nu'maniye ve İzahlı Şerhleri)*, haz. Abdulkadir Özcan, İstanbul 1989, I, 130; Neşrî, *a.g.e.*, I, 316; Münecimbaşı Ahmed Dede, *Sahaifi'l-Ahbar fi Vekayii'l-Asar*, çev. İsmail Erünsal, İstanbul ty, III, 307.

³⁶ Neşrî, *a.g.e.*, I, 151; Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 130; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 268.

savaşında yenilgiye uğratıldı. Mirça ve maiyeti esir edildi. Mirça Bursa'ya getirilmiş, bir müddet sonra serbest bırakılıp eline Voyvodalık fermanı verilerek Romanya'ya iade edilmiştir. Böylece 1391 yazında Eflak Osmanlı'ya tabi olmuştur. Yapılan antlaşmaya göre; Eflak her sene Osmanlı hazinesine üç bin duka altın ve padişaha 30 at, 20 av kuşu şahin verecek ve Yıldırım Bayezid'in Macarlar'a karşı düzenleyeceği seferde yardım edecekti. Buna karşılık Osmanlı devleti de Eflak'a Müslüman göçmen yerleştirmeyecek ve câmi yapmayacaktı. Fakat Mirça memleketine döndükten sonra kabul ettiği şartlara sadık kalmamıştır.³⁷

Eflak seferi sırasında Türk akıncıları, Macaristan ve Bosna krallıklarının Mirça'ya yardımlarını engellemek için Bosna ile Sırmıya'ya akın yaptılar. Her iki akın da Macarlar tarafından durduruldu.³⁸ Bu, (1389) Kosova zaferinden sonra Türklerin Macar topraklarına yaptıkları ikinci akındır.

C. Selanik'in Fethi

Yıldırım Bayezid Eflak seferinden dönüp Bursa'ya geldikten bir süre sonra Frenk gemilerinin Rumeli kıyılarına saldırıya geçmeleri üzerine derhal karşı yakaya geçip Selanik üzerine yürüdü. Bu sırada Türk kuvvetleri İstanbul'u kuşatmakta idi. Frenk gemileri bu kuşatmayı kaldırmak amacıyla Rumeli kıyılarına akın yaptıktan sonra Selanik limanında demirlemişlerdi. Bu sebeple Yıldırım Bayezid, Selanik üzerine gidip şehri kuşattı ve çok geçmeden de Frenk gemilerinin yardımlarına rağmen şehri fethetmeyi başardı (796/1394). Daha sonra Kuzey Yunanistan'a yürüyerek Larisa (Yenişehir)'yü da fethetti.³⁹

Bazı batılı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in akın yapmak suretiyle Teselya ve Orta Yunanistan'a hatta Patros'a kadar ilerlediğini ve orada bazı şehirlerin antlaşma yoluyla ele geçirildiğini yazmaktadırlar.⁴⁰ Osmanlı kaynaklarında bunu doğrulayan bilgiler de bulunmaktadır.⁴¹

³⁷ Neşrî, *a.g.e.*, I, 151; Gibbons, *a.g.e.*, s. 169-170; Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 311-312; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 371.

³⁸ Hammer, *a.g.e.*, I, 267; Gibbons, *a.g.e.*, s.169; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 269.

³⁹ Neşrî, *a.g.e.*, I, 322; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 140-141; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 269-270; Hammer, *a.g.e.*, I, 279.

⁴⁰ Hammer, *a.g.e.*, I, 279; Gibbons, *a.g.e.*, s. 170; Dukas, *a.g.e.*, VI, 50.

⁴¹ Gibbons, *a.g.e.*, s. 68; Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 27; Neşrî, *a.g.e.*, I, 324.

D. İstanbul'un Türkler Tarafından Ablukaya Alınması

İlk İstanbul kuşatması Niğbolu Savaşı'ndan sonraya kadar abluka niteliğindedir.⁴²

Yıldırım Bayezid'in Anadolu'da meşguliyetinden istifade eden Bizans İmparatoru Yuannis, İstanbul surlarının bazı kulelerini tamir ettirmişti. Bunu duyan Sultan derhal bu tamiratın yıktırılmasını, aksi takdirde, kendi yanında bulunup bütün seferlerine iştirak etmiş olan oğlu Manuel'in gözlerini çıkartacağını, tehdit makamında bildirdi. İmparator Yuannis, surları yıktırdıktan bir müddet sonra da öldü.

Karaman seferinde Yıldırım Bayezid ile beraber bulunmuş olan İmparator V. Yuannis'in oğlu ve saltanat ortağı olan Manuel, Bursa'ya dönünce babasının ölüm haberini aldı. Gizlice kaçıp İstanbul'a geldi ve İmparator oldu (1391). Yıldırım Bayezid, bu kaçışın gizli bir amaç için olduğu kanısına vardı. Çok geçmeden Edirne'de İmparator tarafından Macar Kralı Sigismund'a mektup götüren biri yakalandı. İmparator bu mektubunda Türklerin Macaristan'a sefer yapacağını bildiriyordu. Yakalanan adam kendisinden önce birinin daha Macaristan'a gönderildiğini söyledi. Bu harekete çok kızan Yıldırım Bayezid derhal İstanbul'a bir elçi gönderip; 'Eğer emirlerime itaat edip yaşamak istiyorsan, şehrin kapılarını kapatır. İçerde istediğin gibi saltanat sürersin! Şehir haricinde ne varsa hepsi benimdir!' sözlerini tebliğ ettirmiş, yeni İmparator'dan eski muahede şartlarını talep ettikten başka, ayrıca İstanbul'da bir Müslüman mahallesi ve bir Câmî inşası ile kadı tayin edilmesini istemişti. Bu talep reddedilince Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa'nın öneri ve tavsiyesiyle Macaristan'a yapılacak olan seferden vazgeçilerek İstanbul'un kuşatılmasına karar verildi.⁴³

Yıldırım Bayezid, Gelibolu'daki donanmanın derhal İstanbul üzerine yönelmesini emretti. Kuşatmayı karadan yönetmek üzere Veziriazam Ali Paşa'yı kumandan olarak atadı. Rumeli'ye geçen Türk ordusu İstanbul surlarına kadar bütün Bizans topraklarını zapt etti (1391). Yedi ay süren bu kuşatma sırasında surlar karadan sıkı bir kontrol altına alındı. O dönemlerde döküp yıkacak büyük toplar

⁴² Gibbons, *a.g.e.*, s. 171; Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 147; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 69; Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 27.

⁴³ Neşrî, *a.g.e.*, I, 324; Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 142; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 272, Danişmend, *a.g.e.*, I, 93-94; Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 313; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 371.

olmadığı için şehrin açlığa mahkum edilerek fethedilmesi kararlaştırıldı. Bu amaçla şehrin içeriden ve dışarıdan bütün ilişkileri kesildi. Yıldırım Bayezid, İstanbul çevresinde oturan halkı başka yerlere naklederek oralara Türkleri yerleştirdi. Böylece şehrin karadan bağlantısı kesildi. Bu durum üzerine İmparator Manuel, endişeye kapılıp Papa, Fransa ve Macar krallarına mektuplar yazarak şehrin muhasarasını haber verdi. Şayet acele yardım yetişmezse İstanbul'un Hıristiyan dininin düşmanlarına teslim olacağını söyledi. İşte bundan sonra Macar Kralı Sigismund'un kumandasında Haçlı seferi meydana geldi.

Yıldırım Bayezid bu sırada Silivri kasabasını aldı. Bununla beraber Yıldırım Bayezid, Silivri'yi muhafaza etmedi. II. Manuel'in yeğeni yani V. Andronikos'un oğlu VII. İoannes'e verdi. Böylece saltanat rakiplerini birbirine düşürmeyi başardı. Ayrıca Karadeniz sahilindeki Bizans şehirlerini de Turhan Beyi göndererek tahrip ettirdi.⁴⁴

Bu abluka sonunda Manuel, İstanbul'da bir Türk mahallesi tesis edilmek üzere Bizans hükümeti tarafından 700 ev verilmesini, Sirkeci'de bir Türk mahkemesi kurulmasını ve bu mahkemeye Osmanlı hükümeti tarafından bir Kadı tayinini, bir câmi yapılmasını, şehrin dışında Galata'dan Kağıthane'ye kadar olan arazinin Türklere terkini ve buraya 6000 kişilik Türk garnizonu kurulmasını, eski İmparator V. Yuannis Paleolog devrindeki haracın artırılmasını ve şehrin dışındaki bağlarla bostanların hasılatından Osmanlı hazinesine onda bir nisbetinde vergi verilmesini kabul etti.⁴⁵

Bu sırada Macarlar'ın Tuna Nehri'ni geçerek Sofya'ya doğru yürümeleri üzerine Yıldırım Bayezid kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Ancak surların dışında bir Türk garnizonun yerleştirilmesiyle şehri kontrol altında tutturdu. 1391'de başlayan bu muhasara 1396 ortalarına kadar devam eden birinci muhasaradır.

Doğuda ve Batıda birçok savaşlar yapan Yıldırım Bayezid, İstanbul'u fethetmek fikrinden asla vazgeçmedi. İmparator Manuel'in surları tamir ederek kuvvetlendirmeye çalışması üzerine 1395'de Osmanlı kuvvetleri ikinci kez İstanbul önlerine geldi.

⁴⁴ Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 142; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 271-273; Neşri, *a.g.e.*, I, 155; Dukas, *a.g.e.*, VI, 50; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 189; Danişmend, *a.g.e.*, I, 94; Ahmet Şimşirgil, *Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı*, İstanbul 2004, s. 116; Öztuna, *a.g.e.*, II, 313.

⁴⁵ Danişmend, *a.g.e.*, I, 94, Gibbons, *a.g.e.*, 165; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 116.

Çandarlızade Ali Paşa'nın idare ettiği bu muhasara yaz ayları boyunca sürdü. Surları yıpratmak topların olmaması, neticeye uzanacak yolu tıkıyordu. 1396 yılının ilkbaharında şehri düşürmek üzere taarruzlar daha da sıkılaştırıldı ise de Türkler bu kez de büyük bir Haçlı tehdidi ile karşı karşıya kaldılar.

Yıldırım Bayezid, Niğbolu Savaşına yol açan bu tehlikenin Bizans'ın tahriki ile olduğunu biliyor ve bu devleti mutlaka sona erdirmek istiyordu.⁴⁶

E. Macaristan Seferi

Osmanlı istilasına karşı Balkanları savunabilecek tek bir devlet vardı, o da Macaristan'dı. Fakat eski bir Katolik olan eski Kral Layoş'un, Katolik yapmak için Ortodoks Balkanları zorlaması, Kuzey Bulgaristan'daki halka ve Bosnalılara işkence ve katliam yapması, bu yarım ada milletlerini kendinden nefret ettirmiş, bu da onları Müslüman olan, fakat dini ve vicdani inançlara saygı gösteren Türklerin kucağına atmıştı. Balkanlarda yaşayan insanların Osmanlı devletine karşı bağları o kadar kuvvetli olmuştu ki daha sonra Timur olayı sebebiyle Anadolu'da karışıklık ve buhran yaşandığı halde Balkanlarda Türkler aleyhine hiçbir olay ve isyan çıkmamıştı.

Macar Kralı Layoş'un erkek varis bırakmadan ölmesi üzerine kızı Maria'nın kocası Sigismund Macar Krallığına seçilmişti. Sigismund, Balkan cephesi yanında Almanya İmparatorluğu, Lehistan ve Bohemya Krallıklarının da kendisine bağlı olmasını istiyordu. Sigismund Macar Kralı olunca Balkanlar'ın hamisi tavrını takınmış, hatta bu nedenle Osmanlı himayesindeki Bulgaristan üzerinde hak iddia etmiş; gönderdiği elçi aracılığıyla da Bulgarların iç işlerine karıştığı için Yıldırım Bayezid'i azarlamaya kalkışmış ve bu ülkelerin kendisine ait olduğunu bildirmişti. Yıldırım Bayezid Macar elçisinin sözlerini sükunetle dinlemiş ve sonra otağında asılı duran silahları göstererek "Benim Bulgaristan'da olan hakkım gördüğün bu silahlarla temin edilmiştir." cevabını vermiştir.⁴⁷

Elçinin ülkesine dönüşünden sonra Bayezid, Transilvanya'ya akın yaptırdı. Bunun önemini anlayan ve yapılan akının öcünü almak isteyen Macar Kralı, Osmanlılardan yüz çevirmiş olan Mirça ile Bulgaristan'a girdi (1392). Sigismund, sınırındaki Türk kuvvetlerine karşı muvaffakiyet kazanmış ve Niğbolu'yu işgal ile

⁴⁶ Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I,142; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 116; Dukas, *a.g.e.*, VI, 50.

⁴⁷ Danişmend, *a.g.e.*, I, 98; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 274; Gibbons, *a.g.e.*, s. 161.

ileri hareketini sürdürmüşse de Anadolu'da bulunan Bayezid'in büyük bir kuvvet göndermiş olduğunu haber alınca çok geçmeden kendisini sıkıştıran bu kuvvetlerin tuzağına düşmemek için Niğbolu'yu bırakarak hızlı bir şekilde perişan halde çekilirken esir olmaktan güçlükle kurtulabilmiştir.⁴⁸ Bizzat ordunun başında Türklerle savaşan Sigismund, Avrupa'nın yardımı olmadan onlara karşı başarılı olamayacağını anlamış, ayrıca Türk yönetimindeki gayrimüslimlerin Osmanlı idaresine içten bağlılıklarını görmüştü.

F. Bulgar Krallığının Sona Ermesi

Macar Kralının Bulgaristan'ın içişlerine karışması ve Bulgar Kralı Şişman'ın da Macarlarla birleşme arzusunda olup, gizli müzakereler yapması Osmanlıların dikkatinden kaçmadı. Sigismund'un Bulgaristan'a girmesinden 1 yıl sonra (1393) Yıldırım Bayezid büyük oğlu Süleyman Çelebi'yi kumandasındaki kuvvetlerle Bulgaristan'a gönderdi. Süleyman Çelebi kumandasındaki Türk kuvvetleriyle ilk önce Bulgaristan'ın merkezi olan Tırnova'yı 3 aylık bir kuşatmadan sonra 17 Temmuz Perşembe günü ele geçirdi. O sırada Kral Şişman Niğbolu Kalesine kapanmış olduğu için Tırnova müdafaasını Bulgar Patriği Efhim yapmıştır. Bu zaferden sonra Doğu Bulgaristan ve kilisenin istiklali sona ermiştir. Başkenti Vidin olan Şişman'ın kardeşi Stratişimir'in yönetimindeki bölge ise Niğbolu Savaşından sonra Osmanlı sınırlarına alınmıştır.⁴⁹

G. Yıldırım Bayezid'in Mısır'daki Abbasi Halifesinden "Sultan" Unvanını Alması

Her ne kadar Orhan Gazi ile I. Murad devirlerine ait bazı kitabe ve vakfiye gibi vesikalarda "Sultanü'l-guzât" unvanına rastlansa da bu kelime "gaziler reisi" gibi bir manaya gelmekte ve imparatorluk mefhumunu ifade etmemekteydi. İslam aleminde bu gibi unvanların halifeler tarafından resmen verilmesi gerektiğine inanılan bir gelenek mevcuttu, ancak o zaman ünvan geçerlilik kazanıyordu.

Anadolu ve Rumeli'deki fetihleriyle muazzam bir devlet haline gelen ve özellikle Hıristiyanlara karşı kazandığı büyük zaferlerle bütün İslam aleminin teveccühünü kazanmış olan Osmanlı devletinin hükümdarlarına hala "Bey"

⁴⁸ Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 130; Gibbons, *a.g.e.*, s. 173; Hammer, *a.g.e.*, I, 267; Neşrî, *a.g.e.*, II, 151.

⁴⁹ Neşrî, *a.g.e.*, II, 155; Danişmed, *a.g.e.*, I, 100; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 274; Öztuna, *a.g.e.*, II, 314.

denilmesi, özellikle milletler arasında teşrifat bakımından çok tuhaf bir vaziyet arz etmekteydi. Çünkü bu “Bey”in maiyetinde kendisine resmen tabi ve vergi ödeyen imparator ve krallar vardı. Bunun yanında Yıldırım Bayezid’in bastırıldığı parada “Bayezid İbni Murad” şeklinde kendi ismiyle babasının adından başka hiçbir unvan yoktu.

Yıldırım Bayezid’in bu sebepler yüzünden tamamıyla hakkı olduğunu düşündüğü “Sultan” unvanını almak için Mısır’a elçiler ve hediyeler göndermesi bu duruma son vermek içindi. O sırada Abbasi Halifesi el-Mütevekkil Alellâh idi. Fakat Yıldırım Bayezid doğrudan doğruya bu halifeye müracaat etmeyip Mısır Sultanı Berkuk’a elçi göndermiştir. Zaten bu sıralarda Osmanlı-Mısır siyasi münasebetleri çok sıkı bir dostluk halinden daha ileri giderek günden güne yaklaşan Timur istilasının ortaya çıkardığı müşterek tehlike karşısında bir ittifak şeklini almıştı. Bu suretle Yıldırım Bayezid müttelikçe müracaat etmiş oluyordu. Hediyelerle giden Osmanlı elçileri, halifenin “Sultanu’r-Rum” (Anadolu Sultan) ünvanını Sultan Berkuk’un etkisiyle aldı (1392).

Bağdat Abbasilerinin Moğol istilasını altında yıkılmasından sonra hilafet makamı Mısır’a geçmiştir. Hiçbir siyasi nüfuzu kalmayan Abbasi Halifesi sadece dini reisliği temsil ediyordu. Bu sebeple de Mısır Sultanlarının bu halifeler üzerinde kat’i bir nüfuzları vardı. İşte bundan dolayı Yıldırım’ın bu arzusunu Sultan Berkuk’a kabul ettirdiği rivayet edilir.⁵⁰ Yıldırım Bayezid, Mısır halifesinden aldığı bu unvan sayesinde Türkmen beylikleri üzerine yaptığı seferleri meşrulaştırmıştır.

H. Yıldırım Bayezid’in Anadolu Seferleri

1. Kastamonu Beyliğinin Ele Geçirilmesi

Kastamonu hükümdarı Candaroğlu II. Süleyman Paşa, Yıldırım Bayezid’in ilk Anadolu seferinde bizzat askerleriyle gelerek Batı Anadolu beyliklerinin ortadan kaldırılması hareketinde (Aydın, Menteşe, Saruhan) ona yardım etmiş, fakat Anadolu’daki bu hareketin bir gün kendi memleketine de yöneltileceğini, cereyan eden bazı olaylardan anlayarak Bayezid’den ayrılıp Karaman oğlu ve Orta Anadolu’da büyük rol oynayan Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed ile bir ittifak yapmıştı. Esasen Yıldırım Bayezid’in Karaman oğluna karşı düzenlediği

⁵⁰ Danişmend, *a.g.e.*, X, 103-104; Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 102-104.

seferde, Süleyman Paşa, Kadı Burhaneddin ile birlikte Karaman oğluna yardıma gitmek istemişlerse de Yıldırım Bayezid'in şaşırtıcı hareketiyle bunu başaramamışlardı. Bu sebeple Alaaddin Bey, Beyşehir ve diğer yerleri terk ederek Bayezid ile barış yapmak zorunda kalmıştı.

Kastamonu hükümdarı Süleyman Paşa'nın sadakatsizliğini gören Yıldırım Bayezid Karaman oğulları seferinden sonra Kastamonu üzerine yürümek istemişse de bu sırada Eflak Prensinin Tuna'yı geçip Karınabad'a kadar akınlar yapması üzerine Rumeli'ye geçmeye karar verdi. Bununla birlikte o, Süleyman Paşa'nın durum ve etkinliklerini gözden uzak tutmayarak onu müttefiki olan Kadı Burhaneddin ile birleşmeye fırsat vermeden bertaraf etmek istiyordu. Bu amaçla Bayezid Kastamonu üzerine hareket etmişse de Burhaneddin'in yardım için Amasya'ya gelmesi üzerine geri dönmüştü. İkinci gelişinde de aynı olay cereyan etmişti. Yıldırım Bayezid'in yeniden Kastamonu'ya yöneldiğini haber alan Süleyman Paşa Kadı Burhaneddin'den Karaman oğlu ile birlikte kendisine yardıma gelmelerini yeniden istemiş fakat Kadı Burhaneddin daha kuvvetlerini hazırladığı sırada Yıldırım Bayezid Kastamonu'ya girmişti. Yapılan çarpışmada Süleyman Paşa, hayatını kaybetmiştir. Böylece Candarlı Beyliği'nin Kastamonu kolu Osmanlıların eline geçmiştir (1391 / 794).⁵¹

Yıldırım Bayezid, Süleyman Paşa'yı bertaraf ettikten sonra Kadı Burhaneddin'e bir mektup yazıp müttefikini öldürerek bütün memleketini zaptetmiş olduğunu belirtmiş, dolaylı olarak da onu tehdit etmiştir.⁵²

Kastamonu Beyliğinin Osmanlı devletine katılmasıyla Anadolu'da sınır komşusu olan ve sorun yaratan, Karaman Beyliği ve Kadı Burhaneddin devleti kalmıştı.

2. Sinop Beyi Candaroğlu İsfendiyar'ın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi

Candaroğlu İsfendiyar Bey, Yıldırım Bayezid'in Kastamonu seferi sonucu hayatını kaybeden Kastamonu Beyi II. Süleyman'ını kardeşidir. Bunlar Candaroğlu Kötürüm Bayezid'in oğullarıdır. Yıldırım'ın amcasının torunu 2. derece yeğeni

⁵¹ Yinanç, a.g.m., II, 372-373; Uzunçarşılı, a.g.e., I, 275; Yaşar Yücel, *Osmanlı-Candar Münasebetleri*, Ankara 1974, s. 139-144; Esterâbâdî, a.g.e., s. 390. Yıldırım Bayezid, Karamanoğlu'na yardım ihtimalini düşünerek doğrudan Karaman üzerine gitmemiştir. Hamid eli, Teke tarafındaki yerleri alarak Hamid eli tarafından birden bire Karaman Beyliğine döndüğünden Karamanoğlu'nun müttefiki olan Burhaneddin ile Süleyman Paşa zamanında onun yardımına yetişemediler.

⁵² Esterâbâdî, a.g.e., s. 394.

oluyordu. İsfendiyar Bey 787/1395 tarihinde babası Kötürüm Bayezid'in vefatından beri bu sülalenin Sinop şubesi beyliğinde bulunmakta ve Kastamonu hükümdarı olan kardeşiyle mücadele etmektedir. Yıldırım Bayezid tarafından Kastamonu Beyi Süleyman Paşa'nın ölmesi üzerine Osmanlılarla dostça geçinen Candaroğlu İsfendiyar Beyin Sinop'ta oturmasına müsaade edildi.⁵³

3. Kırk Dilim Meydan Muharebesi

Yıldırım Bayezid'in Kastamonu'yu fethetmesi ve bu arada Osmancık'ı kuşatması, Kelkit, Yeşilirmak ve Canik bölgesindeki beylerin birer birer Osmanlı hakimiyetini tanımaları, Osmanlılar ile Kadı Burhaneddin arasındaki münasebeti çok gergin bir safhaya soktu.⁵⁴

Osmanlı hükümdarı, Süleyman Paşa'yı öldürdükten sonra Kadı Burhaneddin'e bir mektup yazarak onun müttefiki olan Candaroğlunun katlini bildirmiş ve tehdit etmiştir. Bundan başka Kadı Burhaneddin'den yüz çeviren Amasya, Osmancık, Maden tarafındaki beylerin Osmanlı himayesini kabul etmeleri, bu muharebenin başlıca sebebi olup Burhaneddin'in otoritesini kırmıştır.

Ramazan-Şevval 794/ Temmuz 1392 tarihinde Çorum yakınlarında Osmanlıların zapt etmiş oldukları Kırk Dilim kalesi önünde meydana gelen Kadı Burhaneddin ile Yıldırım'ın oğlu Aydın ili sancak Beyi Şehzade Ertuğrul'un kumanda ettiği Osmanlı kuvvetleri arasında 3 gün süren muharebede Osmanlı kuvvetleri bozguna uğrayarak geri çekildi ve Şehzade Ertuğrul'un ölümüyle sonuçlandı. Bu galibiyet Kadı Burhaneddin'in Anadolu'daki şöhretini bir kat daha arttırdı. Hatta Kadı Burhaneddin, Yıldırım Bayezid'in Rumeli işlerini fırsat bilerek, Amasya'yı aldı. Fakat mevsimin kış olmasından ve muhtemel bir Osmanlı taarruzundan çekindiğinden Tokat'a döndü. Osmanlı kuvvetlerinin Amasya üzerine doğru geldiğini haber alınca ise, bir meydan muharebesini göze alamadığı için Sivas'a çekildi. Amasya Beyi Ahmed Bey, Kadı Burhaneddin'in kendisine karşı devam eden mücadelesinden usanmış olduğundan Sultan Bayezid'e Amasya'yı alıp kendisine başka bir sancağı vermesini rica etti. Bunun üzerine Padişah'ın oğullarından Şehzade Çelebi Mehmed'in kumandasındaki 30.000 kişilik bir Osmanlı ordusu Amasya'ya geldi ve işgal etti. Böylece Çelebi Mehmed Amasya sancak

⁵³ Danişmend, *a.g.e.*, I, 99; Yücel, *Osmanlı-Candar Münasebetleri*, s. 139-144.

⁵⁴ Şahin, *a.g.m.*, *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, X, 159.

beyliğine tayin oldu. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, Osmanlıların daha güneye inmelerini önlemek üzere geçitleri kuvvetlendirdi.⁵⁵

IV. Niğbolu Savaşı

Osmanlıların Rumeli'deki faaliyetleri devam ediyordu. Türk akıncılarının Bosna ve Arnavutluk'a yaptıkları akınlarla yerleşme amacıyla ilerlemeleri, özellikle Boyona Nehri ve Venediklilerin elindeki Drac limanına doğru yayılmaları, Latinleri ve özellikle buraları nüfuz alanları yapan Venediklileri ciddi biçimde düşündürüyordu.

Bundan başka Ege kıyılarındaki beylikler tabi duruma sokulduktan sonra bu beyliklere ait gemilerin devam eden faaliyetleri, Sakız ve Eğriboz adalarıyla, Doğu Yunanistan'ın yine bu Türk korsan gemileri tarafından saldırıya uğratılması, Ceneviz ve Venediklileri endişeye düşürüyordu. Bununla birlikte Osmanlıların Venediklilerle boy ölçüşebilecek kuvvetli bir donanması ve usta gemicileri olmadığından ada ve limanların onların eline geçmesi imkan dahilinde değildi.

Venedik Cumhuriyeti, ticaret dolayısıyla Ege kıyılarına sahip olan Osmanlılarla hoş geçinmek istiyordu. Cenevizliler ise rakipleri Venediklilerden çok Osmanlılara yanaşarak para kazanmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Bu nedenle onlar Osmanlı hükümdarını memnun etmek için çaba göstermişler ve başarılı olmuşlardır. İşte bu sebeple Macar Kralı Sigismund'un Osmanlılarla savaşmak için 1392-1394 yıllarında Venediklilere sunduğu iki öneriyi kabul etmemiş ve haçlı seferlerinde Hıristiyanlık adına fayda göstermemişlerdi. Bununla birlikte Venedikliler, Türklerin Anadolu'dan Rumeli'ye asker sevk etmelerine engel olmak için Çanakkale boğazına dört gemi göndermeyi kararlaştırmışlardı.⁵⁶

A. Osmanlılara Karşı Haçlı İttifakının Oluşması

Bulgaristan ve Sırbistan'ın fethiyle Tuna boylarına ve Macaristan sınırlarına dayanmış olan Osmanlı Türklerinin bir taraftan Macar Krallığını tehdit ederken bir taraftan da Avrupa'da Doğu Roma şöhretini hala muhafaza eden Bizans'ı

⁵⁵ Esterebadi, *a.g.e.*, s. 408-420; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)* Ankara 1970, s. 111-117; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 276-278; Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 315; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 372-373.

⁵⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 278; Danişmend, *a.g.e.*, I, 104; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II,373.

kuşatmaları, Batı Hıristiyanlığını umumi bir heyecan içinde bırakıyordu. Türkler tarafından gelecek büyük tehlikeden asıl rahatsız olan Macarlardı. Kral Sigismund Türklerle yalnız başına uğraşamayacağını Bulgaristan üzerine yapmış olduğu seferle tecrübe etmiş olduğundan Avrupa devletlerinin bu hususta kendisiyle beraber hareket etmelerini istemişti. Macar Kralı Sigismund ile Bizans imparatoru II. Manuel Paleolog'un Avrupa yardımcı birlikleri ve Papa IX. Banifas'ın Katolik hükümdarlarını bir haçlı seferine davet etmişlerdi. Yapılan teklif kabul olunarak 1396 senesinde sefere çıkılacağı ilan edildi. Bu hususta Sultan Bayezid'in beş yıldan beri sürmekte olan İstanbul kuşatmasının da etkisi vardı. Bu Haçlı seferinin amacı, İstanbul'un Türklerin işgalinden kurtarılmasıydı. Zaten imparatorun müracaatı üzerine böyle bir yardım kendisine vaat edilmişti.

Türlere karşı Sigismund'un kumandası altında sevk edilen kuvvetler arasında başta Fransızlar olmak üzere pek çok Avrupa milleti silaha sarıldı. Bu suretle başta Macarlar ve Fransızlardan başka Alman, Belçika, Flemenk, İsviçre,⁵⁷ İngiltere, İskoçya, Polonya, Bohemya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Rodos Şövalyeleri, Papalık, Venedik kuvvetleri ile Boşnak, Hırvat, Eflak gibi Balkan unsurları gönüllü olarak katıldı. Haçlı ordusunun sayısı hakkında farklı rivayetler bulunmakla birlikte 60 bin-200 bin arasında değişmektedir.⁵⁸ Son araştırmalara göre ise bu sayının 100 bin-120 binden aşağı olmadığı belirtilmektedir.⁵⁹ Türk ordusunun miktarı 60 bin-70 bin civarındadır. Sayı konusunda batı kaynakları Türk ordusunun sayısını şişirmekte, haçlıların mevcudunu da indirmektedirler.

Haçlı kuvvetleri arasında 10 bin kadar Fransız askeri ve bunların kumandanı Kral VI. Şarl'ın dayısı Burgondiya dukası Filip'in oğlu olan Kont dö Never (Korkusuz Jan) bulunmaktaydı. Bundan başka Kral'ın üç yeğeni ile Mareşal Boucicaut (Busiko), Amiral Prens A. Jaegue de Vienne ve diğer ünlü şövalyeler vardı. Almanlar, Hohenzolren kontu Friendrich (Fredrik) komutasında 2 bin Töten şövalyesi gönderdiler. İngilizler de 2 bin kişi ile sefere katıldılar. Yukarıda adı belirtilen diğer devletlerden de önemli sayıda savaşçı, kuvvet ve şövalye geldi.

⁵⁷ Öztuna, *a.g.e.*, II, 322; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 373; Danişmend, *a.g.e.*, I, 104.

⁵⁸ Mecdi Mehmed, *a.g.e.*, I, 143; Gibbons, *a.g.e.*, s. 191.

⁵⁹ Danişmend, *a.g.e.*, I, 184; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 280; Gibbons, *a.g.e.*, s. 191; Koçu, *a.g.e.*, s. 49-50; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 373-374.

Venedik istemeye istemeye Haçlılara deniz kuvvetlerini tahsis etti. Osmanlılarla çok mühim ticari münasebetleri bozmak pahasına bunu göze alıp, papanın davetine ve bütün Avrupa'yı saran manevi havaya muhalefet edemedi. İtalya'da toplanan deniz kuvvetlerinin Amiral Venedikli Tommaso Monecigo'nun emrinde 40 kadar gemi vardı. Daha sonra Rodos Şövalyeleri de katıldı. Venediklilerin bu haçlı seferine görünüşte katılmak amacıyla kuvvetli donanmalarıyla Çanakkale boğazını tutarak Anadolu kuvvetlerinin Rumeli'ye geçmesine engel olmak ellerinde iken bunu yapmaması dikkat çekicidir. Bu durum, Macarların Rumeli'ye inmemelerinin kendileri için daha zararlı olacağını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır.⁶⁰

B. Haçlıların Sınırı Geçmeleri

Haçlılar, Macaristan'dan itibaren 2 kola ayrılıp biri Sırbistan ve biri de Eflak üzerinden ilerleyerek Tuna'nın sağ sahilindeki Niğbolu Kalesi önünde birleştiler. Geçtikleri yerlerde Ortodoks mezhebine mensup Hristiyanlar arasında yağma ve kıyımlar yaptılar. Haçlı kuvvetleri Niğbolu kalesi önüne gelinceye kadar ve geldikten sonra kaynaklarınca da kabul edilen 2 tane büyük katliam yaptılar. İlkinde yolda gelirken Vidin ve Rohova'da esir ettikleri silahsız Türkleri vahşice kılıçtan geçirdiler. İkincisinde Niğbolu önünde Yıldırım Bayezid'in yaklaşmakta olduğunu haber aldıkları zaman kendilerini zapt edemeyerek ellerinde bulunan 1000 Türk esirini hiçbir sebep olmaksızın öldürdüler.⁶¹

1396 Eylülünde Niğbolu önünde birleşen Haçlı kuvvetleri kaleye saldırmayıp 16 gün süreyle karadan ve nehirden kuşattılar. Niğbolu muhafızı Doğan Bey, direnip teslim olmadı. Haçlılar da asıl kuvvetlerini Bayezid'e karşı sakladıkları için kaleyi pek fazla sıkıştırmadılar. Haçlı kuvvetlerinin asıl amacı Türk ordusunun nerede olduğunu öğrenmekti. Vidin ve Orsova'nın düşmesi ve Türk ordusunun henüz gelmemesi Haçlıların ümidini artırmıştır. Savaşı kazanacaklarına o kadar inanmışlardı ki, Sigismund, Suriye'nin işgali ve Kudüs'ün alınmasından bile söz etmekteydi.

⁶⁰ Gibbons, *a.g.e.*, s. 184; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 123-125; Koçu, *a.g.e.*, s. 49-50; Şehabettin Tekindağ, "Niğbolu" *İA*, IX, 248-250.

⁶¹ Danişmend, *a.g.e.*, I, 105; Gibbons, *a.g.e.*, s. 191; Yinanç a.g.m., II, 375; Tekindağ, a.g.m., *İA*, IX, 248-250; Hammer, *a.g.e.*, I, 58.

C. Yıldırım Bayezid'in Haçlılara Karşı Hareketi

Haçlıların Osmanlı sınırını geçmeleri üzerine Yıldırım Bayezid İstanbul kuşatmasını kısmen kaldırarak ordusunu Edirne'de topladıktan sonra Tırnova'ya geldiği zaman Haçlıların yiyecek bulmak için buralara gönderdikleri birliklere rastladı ve onların birçoğunu tutsak aldı. Bunlardan kaçabilenler "Türk ordusunun süratle gelmekte olduğunu" bildirdiler. Mareşal Boucicaut bu sözlere önem vermedi, fakat Sigismund, bu haberin doğruluğunu tespit ettirdi. O, kendisine abartılı olarak 120 bin-200 bin arasında olduğu söylenen Osmanlı kuvvetlerinin çokluğundan korkuya kapıldı.⁶²

Eflak prensi Mirça, askerinden 1000 kişiyi alarak Osmanlı kuvvetleri hakkında bilgi edinmek için keşfe çıktı. Her bir bayrakta on bin kişi olmak üzere yirmi bayrak tespit ettiğini ve buna göre Osmanlı kuvvetlerinin 200 bin olduğunu söyledi. Aslında Osmanlı ordusu 70-80 bin civarındaydı.

Sultan Bayezid, akıncı kumandanı Evrenuz Beyi düşmanla temas görevine getirdi. Haçlıların son planına göre Osmanlı ordusunun böyle süratle geleceği tahmin edilmiyordu. Osmanlı sultanının Kahire'ye kaçtığı ve Memluk sultanına sığındığı düşünülüyordu.⁶³

Macar Kralı savaş düzenini kendisi tesis etmek istedi. Türk ordusunun savaş düzenini bildiği için Eflak kuvvetlerinin ileriye sevk edilmesini, asıl kuvvetlerin Osmanlı ordusunun merkez hattındaki yeniçerilere karşı kullanılmasını böylece Fransızların geride tutularak zamanı geldiğinde Türk ordusunun merkezine saldırıp zaferi sağlayabilecekleri önerisinde bulundu. Fakat Fransız prensi ve komutanları bu öneriyi kabul etmediler. Şimdiye kadar orduya öncü oldukları halde savaşta artçı olmak istemediklerini, yalnız kendilerinin Türkleri yenebileceklerini söyleyerek ilk kez savaşa girmeye ısrar ettiler. Bu direnme karşısında Macar Kralı, istemeyerek Fransızların isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Haçlılar böylece bütün atlı kuvvetlerini ileri sürerek en önemli görevi onlara verdiler ve savaşın sonucunu alma

⁶² Yücel- Sevim, *a.g.e.*, II, 51-52.

⁶³ Neşri, *a.g.e.*, I, 325-329; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 216-217; Aziz Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, Londra 1934, trc. Esad Uras, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, Ankara 1956, s. 64-65; Ducas, *a.g.e.*, V, 31; Gibbons, *a.g.e.*, s. 184; Fehamettin Başar, "Niğbolu'nun Haçlılara Mezar Olduğu Gün", *Tarih ve Medeniyet*, 51.30, (Ağustos Eylül 1996), s. 17-21.

işini de yaya kuvvetlere bıraktılar. Macar Karalı Sigismund'un planı ise bunun tam tersi idi.

Osmanlı kuvvetleri ise her zaman uyguladıkları gibi, yaya kuvvetleri yani yeniçerileri, merkez hattına, onların çevresine Kapıkulu süvarilerini koyup, sağ ve sol kanatlara Tımarlı sipahileri yerleştirdiler, gerilerde de ihtiyat kuvvetleri bırakmışlardı. Osmanlı ordusunun savaş düzeni at nalı (hilal) ve ağzı açık kerpeten şeklinde idi.⁶⁴

Birinci hatta Saruca Paşa kumandasında hafif piyadeleri teşkil eden azap askerleri, sağda Şehzade Süleyman Çelebi kumandasında Rumeli askeri, solda Şehzade Mustafa Çelebi ve Anadolu beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa kumandasında Anadolu askeri, ortada yeniçeriler vardı. Tımarlı sipahiler sağ ve sol yanlara yerleştirilmişti. Sadrazam Ali Paşa, Rumelibeylerbeyi Firuz Bey ve Malkoç Bey sol kanattaki kuvvetlerin arasındaydı.

D. Haçlı Kuvvetlerinin Taarruzu ve Bozulması

İki ordu Niğbolu yakınlarında karşılaştılar. Osmanlı ordusu hilal şeklinde mevzilenmişti. Hilalin iki ucu kapanınca haçlı ordusu içeride kalacaktı. 25 Eylül sabahı arkasını Tuna'ya dayamış ve düşmemiş olan Doğan Bey'in idaresindeki Niğbolu Kalesi, Tuna yönünden de düşman donanması tarafından sarılmış bulunuyordu. Doğan Beyin mukavemeti ve yüksek strateji bilgisinden yoksun bulunan Haçlıların Niğbolu kalesi önünde beklemeleri Yıldırım'a lazım olan zamanı kazandırmıştı.⁶⁵

Osmanlı meydan muharebesi taktiğine tamamen yabancı olan ve zaten büyük çapta meydan muharebesi görmeyen Haçlı kuvvetleri Avrupa'nın seçkin ve tecrübeli muharipleri idi, cesurdular. Fakat 5 bin-10 bin kişi karşı karşıya vuruşmaya alışmışlardı. Büyük çapta meydan ve imha muharebesi nedir, nasıl sevk ve idare edilir, nasıl netice alınır? Bu meselelerden tamamen uzaktılar. Üstelik Osmanlı ordusunda baş kumandan en uzak cenahların en küçük birliklerine kadar hakimdi. Haçlı kuvvetleri ise, her birlik diğerlerinden habersiz, kendi başına savaşıp kahramanlık göstermeye çalışıyordu.

⁶⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 284; Tekindağ, *a.g.m.*, *İA*, IX, 284-250, Öztuna, *a.g.e.*, I, 327; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 128.

⁶⁵ Hammer, *a.g.e.*, I, 329; Öztuna, *a.g.e.*, II, 327; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 375.

Zafer şerefini kazanmak isteyen Fransız atlıları, önce Osmanlı ordusunun merkezindeki yeniçerilerin önünde ilk kademede bulunan hafif yaya (azap) kuvvetlerine saldırdılar; onları yenilgiye uğratıp imhaya başladılar. Hatta teslim olanları bile öldürdüler. Daha sonra azapların gerisinde bulunan yeniçeri kuvvetlerine saldırdılar, fakat yeniçerilerin ok yağmuru karşısında oldukça zayıf verdiler. Aynı zamanda sol kanattaki Anadolu askerine kumanda eden Şehzade Mustafa'nın kuvvetlerinin yan taraftan saldırısına uğradılarsa da yine de ilerlediler; plan gereğince Osmanlı merkez kuvvetleri bir miktar geri alındı. Bu çekilmeden cesaretleri artan Fransız kuvvetleri daha da sokularak kıskacın içine girdiler. Yalnız Osmanlı muharebe usullerini bilen Sigismund ileri gitmemeleri ve kıskacın içine girmeyip beklemeleri gerektiğini söylediye de onu dinlemediler. Bu defa Osmanlıların üçüncü hattı da plan gereğince ikiye ayrıldı. Fransızlar tepeyi işgal ettikleri için muharebeyi kazandıkları zannıyla alabildiğine Osmanlı saflarının derinliklerine dalıyorlardı. Tam bu sırada bizzat pusudan çıkan Sultan Bayezid'in kumandasındaki kuvvetlerle karşılaşınca şaşkınlara uğradılar. Fazla zayıf vermemek için yaya olarak savaşan Fransız kuvvetleri, bu durum üzerine geri dönüp atlarına binmek istedilerse de kaçacakları kapının kapanmış olduğunu görünce korku ve ümitsizliğe kapıldılar.

Kral Sigismund'un muharebe meydanına onları kurtarmak için gönderdiği kuvvetler ilerlemeyerek geri çekilmek zorunda kalmıştı. Böylece tuzağa düşmüş olan kuvvetler kısmen imha, kısmen de esir edildiler.⁶⁶

E. Niğbolu Savaşı'nın Sonucu

Osmanlı ordusunun merkezine saldıran Fransız kuvvetleriyle yapılan çarpışmalar 3 saat sürdü. Fransız büyük sancağı, altı ayrı sancaktarın maktul düşmesi üzerine altı defa yere düşüp kaldırıldı. Son defa Fransız deniz kuvvetleri kumandanı Amiral Jean de Vienne'in ölüsünün elinden alındı. Fransız kuvvetleri bu mukavemete rağmen mağlubiyeti önleyemedi.

Macar Kırallığı Sigismund, maiyetindeki adamların yardımıyla Tuna nehrine gelip bir balıkçı kayığıyla nehirdeki Venedik Amiralisi Mocenigo'nun kadirgamlarından birine binip Karadeniz yoluyla İstanbul'a geldi. Daha sonra Marmara ve Çanakkale

⁶⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 284-286; Öztuna, *a.g.e.*, II, 327-329; Danişmend, *a.g.e.*, I, 105-108; Yinanç, *a.g.m.*, *IA*, II, 376-377.

yoluyla Modan limanına uğradıktan sonra Dalmaçya'ya çıkararak memleketine döndü.⁶⁷

Oysa Osmanlı Sultanı onun maktul düştüğünü düşünerek cesedinin aranmasını emretmiştir.⁶⁸ Tuna üzerindeki Haçlı filosunun büyük kısmı, Osmanlı kuvvetleri tarafından batırıldı. İntihar derecesine kendilerini Tuna'ya atan Haçlıların çoğu zihlinin ağırlığı ile bu geniş ve derin nehirde boğuldu.

Niğbolu Savaşı'na Haçlı ordusuyla birlikte gelen prens ve soylulardan bazıları öldü, bazıları da tutsak alındı. Tutsak alınanlar arasında Kont Dö Never, Philippe d'Artois (Filip Dartova), Comte de la Marche, Boucicaut, Mareşal de France vs. gibi yüksek dereceli şahsiyetler vardı. Bunlardan Philippe ile France, ülkelerine dönemeyerek, tutsak olarak ikamet ettikleri Mihaliç'te öldüler.

Muharebe sonunda savaş meydanını gezen Yıldırım Bayezid, kendi sınır muhafızlarının ve teslim olmalarına rağmen bir çok tutsağın insafsızca öldürüldüğünü görünce son derece üzülmüş ve buna karşılık olmak üzere, tutsakların bir kısmını öldürmüştür.

Harbe iştirak etmeden kaçan Eflak kuvvetleri ile Hırvat askerlerinden başka bütün düşman kuvveti ya imha edilmiş ya da kaçarken nehirde boğulmuşlardı. Bu maktuller arasında yüksek ailelere mensup olanlar da vardı.

Savaşta bizzat bulunmuş olan kumandanlardan Timurtaş Paşazade Umur Beyin bildirdiğine göre Yıldırım Bayezid, beraberindeki kuvvetlerle pusuda bekleyerek, tam vaktinde harekete geçmiş ve o zamana kadar Osmanlı ordusunda uygulanmamış olan yeni bir taktikle zaferi sağlamıştır.⁶⁹

Sırp despotu İstefan Lazareviç de savaşın birinci evresinden sonra asıl orduyla girişilen saldırıda mevcut kuvvetiyle büyük bir çaba göstermiştir.

Niğbolu'da kazanılan büyük zaferden sonra düşmanın eline geçmiş olan kaleler geri alındığı gibi, Osmanlı tabiiyetinde bulunan Vidin Bulgar krallığına da son verilmiş, ayrıca Macaristan'a büyük bir akın yapılarak çok sayıda tutsak alınmıştır. Bu akın Macaristan'ın istilasına başlandığı kanısını uyandırmışsa da Bayezid daha ileri gitmeyerek tedbirli hareket etmiştir.⁷⁰

⁶⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 286; Atiya *a.g.e.*, s. 63-64; Başar, *a.g.m.*, s. 17-21.

⁶⁸ Gibbons, *a.g.e.*, s. 199; Öztuna, *a.g.e.*, II, 329.

⁶⁹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 66; Neşri, *a.g.e.*, I, 326-328; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 143; Öztuna, *a.g.e.*, II, 329; Uzunçarşılı; *a.g.e.*, I, 284-285.

⁷⁰ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 54-55.

Sultan Bayezid, savaştan sonra korkusuz Jan ve diğer yüksek dereceli tutsaklardan 300'ünü ayırarak Edirne'de iki hafta, Gelibolu kalesinde iki ay kaldıktan sonra Bursa'ya sevk ettirmiştir. Bu tutsaklar yüksek fidye-i necat getirecek büyük asilzadelerdi. Bu tutsakların her biri için 200 bin altın istendi. 10.000 esir ise, Türkler tarafından paylaşılmıştır. Bir kısmı kalebendliğe mahkum olmuş, pazarda satılmış ve hediye olarak İslam hükümdarlarına yollanmıştır.⁷¹

Toplanan para savaştan bir yıl sonra Osmanlılarla ticaret yapan Ceneviz, Venedik tacirleri ve Midilli adası Ceneviz prensi aracılığıyla Sultan Bayezid'e teslim edildi. Böylece Korkusuz Jan ve diğerleri salıverildiler ve ülkelerine döndüler.⁷²

Sultan Bayezid'in Bursa'da yurduna dönmek üzere veda etmek için huzuruna gelen korkusuz Jan'a söylediği şu sözler tarihe geçmiştir. "Bana karşı bir daha silah kaldırmayacağına dair ettiğin yemini sana bağlıyorum. Bilakis şerefini kurtarmak üzere bana karşı Hıristiyanlığın bütün kuvvetlerini topla, yeniden gel! Bana şan-ü şerefimi artırmak için yeni fırsatlar bahşet!"⁷³

Niğbolu önlerinde kazanılan bu büyük zafer, Osmanlı gücünün Balkanlarda kesin olarak yerleşmiş olduğunu, atılamayacaklarını gösterdiği gibi Yıldırım Bayezid'e de bütün tebaası, hatta Mısır'daki hilafet merkezi ve İslam dünyasında büyük şöhret kazandırdı. Bu hareket daha önceki Haçlı seferine benzer ideoloji ve askeri mücadelenin sonuncusunu teşkil eder. Neticesi ise zaten kötü olan Bizans'tan çok Batı Avrupa'yı ilgilendirmekteydi. Haçlıların II. Manuel'i ve Bizans'ı korumaktan çok Macaristan'ı düşündükleri ve Orta Avrupa'yı tehdit eden Osmanlıları bu kesimden bütünüyle çıkarmak fikrinin peşinde koştukları ifade edilir. Kutsal topraklara ulaşma ve Bizans'ı kurtarma ikinci plandaydı. Savaş Batılı devletlerin müşterek kuvvetleriyle Osmanlı ordusunun karşı karşıya geldiği ilk mücadeleydi ve bir bakıma hem Macaristan'a yönelen Osmanlı gücünün önünü açmış, hem de en azından bu bölgelere ulaşabildiğini onlara göstermiş bulunuyordu. Bu mücadele Bizans'ın kaderinde önemli bir değişmeye yol açmamıştır.

⁷¹ Atiya, *a.g.e.*, s. 102; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 66; Neşri, *a.g.e.*, I, 327-328; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 320-221; Hammer, *a.g.e.*, I, 283-285; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 129.

⁷² Gibbons, *a.g.e.*, s. 203; Hammer, *a.g.e.*, I, 287; Öztuna, *a.g.e.*, II, 332.

⁷³ Hammer, *a.g.e.*, I, 337; Gibbons, *a.g.e.*, s. 303; Atiya, *a.g.e.*, s. 117.

V. İstanbul Kuşatması

A. Anadolu Hisarı'nın İnşası

Yıldırım Bayezid, Niğbolu muharebesinden sonra 1397'de İstanbul'un muhasarası esnasında Boğaz'ın Anadolu yakasında, Göksu deresinin döküldüğü şimdi de kısmen ayakta bulunan Anadolu Hisarı'nı yaptırdı.⁷⁴ Eskiden sahilde bulunan Anadolu Hisarı, Göksu ağzında bulunması ve bu derenin gittikçe sahili doldurmasından dolayı biraz içerde kalmıştır. Anadolu Hisarı'na, Güzelcehisar, Akcahisar, Yenicehisar, Nikhisar gibi isimler de verilmektedir.

Yıldırım Bayezid'in Anadolu Hisarı'nı yaptırmasının sebebi; İstanbul Boğazına hakim olmak ve Bizans'ın Karadeniz'le bağlantısını kesmekti. Aynı zamanda Niğbolu muharebesinde Venedik ve Rodos donanmalarının boğazlardan geçip Karadeniz'de Tuna ağzına gelebilmiş olmaları da Anadolu Hisarı'nın yapılmasında etkili olmuştur.⁷⁵

B. İstanbul'un 3. ve 4. Kuşatması

Yıldırım Bayezid Haçlı ordularını mağlup ettikten ve Anadolu Hisarının inşasıyla Boğaziçi'ne hakim olduktan sonra Bizans İmparatoru II. Manuel Paleolog'a bir ultimatom vererek İstanbul'u derhal teslim etmesini istedi. Yıldırım Bayezid'in bu hareketine, Bizans imparatorunun tıpkı Macar Kralı Sigismund gibi Avrupa'dan yardım isteyerek Niğbolu seferinin açılmasına sebep olması da etkili olmuştur.

Bizans halkının Osmanlılara teslim olmaya taraftar olmasına rağmen İmparator II. Manuel; Fransa'dan 600 şövalye ile bir miktar para gelmiş olmasına, büyük oğlu Yuannis'in bir Rus Prensi ile izdivacı üzerine çeyizin tamamen altın olmasına, Venedikliler'den 10 ve Cenevizliler'den 5 kadirga gelmesine, Ayasofya hazinesinin zenginliğine ve nihayet Avrupa'nın İstanbul müdafaası için her türlü yardım vaatlerine güvenerek Yıldırım Bayezid'in teslim teklifini reddetmiştir. Bunun üzerine İstanbul'un Osmanlı Devleti tarafından üçüncü muhasarası başladı ve şehrin kara tarafından şiddetli taarruzlar oldu.⁷⁶

⁷⁴ Neşrî, *a.g.e.*, I, 328-329; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 148; Âlî, *Künhü'l-Ahbar*, V, 81; Gibbons, *a.g.e.*, 209.

⁷⁵ Danişmend, *a.g.e.*, I, 109-110; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 290-335.

⁷⁶ Danişmend, *a.g.e.*, I, 109-110; Öztuna, *a.g.e.*, II, 334-335.

İstanbul halkı Manuel ve Silivri Beyi Yuannis taraftarı olarak ikiye ayrılmıştı. Osmanlılar, kuşatma hareketinde deniz yönünden başarılı değillerdi. Osmanlı hükümdarı, güçlü deniz kuvvetlerine sahip olan Venedik ve Cenevizlilerin Bizans'a yardımlarını ustaca bir siyasetle önlemekte idi. Çünkü bu iki cumhuriyet Çanakkale'yi tutarak henüz donanması güçlü olmayan Osmanlı kuvvetlerini Anadolu'dan Rumeli'ye geçirmeyebilirdi.

Niğbolu'da tutsak alınan Boucicaut, İmparator'a Silivri'de bulunan yeğeni Yuannis ile barışmasını tavsiye etti. Sultan Bayezid ise Manuel'in çekilmesini, imparatorun doğal varisi saydığı Yuannis'e verilmesini istiyordu. Manuel, Busiko'nun tavsiyesini kabul edip, Osmanlının elinde oyuncak yeğeni Yuannis'e hükümdarlığı vermeyi kabul etti ve onu Silivri'den getirterek ortak imparator yaptı (1399). Yıldırım Bayezid'in esas amacı, bu himaye dolayısıyla İstanbul'u Yuannis'in elinden almak ve İstanbul'a karşılık Mora'yı Yuannis'e vermektir.⁷⁷

II. Manuel İmparatorluğu yeğenine bıraktırdıktan sonra Aralık 1399'da gizlice bir Venedik kadırgasıyla İstanbul'dan kiliselerin birleştirilmesi karşılığında yardım alabilmek için Avrupa'ya gitti. Ailesiyle çocuklarını Mora'da kardeşi Teodoros'un yanına bıraktı.

Busiko'nun bazı Osmanlı kıyı kentlerine saldırması, Boğazın Anadolu yakasındaki Riva (Irva) hisarını zapt ile muhafızlarını öldürmesi limana saklanmış olan Türk gemilerini ateşe vermesi gibi hareketleri, Osmanlının kuşatma hareketini etkilemedi.

1399 yazında 10 bin kişilik bir Osmanlı kuvveti, Galata'da Cenevizlilerle giriştiği çarpışmadan sonra İstanbul'a girmek istedilerse de başarılı olamadılar. İşte bu sırada Busiko, İstanbul'a gelmiş ve Manuel'i ümitlendirmişti.⁷⁸

O sırada İstanbul'un müstahkem surlarını yıkacak kuvvetli toplar olmadığı için Sultan Bayezid, İstanbul'un açlıkla teslim olmasını ümit ediyordu. Şehir halkı, açlıktan iplerle duvarlardan atlayarak Osmanlılara teslim oluyordu.⁷⁹

Bazı kaynaklarda, Yıldırım Bayezid'in bütün kuvvetleriyle İstanbul'un üstüne yüklenmemiş olduğu, bunun sebebinin de o sırada İstanbul'un fethinin yeni bir Haçlı seferine yol açabileceği, denizlerin Venedik ve Ceneviz hakimiyetinde bulunmasının

⁷⁷ Gibbons, *a.g.e.*, s. 210-213; Danişmend, *a.g.e.*, I, 110; Öztuna, *a.g.e.*, II, 334.

⁷⁸ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 55; Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 117.

⁷⁹ Gibbons, *a.g.e.*, s. 215; Danişmend, *a.g.e.*, I, 110; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 291.

Osmanlılar için tehlike teşkil etmesi ve Balkanlarda henüz fethedilecek bir çok yer olması düşünülerek kesin bir hareketten kaçındığı belirtilir.⁸⁰

Sultan Bayezid, Manuel'in saltanat ortağı Yuannis'e İstanbul'u teslim etmesini, daha önce aralarındaki antlaşma dolayısıyla kendisine Mora'yı vereceğini önerdi ise de ret cevabı aldı.

1401 yılında İstanbul'un yardımına bir miktar Ceneviz ve Fransız askeri de gelmişti. Böylece İstanbul kuşatması Yıldırım Bayezid ve Timur arasında başlamak üzere olan savaş dolayısıyla aynı yıl ortalarına kadar sürdü. Timur tehlikesi baş gösterince Yuannis'in, Yıldırım Bayezid'in teklif ettiği bazı şartları kabul etmesi üzerine İstanbul kuşatması kaldırıldı.

Kabul edilen şartlar şunlardı:

- 1- Her yıl Osmanlı hazinesine verilmekte olan verginin (haracın) arttırılması
- 2- İstanbul'da bir Türk mahallesi kurularak bir câmi yapılması
- 3- İstanbul'daki Müslümanlarla Rumlar arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkları İslam hukukuna göre çözümlmek için Kadı (hakim) atanması
- 4- Câmide hutbenin Sultan Bayezid namına okunması
- 5- Bizans sikkelerinde Osmanlı Padişahının adının bulunması
- 6- İmparatorun fermanla tayin edilmesi
- 7- Silivri'de dahil olmak üzere Silivri'ye kadar olan yerlerin Osmanlılara bırakılması.⁸¹

Bizans İmparatoru Yuannis, bu antlaşmaya uyarak İstanbul'da Sirkeci'de Türkler için 700 ev ile mescid yaptırmış; Sultan da İstanbul'da oturmak üzere, Taraklı Yenicesi, Göynük ve Karadeniz kıyısından buraya göçmen naklettirip iskan ederek onlara kadı ve imam atamıştır.⁸²

İstanbul kuşatması sırasında Karadeniz kıyısındaki Bizans'a ait olan Şile ilçesi Gazi Timurtaş oğlu Yahşi Bey kumandasında sevk edilen kuvvetler tarafından teslim alınmıştır.⁸³

⁸⁰ Danişmend, *a.g.e.*, I, 110.

⁸¹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 65-67; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 227-228; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 292; Danişmend, *a.g.e.*, I, 110; Şimşirgil, *a.g.e.*, s.117.

⁸² Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 149; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 68; Neşrî, *a.g.e.*, I, 330; Dukas, *a.g.e.*, V, 48-50.

⁸³ Neşrî, *a.g.e.*, I, 328; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s.67 ; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 148.

VI. 1388-1402 Seneleri Arasında Yunanistan ve Mora

Niğbolu zaferinden sonra 1397 senesinde Sultan Bayezid Yunanistan'a bir sefer düzenledi. Bunun esas sebebi, Despot I. Teodoros'un Osmanlılara bırakılmasını kabul ettiği yerlerin verilmemesi idi. Bu sefer sırasında Salona piskoposu Dorotheus'un bir mektup yazarak padişahı Attika ile Mora'ya zulüm ve asayişsizlikten kurtarması için bizzat davet etmesi de bir vesile teşkil etmişti.

Yunanistan ve Mora'ya karşı yapılan bu hareket birinci değildi. Bundan önce de despot Teodoros 1388 ve 1391 yıllarında Latinlere karşı kendisine yardım etmek üzere Osmanlı kuvvetlerini Yunanistan'a davet etmişti. Paleologos hanedanından olan Teodoros buraların Bizans'a ait olduğunu söyleyerek Latinlere karşı direnmiş, fakat onlarla mücadele edecek kuvvete sahip olmadığından Türkleri yardıma çağırmişti. İşte bu sebeplerle Mora'ya 1397 yılından önce 2 kez akın yapılmış, böylece durumu kuvvetlendiren Teodoros Osmanlı hakimiyetini kabul ile bazı şehirleri Osmanlılara bırakmayı kabul etmişse de sözünde durmamıştı.

Sultan Bayezid, Teselya, Yenişehir'i ve Farsala'yı fethettikten sonra hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Termopil'i geçerek Orta Yunanistan'a yöneldi. Salona ve Atina ile diğer bazı dukalıkları ele geçirdi, sonra geri döndü. Fakat, özellikle Teodoros'u Osmanlı hakimiyetini kabule zorlamak amacıyla, Mora'ya akın yapmak için Turhan Bey kumandasında önemli miktarda akıncı kuvveti bıraktı. Mora akıncı beyi ve Turhan oğulları asırlarca Mora'da kaldı.

İstanbul kuşatmasının devam ettiği ve dolayısıyla ümitsizlik ve endişenin arttığı bu yıllarda, Türk akıncılarının Mora'ya yaptıkları akınlar sonunda yarımadanın doğusundaki ünlü Argos şehri fethedildi. Ayrıca burada sömürgeleri bulunan Venediklilere de gözdağı verildi. Sonunda Teodoros, eskiden olduğu gibi, Osmanlı hakimiyetini tanıyarak vergi vermek zorunda bırakıldı.

Bu fetihler sırasında Osmanlılar, bilinen siyasetlerine göre ele geçirdikleri yerlere hemen Müslüman ve Türk göçmenleri getirip yerleştirdiler ve buralardan bir kısım halkı da Anadolu'ya naklettiler.⁸⁴

1402 bahar aylarında Mora'nın güneyine kadar bir akın daha yapıldı ve özellikle Venedik'e ait yerler istila edildi. Bu akınlar dolayısıyla İmparatorun

⁸⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 293-294; Öztuna, *a.g.e.*, II, 317-318; Danişmend, *a.g.e.*, I, 111; İnalçık, *a.g.m.*, *DİA*, II, 233; Aksun, *a.g.e.*, s. 79.

Avrupa'ya yardım istemeye giderken Mudon'da kardeşi Teodoros'un yanında bıraktığı ailesinin yani kraliçenin tutsak alınacağından endişe ediyordu.

Osmanlı akınlarından endişe eden Teodoros, İstanbul'un uzun süreden beri kuşatılarak büyük bir açlık tehlikesiyle baş başa bırakıldığını, Mora'nın savaş alanında bulunduğunu ve Hıristiyan hükümdarlarının hiçbir yardımda bulunmadıklarını görünce üzülen Rodos adasına gitti ve orada Isparta'yı Sen Jean Şövalyelerine sattı. Mora'nın Rum Ortodoks halkı Isparta'ya gelen Latin şövalyelerini görünce onlara saldırarak öldürmek istedilerse de Mora Ruhani Reisi oraya giderek halkı yatıştırdı. Bu sırada Sultan Bayezid "Mora'nın hakimi benim" deyince Teodoros aldığı paraları geri verdi ve şövalyeler de Rodos'a geri döndü.

Teodoros Mora'dan Rodos'a gittiği zaman Osmanlı devleti onun yerine adanın piskoposunu vekil olarak atamıştı. Teodoros'un memleketi Latinlere satmasından dolayı halk onun yerine bir duka seçmiş ve Teodoros'u kabul etmemişlerdi. Fakat yine piskoposun araya girmesiyle tekrar despotluğa getirildi.⁸⁵

VII. İkinci Karaman Seferi

Osmanlıların Niğbolu muharebesinde olmasını fırsat bilen Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey Ankara'yı basarak Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa'yı esir etti. Alaaddin Ali Beyin Ankara'yı ele geçirmesi büyük bir hataydı. Çünkü Niğbolu savaşından sonra kendini çok kuvvetli gören ve Avrupa'dan hiçbir tehlike beklemeyen Yıldırım Bayezid'le karşı karşıya kalmıştı. Ancak Alaaddin Ali Bey, kendisi için vaziyetin kötü olduğunu anlamakta gecikmedi ve Timurtaş Paşa'nın gönlünü alarak, bir elçi eşliğinde Padişaha gönderip barış teklifinde bulundu.

Sultan Bayezid Alaaddin Ali Beyin teklifini reddetti. Anadolu ve Rumeli'deki bütün kuvvetlerini toplayıp Bursa'dan Karamanoğlu üzerine harekete geçti (1397). Bu durum karşısında Alaaddin Ali Bey, bütün gücüyle mücadele edebilmek için harekete geçti. Başta Varsak, Turgutlu ve Bayburtlu aşiretleri olmak üzere birçok Türkmen boyundan ve bu arada hizmetinde bulunan Kara Tatarlardan kuvvetli bir ordu meydana getirdi. Osmanlı Kuvvetleri ise Karamanoğlu kuvvetlerinden sayıca fazlaydı. İki ordu Konya Akçay ovasında karşılaştı. İki gün süren savaşta bir sonuç alınmadı. Fakat ikinci günü gece yarısından sonra açık

⁸⁵ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 56; Gibbons, *a.g.e.*, s. 218; Dukas, *a.g.e.*, VI, 83.

sahrada tutunamayacağını anlayan Karamanoğlu, Konya kalesine sığındı. 11 gün süren muhasaradan sonra şehir Osmanlılara teslim oldu.⁸⁶

Bu teslim, Konya halkının mal ve canlarına dokunulmamak şartıyla şehri teslim edeceklerini sultana bildirmesiyle gerçekleşti. Kaleden çıkan Alaaddin Ali Bey, şehir içinde Osmanlı askeri ile çarpıştı ise de başarılı olamadı; kaçarken attan düştü ve yakalandı.

Yıldırım Bayezid'in yanına getirildi. Padişah, eniştesi olan Alaaddin Ali Bey'e niçin itaat etmediğini sordu. O da, "Niçin itaat edeyim? Ben de senin gibi hükümdarım." cevabını verdi. Bu cevap Anadolu birliğini gerçekleştirmek azminde bulunan Yıldırım Bayezid'in kesin karar vermesini sağladı. Bunun üzerine Alaaddin Ali Bey öldürüldü ve kesik başı bir mızrağa takılarak şehir içinde dolaştırılıp halka gösterildi.

Yıldırım Bayezid Konya'ya bir vali atadıktan sonra Larende (Karaman) üzerine yürüdü. Alaaddin Ali Bey'in eşi (sultanın kız kardeşi Nefise Melek Sultan) iki oğlu Mehmed ve Ali Bey'le kardeşinin karargahına geldi. Nefise Sultan'ın çocuklarıyla birlikte Bursa'ya gitmesi kararlaştırıldı. Çok geçmeden Karaman alındı (1397 sonbaharı).

Alaaddin Ali Beyin öldürülmesi üzerine Karaman oğullarına ait Toros dağlarının kuzeyindeki şehir ve kaleler (Konya, Larende, Niğde, Develi, Karahisar) Osmanlılara geçmiş ve Toros'un güneyinde kalanlar (Mut, Ermenek, Taşeli ve İçel) Osmanlı tabiiyetinde kalmak şartıyla Karaman oğlunun diğer kolundan gelen beylere verildi.

Sultan Bayezid'in Karaman Beyliğini ortadan kaldırması, Osmanlı devletinin Anadolu'daki hakimiyetini pekiştirdi. Bu durum ise Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin'in telaşa kapılmasına neden oldu. Memlüklerle olan bütün geçmişine rağmen, Memlük Sultanına tabi oldu.⁸⁷

VIII. Karadeniz Beyliklerinin Zaptı ve Samsun'un Alınması

Karadeniz'de Canik Beyleri diye adlandırılan başlıca 4 ailenin elinde bulunan beylikler vardı. Canik ve havalesine Kubadoğulları, Ordu-Giresun yöresine

⁸⁶ Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, 323; Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 57.

⁸⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 297-298; Öztuna, *a.g.e.*, II, 319; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 377; Şahin, *a.g.m.*, *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, X, 161; İnalçık, *a.g.m.*, *DİA*, II, 233.

Emiroğulları , Terme-Çarşamba mevkiine Tacüddinoğulları ve Merzifon Havza sahasına da Taşanoğulları hakimdi. Bu dört beylikten ilk ikisi sahilde, diğer ikisi içeridedir.

Yıldırım Bayezid 1398 ilkbaharında Canik Beyi Kubad oğlu Cüneyd'e karşı harekete başladı ve onun merkezi olan Müslüman Samsun'u aldı. Osmanlı hakimiyetinde bulunmak şartıyla Ladik ve diğer bazı kaleler Cüneyd Bey'e bırakıldı. Samsun ve çevresi bir sancak yapılarak Bulgar Kralı Şişman'ın Müslüman olan oğlu Aleksandr'a verildi.

Müslüman Samsun ile Canik'in alınması, o bölgedeki Osmanlı hakimiyetini kuvvetlendirdi. Tacüddin oğlu Mahmud Çelebi ile Alpaslan, Ordu ve Giresun beyi Emir oğlu Süleyman ve Taşan oğlu Hasan ve Ali Bey Osmanlı hakimiyetini kabul ettiler.⁸⁸ Böylece Osmanlı sınırı, Trabzon Rum İmparatorluğu sınırlarına dayanmış oldu.

IX. Kadı Burhaneddin Devleti'nin Sonu

Anadolu'da yapılan fetihler sonunda Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin Devleti'nin kuzey batı ve güney batı taraflarını ele geçirmişti. Fakat merkez Sivas olmak üzere Anadolu'nun büyük bir kısmı hala Kadı Burhaneddin'in idaresinde idi. Bu arada Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman Bey ile yaptığı bir savaş, Osmanlı devletinin bu bölgelere de sahip olmasını sağladı. Yapılan savaşta Kadı Burhaneddin'in ölmesi (1398) üzerine Sivas halkının kararıyla yerine oğlu Alaaddin Ali Bey (Zeynel Abidin) getirildi. Fakat Sivas'a Kara Yülük Osman sahip çıkmak istediği için Sivas'ın ileri gelenleri Osmanlı hükümdarını yardıma çağırdı. Bunun üzerine Şehzade Süleyman Çelebi 24 bin kişilik ordusuyla Karayülük'ü yenilgiye uğratıp Sivas'ı ele geçirdi.

Sultan Bayezid, bizzat gelip merasimle bu şehre girdi. Böylece Orta Anadolu'nun tamamı Osmanlıların eline geçti. Yıldırım Bayezid Alaaddin Ali Bey'i eniştesi Dulkadiroğlu Nasıruddin Bey'in yanına gönderdi. Böylece Sivas'tan başka Tokat, Yozgat, Kayseri, Aksaray ve Kırşehir de Osmanlılara geçti.

⁸⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 298-299; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 379; İnalçık, *a.g.m.*, *DİA*, II, 233; Danişmend, *a.g.e.*, I, 115.

Sultan Bayezid Sivas'ı elde ettikten sonra buranın idaresini Amasya Sancak Beyi olan Şehzade Mehmed Çelebi'ye verdi.⁸⁹

X. Ankara Savaşı

A. Timur'un Ortaya Çıkışı

Timur, Timurlenk veya aynı anlama gelen Aksak Timur lakabıyla tanınmıştır. 1335 yılında Semerkant'ın güneyindeki Keş şehrinde doğdu. Babası Barlas oymağına mensup Turagay, annesi Tigin Hatun'dur. Bu dönemde Maverâünnehir'de Cengiz ailesinden Çağatay hanları hüküm sürmekte idi. Timur bu iktidarda Belh emiri oldu ve sınırlarını genişletmeye başladı. Faaliyetleri sonucunda da Han derecesine kadar yükseldi. Bölge halkının, Cengiz ailesine mensup olanlardan başkasına itaat etmeyeceklerini bildiği için Moğol soyundan olmasına rağmen Çağatay hanını tanıyarak onun adına sikke kestirdi.

Timur'un karşısına üç büyük Türk devleti dikilmişti. Doğu Avrupa'ya hakim olan Altınordu İmparatoru Toktamış Han, Osmanlı Devleti ve Memlûkler Timur'a karşı bir ittifak düşündülse de ittifakı sadece müzakere safhasında kalmıştır.

Timur'un ilk başarısı Altınordu devletini yenmesi idi. Amacı Asya'daki Cengiz ve Hülagu gibi Pakistan'dan, Fırat'a kadar olan yerleri hakimiyeti altına almaktı.

Timur 7 yılda İran'a hakim oldu (1378). Daha sonra Irak-ı Acem ve Irak-ı Arab'ı ele geçirdi. Bağdat'taki Celayir hükümdarı Sultan Ahmed'i ülkeyi terke ve Mısır Memlûk Sultanı Berkuk'a sığınmaya mecbur etti (1393). Fakat Sultan Ahmed, Timur'un ülkesine dönmesini fırsat bilerek Memlûk hükümdarının yardımıyla yeniden hükümdar oldu. Timur daha sonra Hindistan'a sefer düzenleyerek Kuzey-Hindistan'ı fethetti. Bu seferden dönünce tekrar Bağdat'ı ele geçirdi. Bunun üzerine Sultan Ahmed kendisine tabi olan Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf'la birlikte Suriye'ye geçtiler; daha sonra da Anadolu'ya gelerek Yıldırım Bayezid'e sığındılar.

B. Timur ile Yıldırım Bayezid'in Karşılaşması

⁸⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 299; Yinanç, *a.g.m.*, *İ.A.*, II, 378; Danişmend, *a.g.e.*, I, 99; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, Ankara 1970, s. 159-162; Danişmend, *a.g.e.*, I, 116-117; Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 529.

Yıldırım Bayezid, Sultan Ahmed'e Kütahya, Kara Yusuf ve adamlarına da Kayseri ve Aksaray'ı dirlik olarak verdi. Timur'un bu iki düşmanının Yıldırım Bayezid tarafından bu şekilde kabul ve himaye edilmesi Timur'u kızdırmış, zaten Anadolu hükümdarına karşı harp etmek üzere hazırlık yapmış olan Asya hükümdarının bir an önce muharebe vesilesi hazırlamasına sebep olmuştu.

Timur, Yıldırım Bayezid'e bir mektup göndererek, Sultan Ahmed ile Kara Yusuf'un kendisine gönderilmelerini veya öldürülmelerini veya hiç olmazsa Osmanlı ülkesinden kovulmalarını istemiş, aksi taktirde harekete geçeceğini bildirmişti. Yıldırım Bayezid, buna menfî cevap vererek, muharebeye hazır olduğunu birdirdi ve artık harp önüne geçilmez bir hal almıştı. Yıldırım Bayezid'in devlet adamlarının bir kısmı, Sultan Ahmed'le Kara Yusuf'un teslim edilmelerinin isabetli olacağını söylemeleri ve Timur'un mektuplarının sık sık gelmesi üzerine durumdan şüphelenen Kara Yusuf, kaçmaya karar verdi. Adamlarıyla bulunduğu yerleri (Kırşehir ve Kayseri taraflarını) yağlamadıktan sonra geçtiği her yeri tahrip ederek Şam üzerinden Bağdat'a geldi. Timur, Osmanlılara güçlük çıkarmak amacıyla Sivas, Kayseri ve Malatya tarafındaki Moğol istilasından arta kalan ve Kadı Burhaneddin'in bertaraf edilmesinden sonra da Osmanlılara tabi olan göçebe Tatarları, Osmanlılar aleyhine kışkırttı.

Timur, 1400 yılında Azerbaycan'da kışladığı sıralarda Erzincan emiri Mutahharten, ona gidip itaatini arzetti. Timur ona hakimiyetini kabul etmesi dolayısıyla tabiiyet alameti olarak tuğ, bayrak, hil'at, külah ve kemer verdi. Bu sırada Yıldırım Bayezid, Mutahharten'e vergisini göndermesini bildirdi. O da vergiyi göndermediği gibi, durumu hemen Timur'a bildirdi. Bunun üzerine Timur, Sultan Bayezid'e tehdit ve nasihat içeren bir mektup gönderdi. Osmanlı hükümdarı buna çok sert bir dille cevap verdi. "Seninle ne zamandan beri savaşmak isterdim, şimdi bu niyetimi gerçekleştirmeye azmettim, sen gelmezsen ben gelirim" dedi.⁹⁰

C. Timur'un I. Anadolu Seferi ve Sivas'ı Tahribi

Timur, Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey'in teşvikiyle Erzurum üzerinden süratle Sivas'a yürüdü; kendisine Kara Yülük ile Erzincan Beyi Mutahharten kılavuzluk ediyordu. Sivas valisi Şehzade Süleyman Çelebi ile Emir

⁹⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 302-303; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 380; Hammer, *a.g.e.*, I, 63-64; Neşri, *a.g.e.*, I, 163-164; Öztuna, *a.g.e.*, II, 338-339.

Kara Yusuf, Timur kuvvetlerinin çokluğunu duyarak çekilmişlerdi. Süleyman Çelebi şehrin müdafaasını Malkoçoğlu Mustafa Bey'e bırakmıştı. Yıldırım Bayezid, Timur'un ordusuna baskı yapmak üzere oğlu Mehmed Çelebi ile Anadolu beylerbeyi Kara Timurtaş kumandalarında mühim bir kuvvet gönderdi ise de bunu haber alan Timur, daha evvel davranarak, bunların karşısına daha üstün kuvvette asker gönderdi. Süleyman Şah, Cihan Şah, Şeyh Nureddin ve diğer umera kumandasında giden bu kuvvetler, Kayseri'yi geçerek Osmanlı askerini hezimete uğrattılar ve bütün o havaliyi yağma edip, asıl orduya dahil oldular.

Timur, Sivas'ın surları etrafına muhasara aletleri yerleştirip tazyik ederken, diğer taraftan duvarlarda lağımlar açtırdı. Osmanlı askerleri, hücum edenlere karşı mükemmel müdafaada bulunuyorlardı. Sivas, Timur'a ancak 18 gün dayanabildi. Nihayet şehir duvarlarının çökmekte olduğunu gören Mustafa Bey, teslim olmaya karar verdi ve Timur'un huzuruna geldi. Timur, gerek kendisine, gerek şehir halkına eman verdi ve kimsenin kanının akıtılmayacağına dair söz verdi. Şehir, teslim olunca, Timur Hıristiyanların esir edilmelerini ve Müslümanlardan da eman malı alınmasını emretti. Sayısı 4000 kadar olan şehir müdafilerini, vaadinde durmuş olmak için, kanlarını dökmeyerek, diri diri toprağa gömdürttü.

Timur, bayındır bir şehir olan Sivas'ı harabeye çevirdikten sonra, şehir halkından bir kısmını memleketine götürdü; bunlar arasında çok sayıda genç kız da vardı. Hatta kendisini mushaflar ve tevhitler ile istikbale çıkan çocukları ordusunun atları altında çiğnetmiştir.⁹¹

Timur, Sivas'ı müdafa eden Mustafa Beyi serbest bırakarak, gördüklerini efendisine anlatmasını kendisine tembih etmiştir.

D. Malatya'nın Alınması

Timur'un Sivas'ı muhasarası esnasında Elbistan Türkmenlerinin (Dulkadiroğulları) surlar etrafında piyade muharebeleri yapmaları dolayısıyla, atlarını sahraya bırakmış olan Timur askerlerine baskın yapmışlar ve bu atları önlerine katarak yurtlarına götürmüşlerdi.

Timur, Sivas'tan hareketle Elbistan'a yürüdü ve oğlu Şahruh'u öncü olarak gönderdi. Düşmanın yaklaştığını duyan Türkmenler, Elbistan'dan dağlara çekildiler.

⁹¹ Neşrî, *a.g.e.*, I, 165-166; Danişmend, *a.g.e.*, I, 125-126; Aksun, *a.g.e.*, s. 81-82; Yinanç, *a.g.m.*, *İ.A.*, II., 380; Âlî, *a.g.e.*, III, 96.

Şahruh bunları takip ederek, bir miktarını telef ve hayvanları zapt etti ise de, onlar daha sarp yerlere çekildiklerinden takip edemedi. Timur ordusu Elbistan şehrini ve havalisini yağmaladı ve buradan Malatya'ya yürüdü. Bu şehir çok mukavemet edemeden teslim oldu (15 Eylül). Şehrin Hıristiyanları esir ve Müslümanları eman malı verdiklerinden affedildiler.⁹²

E. Osmanlı Hükümdarı'nın Durumu

Timur, Yıldırım Bayezid'in memleketlerini yağma ve tahrip ediyor, halktaki mukavemet kudretini kırmak istiyor ve bu suretle hasmını kendi üzerine yürümeye mecbur edeceğini umuyordu. Halbuki hazırlıksız olan Yıldırım Bayezid, Timur'un birdenbire Sivas'a geldiğini duyunca, Rumeli'ye ve Anadolu'nun kendi elinde bulunan bölgelerine haberler göndererek, kuvvetlerini toplamaya başlamıştı. O, Timur'un Sivas'tan sonra Kayseri'ye veya Tokat'a yürüyeceğini zannediyor ve böylece garbi Anadolu'ya gelinceye kadar, birçok müstahkem şehir ve kaleleri zapta mecbur olmak dolayısıyla, hayli zaman kaybedeceğini ve kendisinin bundan istifade ederek, bütün kuvvetlerini toplayacağını düşünüyordu.

Her vardığı şehri ve kasabayı bir iki gün içinde almaya alışmış olan Timur ise, Sivas müdafaasına kıyas ederek, Anadolu şehirlerinin uzun bir süre mukavemet edeceklerini ve bunun büyük telefata mal olacağını hesap ederek Yıldırım Bayezid'in kendi üzerine gelmesini beklemişti.

Timur'un Bağdat'ı ilk kez işgalinden sonra doğudan gelmekte olan tehlikeyi sezmiş olan Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed, Osmanlı ve Mısır hükümdarlarına başvurup durumun ciddiyetini anlatarak "Timur'a karşı ittifak yapılmasını" önerdi. Fakat her iki hükümdar da Kadı Burhaneddin'e güvenmedikleri için onun başvurusuna önem vermediler. Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra Sivas, Malatya ve Divriği çevrelerine hakim olan Osmanlı devleti, Timur'un ilk hedefini oluşturuyordu. Bu nedenle Yıldırım Bayezid, Timur'un bulunduğu sırada vezirlerden birini Mısır'a göndermiş ve Timur'a karşı birlikte harp yapılmasını teklif etmişti. Mısır ve Suriye vak'anüvislerinin adını bildirmedikleri bu zatın Hoca Firuz olması muhtemeldir. Fakat Mısır uleması, Yıldırım Bayezid'e güvenemeyeceklerini, Timur'un mağlup edildiği takdirde Bayezid'in Suriye'yi zapta kalkışacağını ve

⁹² Yinanç, a.g.m., *İA*, II, 380; Danişmend, a.g.e., I, 125-126; Aksun, a.g.e., s. 81-82; Şahin, a.g.m., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, X, 163.

Malatya'nın işgalinin buna misal olduğunu ileri sürerek, her iki devletin kendi ülkesini ayrı ayrı müdafaa etmesinin daha münasip olacağını söylediler ve Mısır Sultanının ağzından bu şekilde cevap yazdırdılar. Öte yandan Timur, bu gerginlikten faydalanarak her iki devlete de saldırılarda bulunmaktan geri durmadı.⁹³

F. Timur'un Suriye Seferi

Sivas'ın Timur tarafından işgal ve tahribini sonradan öğrenen Yıldırım Bayezid hazırlıksız olduğu için harekete geçmedi, Timur'un Anadolu içlerine yürüyeceğini düşünerek Kayseri'ye gelip onu burada bekledi.

Timur Sivas'ı işgal ve tahrip ettikten sonra Anadolu'ya Osmanlı ülkesine yönelmedi. Çünkü, o casusları vasıtasıyla Osmanlı hakkında bilgi toplayamamış ve Yıldırım Bayezid'in büyük askeri kuvvetlerini tespit ettirememişti. Ayrıca Sultanla görüşmeleri de sürdürüyor ve Sivas olayı dolayısıyla Yıldırım Bayezid'in kendisine boyun eğeceğini düşünüyordu.

Timur, Sivas'ta bulunduğu sırada Mısır Sultanına elçi göndererek, kendisinin Avnik muhafızı iken, Kara Yusuf tarafından esir edilip Mısır'a gönderilmiş ve orada mevkuf tutulmuş olan Atlamış'ın iadesini istemiş ise de, yolda bu elçi Halep valisi tarafından yakalanıp hapsedilmişti. Timur bunun üzerine Suriye'yi zapta karar verdi.

Çok geçmeden Timur, Suriye'yi işgale başladı (1401). Ona bu kez yine Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman kılavuzluk etmekte idi. Tedbirli ve faal bir hükümdar olan Berkük'un ölümü üzerine yerine, çocuk yaşta bir hükümdarın geçmesi ve Mısır devlet erkani arasındaki çekişme, Timur'un Suriye'yi işgalini kolaylaştırdı. Timur, Gaziantep (Ayıntap), Halep ve Şam'ı aldı. Dönüşü sırasında Mardin ve üçüncü kez olarak Bağdat'ı işgalden sonra Tebriz'e gelip Karadağ'da kışladı.⁹⁴

G. Yıldırım Bayezid ve Timur Arasında Geçenler

Timur, Osmanlı hükümdarı ile mektuplaşmayı sürdürüyor ve duruma göre yavaş yavaş isteklerini artırıyor. Ayrıca Yıldırım Bayezid'in memleketlerini işgal ettiği Aydın, Saruhan, Germiyan ve Menteşe beyleri Timur'un Gürcistan seferi sonunda onu karşılayıp, kendi memleketlerini tekrar ele geçirmek için yardım isteyip

⁹³ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 60-61; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 381; Danişmend, *a.g.e.*, I, 126.

⁹⁴ Öztuna, *a.g.e.*, II, 343-344; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 381; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 304.

ona sığınmışlardı. Bu Anadolu Beyleri de Timur'u Osmanlılar aleyhine kışkırtıyorlardı. Osmanlı hükümdarı sürdürülen bu mektuplaşmalar dolayısıyla Timur'un esas amacının Osmanlı devletini parçalayıp kendisini de hakimiyeti altına almak olduğunu anladı. Timur ise bu kuvvetli hükümdara karşı tedbirli davranıyor ve saldırıya geçmiyordu.⁹⁵

Timur'un Bağdat'a gittiğini duyan Yıldırım Bayezid, aralarındaki düşmanlığın başlıca sebebi olarak kabul ettiği Erzincan Beyi Mutahharten'i yakalamaya karar verdi.

Erzincan Beyi Mutahharten Timur'un himayesi altına girmiş ve Sivas'ın tahribi sırasında Timur'la birlikte hareket etmişti. Yıldırım Bayezid, maiyetinde Sultan Ahmed ve Kara Yusuf olduğu halde 1401 senesi Temmuzun sonlarına doğru Erzincan'a gelerek, bu şehri kuşattı. Şehrin kumandanı Mukbil, Kara Yusuf'un adamları tarafından esir edildi. İç kaleye çekilen Mutahharten teslim oldu. Mutahharten'e teslim olan bütün şehirler, başta Kemah olmak üzere birer birer Osmanlı askerine teslim oldular. Yıldırım Bayezid, burayı ve bütün şark havalisini Kara Yusuf'a vererek onu eski yurdu olan Azerbaycan'ı almaya memur etti. Celâyirli Sultan Ahmed'i de Irak'a yolladı. Mutahharten af diledi. Yıldırım Bayezid de kendisine tabi olmak şartıyla Erzincan'ı ona verdi. Fakat Kemah, müstahkem mevkiini, doğrudan doğruya kendi ülkesine ilhak ederek, içine muhafızlar koydu, aynı zamanda Mutahharten'in ailesini de esir alarak Bursa'ya gönderdi.⁹⁶

Sultan Bayezid'in Timur'a tabi olan Erzincan ve Kemah beylerine karşı giriştiği bu hareket, Timurla aralarının büsbütün açılmasına sebep oldu.

Sultan Bayezid, Erzincan seferinden önce Kayseri'de bulunurken, evvelce Amasya Beyi olarak gördüğümüz Taceddinoğlu Ahmed'i Mısır'a elçi olarak gönderdi. Bu yolculuk neticesinde, Mısırlılardan alınan Anadolu bölgeleri onlara geri verilmiş (Malatya, Divriği ve civarı) ve Sultan Berkuk zamanındaki dostluk ve ittifak yenilenmiştir.⁹⁷

Timur, daha Suriye'de iken Sultan Bayezid'e bir tehdit mektubu göndermiş ve bunda kendi zaferlerini sayıp döktükten sonra, cihangirlik davasında haklı

⁹⁵ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 70; Aksun, *a.g.e.*, s. 80- 81; Öztuna, *a.g.e.*, II, 343-344; Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 60; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, I, 381.

⁹⁶ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 158; Münecimbaşı, *a.g.e.*, I, 311; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 382; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 305.

⁹⁷ Öztuna, *a.g.e.*, II, 344; Yinanç, *a.g.m.*, *İ. A*, II, 382; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 305.

olduğunu ordusunun Bayezid'in iddiasına rağmen, halis Müslümanlardan oluştuğunu ve Bayezid'in kendisine itaat etmesi gerektiğini yazmıştı.

Yıldırım Bayezid, Yakup Bey ile gönderdiği cevapta kendisini, hanedanını, medh ve sena ettikten ve başarılarını hatırlattıktan sonra, zulüm yolunu tutsaydı, kendisinin de bir çok ülkeler zapt edebileceğini, ne riya ne de hile yoluna sapmadan, karşısına çıkacak düşmana karşı müdafaaya hazır olduğunu bildirdi.

Elçi Yakup Bey ile görüşen Timur, tekrar bir mektup yazarak aralarında kurulacak dostluğun kafirlere karşı İslam'ın kuvvetini artıracakını söyledikten sonra Bayezid'in oğullarından birisini rehine gibi istiyor ve bizzat Bayezid'e hilat ve teşrif göndereceğini söylüyordu. Timur'un bu tarzdaki yumuşak görünen hareketi hakikatte Bayezid'i kendi nüfuzu altına almak olduğu için onun oğullarından birisinin kendi yanında bulunmasını, yani rehin olmasını istiyordu. Bu mektuba Bayezid'in cevap verdiği malum ise de, mektubun muhtevasını bilmiyoruz. Herhalde bu rehine ve tabiiyet içeren teklifin kabul edilmemiş olduğu, şehzadelerden yahut akrabasından hiç kimsenin Timur'a gönderilmemiş olması ile sabittir.

Timur'un birbiri arkasına kazanmış olduğu son zaferlerden ve özellikle Sivas ve çevresinin daha sonra Suriye ve Irak'ın başına gelen felaketlerden dehşet içinde kalan Osmanlı devlet adamları, onun sayısız ordulara sahip olduğunu zannediyor ve barışa mütemayil bulunuyorlardı. Devlet adamlarından bir kısmı başta vezir-i azam Çandarlı Ali Paşa olmak üzere Sultan Bayezid'e tesir ederek onu barışa meylettirmişler ve bu konuda Timur'a elçi göndermeye muvaffak olmuşlardır. Sultan Bayezid gönderdiği mektupta "aralarındaki düşmanlığa hiçbir sebep olmadığını ve bütün ataları gibi kendisinin de küffar ile gazada bulunduğunu, Müslümanlığa yaptığı hizmetin büyüklüğünü anlatıyor, sulh ve dostluk teklif ediyor, antlaşmadan sonra Mısır devleti ile Timur arasındaki sulha da yardım edeceğini söylüyordu."

Timur ise elçilere, Anadolu halkına zarar gelmesini istemediğini, bu diyara yürüyüş yaparak harabeye dönüşmesine sebep olmak ve kafirlerin güçlenmesine meydan vermek niyetinde olmadığını söylemiş ve Sultan Bayezid'in özellikle Kara Yusuf'u himayesinden şikayet etmiştir. Aynı zamanda ilkbaharda Anadolu sınırına gelip Sultan Bayezid'in cevabını orada bekleyeceğini bildirerek elçilerin geri dönmesine izin verilmiş, hatta kendi elçisi Çimbay'ı da onlarla göndermiştir.

Timur özellikle Kara Yusuf'un ölü veya diri olarak kendisine teslim edilmesini, bu olmadığı takdirde, hiç olmazsa Osmanlı ülkesinden kovulmasını kesin bir şekilde istiyordu.

Bu mektubu alan Sultan Bayezid, vaktiyle Hülagü Han'ın bile Mısır'a kaçan Abbasileri Mısır sultanından istemiş olduğunu misal olarak zikrediyor ve mültecileri kovmak veya teslim etmesinin mümkün olmayacağını ve eski dostlarından olan bu adamların özür ve kusurlarını bildirip affetmeye teşebbüs edecek zaman ve imkan bulamadığını, evvelce Sultan Ahmed'in ve bu defa da Kara Yusuf'un izinle Anadolu'dan ayrılmış olduklarını beyan ediyor ve tekrar gelecek olurlarsa yine kabul edeceğini, misafir reddetmenin amansızlık ve imansızlık olduğunu, yalnız bu defa onlara yardım etmeyeceğini cevaben bildirmişti.

Bu sırada Timur, Çin imparatorunun ölümünü ve kıtada büyük karışıklık çıktığını duyuyor ve istilası oldukça kolaylaşmış olan bu memlekete bir yürüyüş yapmayı tasarlıyorsa da, Bayezid gibi kuvvetli bir rakibi ve Osmanlı devleti gibi muntazam bir devleti arkada bırakarak, Çin'e kadar gitmeyi mahzurlu görüyor, netice alamadan geri dönecek olursa Bayezid'in Irak, el-Cezire, Azerbaycan taraflarını istila edeceğini düşünüyordu.⁹⁸

Kış mevsimini Karabağ'da geçiren Timur, Bayezid'e karşı, diğer yerlerde olduğu gibi elindeki kuvvetle bir iş göremeyeceğini anlayarak 1402 senesi başında devlet adamlarını ve şehzadelerini Bayezid ile muharebe konusunda görüşlerini almak için çağırdı. Kendisini Anadolu hareketinden men etmek isteyenler ve muvaffakiyetin şüpheli olduğunu, hezimet olursa neticenin felaket olacağını söyleyenler oldu ise de teşvik edenler de vardı.

Nihayet ordusunu, getirttiği büyük kuvvetlerle takviye eden Timur, 13 Mart 1402'de Tebriz'de iken Bayezid'e bir elçi ile mektup göndermiş ve isteklerini şöyle sıralamıştı:

- 1- Kemah'ın Mutahharten'e geri verilmesi ve ailesinin serbest bırakılması
- 2- Şehzadelerden birinin kendi yanına gönderilmesi
- 3- Tabiiyet simgesi olarak kendisine gönderilecek olan Külâh ve kemerin kabul edilmesi
- 4- Anadolu beylerinden alınan yerlerin yine eski sahiplerine geri verilmesi

⁹⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 305-306; Öztuna, *a.g.e.*, II, 344-345; Yinanç *a.g.m.*, *İA*, II, 383; Danişmend, *a.g.e.*, I, 126-127.

5- Kara Yusuf'un kendisine teslim edilmesi.

Timur yaptığı bu tekliflerin kabul edilmeyeceğini bildiği için bu şartların yerine getirilememesini savaş sebebi olarak göstermiştir. İslam dünyasına ve tarihe karşı kendini mazur göstermek için bu şartları öne sürmüştür.⁹⁹

Kara Yusuf daha önce Osmanlıların yanından ayrılmış olduğu için onun ailesinin teslimi istenmekteydi. İstekler arasında bazı öneriler de vardı. Kafirlerle muharebe eden Osmanlılara yardım edileceği de ifade edilmişti.¹⁰⁰

Timur, bir taraftan Müslümanlıktan bahsedip, Anadolu'yu istila etmek istemediğini söyleyerek, bu sefere aleyhtar olan şehzadelerini ve ümerasını kandırırken diğer taraftan Hıristiyan devletler ile münasebete girişmiş ve Fransa Kralı'na mektup yazarak, ittifak teklif ettiği gibi, kendisine müracaat eden Bizans İmparatoru ile Cenevizliler'e de Bayezid üzerine sefer düzenleyeceğini söyleyerek müsterih olmalarını tavsiye etmişti.

Nihayet Pasinler'den Erzurum'a ve oradan Erzincan'a gelen Timur, torunu Muhammed Sultan'ı Kemah'ın muhasara ve zaptına memur etti. Kalayuz adlı bir Osmanlı zabiti tarafından müdafaa edilen bu müstahkem kale 15 gün sonunda Mayıs ayında ele geçirildi. Timur, burasını eski sahibi Mutahharten'e geri verdikten sonra Sivas'a doğru ilerledi.

Bir taraftan da Bayezid'in hizmetine geçmiş olan Kara Tatarlar ile gizli müzakereye girişti. Kendisine yardım etmeleri karşılığında fethedeceği Anadolu'da büyük beylikler vaat etti. Timur'un gönderdiği Fazıl adlı emir bu Tatarları kandırıp, muharebe sırasında Timur tarafına iltihak etmelerini temin ederken Timur da yürüyüşüne devam etmiş ve Sivas ovasına gelmiş bulunuyordu.

Timur, Sivas'ta iken, evvelce göndermiş olduğu elçiler kendisine Bayezid'den mektup getirdiler. Bayezid, mektubunda, Timur'u harbe bahane aramakla itham ediyor, doğan fitne ve karışıklıktan onu sorumlu tuttuğunu söylüyordu. Timur'un isteklerini kabul ettiğine dair bir cevap vermedikten başka, kendi adını yaldızlı ve iri harflerle, Timur'un adını siyah ve küçük harflerle ve kendi isminden sonra yazdırmıştı.

⁹⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 306-307; Danişmend, *a.g.e.*, I, 126-127; Öztuna, *a.g.e.*, I, 344-345; Neşri, *a.g.e.*, I, 166; Nizameddin Şâmî, *Zafername*, çev. Necati Lügal, Ankara 1949, s. 297-299; Yinanç, *a.g.m.*, *İA*, II, 384; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 167.

¹⁰⁰ Şâmî, *a.g.e.*, s. 299.

Yıldırım Bayezid ve Timur arasında savaş kaçınılmaz bir hale gelmişti. Bayezid, devlet adamları ile istişare ettikten sonra, Timur'un arzularının yerine getirilmesini, böylece onun şer ve belasından kurtulacağını öne süren Çandarlı Ali Paşa ve taraftarlarının görüşlerini kabul etmemiş, hududa yaklaştıkça Timur'un tekliflerinin ağırlaşmaya başladığını, bunları ileride daha da artıracığını, harpten başka çare kalmadığını söyleyen Hoca Firuz'un görüşünü kabul etmişti.

Timur, son isteklerinin kabul edilmemesi üzerine, Bayezid'in elçilerinin getirmiş oldukları hediyeleri reddetmiş ve onları yanında alıkoyarak resmi geçit yaptırdığı büyük ordusunu göstermiş ve son teklifini bildirerek geriye göndermiştir. Bu son teklifi, Selçukoğullarından Moğol hükümdarına ve Moğolların yıkılmasından sonra Emir Eretna'nın eline geçen bölgelerin tahliye ve kendisine teslim edilmesi idi. Timur, bu teklifi Cengiz oğullarının varisi sıfatı ile, kendi namına yapıyor ve bu ülkeyi Eretna ailesinin mirasçısı olan Mutahharten'e vaat ediyordu.¹⁰¹

Timur, Sivas'ta Bayezid'den yeni bir cevap beklerken onun bütün kuvvetini toplayarak, Tokat'a geldiğini duydu. Doğrudan doğruya harp kabul edecek yerde, Anadolu içlerine yürüyüp, rastladığı şehir ve kasabaları yağma ve tahribe karar verdi. Timur, savaşı burada kabul etmenin kendisi için tehlikeli olacağını düşündüğü için Kayseri'ye doğru ilerledi. O sırada (Temmuz) henüz hasada başlanmıştı. Bütün mahsulü ve halkın zahirelerini kendi ordusunun ihtiyacı için müsadere ettiren Timur, torunu Ebu Bekir Mirza ile Şeyh Nureddin'i karakola memur etti. Zapt ettiği Kayseri'den yola çıktı ve Kızılırmak kenarını takip ederek, Kırşehir havalisine geldi. Karakola çıkan kuvvetler, Osmanlı ordusunun yaklaşmakta olduğu bildiriyorlardı. Timur, ekserisi piyade olan bu orduyu iyice yormak için, orada da muharebeyi kabulden vazgeçerek, Ankara'ya gitmeye karar verdi. Ama önce su menzillerini tutmak ve aynı zamanda kuyu kazmak üzere oraya bir kuvvet gönderdi. Bu kuvvetlerin başında olan Burunduk, Ankara muhafızı Yakub Bey'i mağlup etti ve Ankara ovasına hakim oldu. Timur, bundan sonra, bizzat Ankara'ya gelerek, şehri muhasaraya başladı. Yakub Bey, şehrin surlarını tahkim etmiş ve müdafaaya hazırlanmıştı. Timur lağım kazdırttı. Muhasara faaliyeti ilerlediği sırada, Bayezid'in Ankara'ya yaklaştığı haberi geldi. Timur bunun üzerine muhasarayı kaldırarak, daha önce Çubuk ovasına varıp, Çubuk Çayı'nı arkaya aldı. Bayezid'in ordusunun

¹⁰¹ Yinanç, a.g.m., *İA*, II, 384; Uzunçarşılı, a.g.e., I, 308.

gelebileceği yerlerdeki çeşmeleri ve kuyuları tahrip ettirdi ve geniş hendekler kazdırarak, ordusunu muharebeye hazırladı.¹⁰²

Tokat'ta Timur'u bekleyen Bayezid, onun gelmediğini, Sivas'tan ordusunu kaldırıp, Kayseri'ye gittiğini ve oradan da Kızılırmak sahilini takip ettiğini duyunca, devlet adamları ile istişare etti. Vezir-i azam Ali Paşa ve diğerleri, dağlara çekilmek ve Timur ordusunu bir taraftan kuşatmak, diğer taraftan kale ve şehirlerde mevzi müdafaalarda bulunmak suretiyle yıpratmak ve münasip bir zaman ve mekanda hücum ile perişan etmek fikrini ileri sürmüşlerse de Hoca Firuz, Timur ordusunun Anadolu'daki zulmünden kurtulmak için süratle üzerine yürünülmesini teklif etmiş ve bu teklif devlet adamları ve özellikle Padişah tarafından kabul edilmişti.

Yıldırım Bayezid, Tokat'tan süratle yola çıkmış ; Timur'un yolunu kesmeye ve Kızılırmak kenarında ona yetişmeye teşebbüs etmiş ise de, muvaffak olamamış, nihayet Ankara'nın muhasara edildiğini duyunca, bu şehri Sivas'ın maruz kaldığı felakete uğratmamak için oraya doğru yürümüş ve kendinden önce Çubuk ovasına gelen Timur'un karşısında mevzi almıştı.

Su kaynakları ve bilhassa Çubuk Çayı düşman eline geçtiğinden, Osmanlı ordusu su yönünden kötü bir vaziyette bulunuyordu. Diğer taraftan, zaten yorgunluktan ve susuzluktan muzdarip olan ordunun manevi kuvveti Timur ordusunun sayı üstünlüğü hakkındaki mübalağalar ile de kırılıyordu.

Timur askeri de cesaret ve cüretlerini öteden beri duydukları Osmanlı askerinden oldukça çekiniyordu.¹⁰³

İki taraf kuvvetleri arasında denge yoktu. Timur, hem sayı hem de silah teçhizatı bakımından çok üstündü. Çeşitli ırk ve kavimlerden oluşan bu ordunun sayısı çoğu atlı olmak üzere 160.000'i geçiyordu. Torunu Mehmed Sultan kumandasındaki Maveraünnehir kuvvetlerinin tamamı zırhlı süvarilerden ibaretti. Şirvan hükümdarı ve Mutahharten başta olmak üzere kendine tabi 20 kadar emir, kuvvetleri ile Timur'un yanında bulunuyorlardı. Onun büyük kumandanları mesela Şeyh Nureddin, Burunduk, Cihan Şah, Şah Melik ve Süleyman Şah, yine bu ordunun içinde idi. Ayrıca Timur'un ordusunda 32 tane de fil vardı.

Sultan Bayezid, o sırada fırsattan istifade ederek isyan etmiş olan Eflak Beyi Mirce'nin karşısına kuvvet bıraktığı gibi, Macarların tecavüzü ihtimaline karşı, hudut

¹⁰² Danişmend, *a.g.e.*, I, 127-128; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 308.

¹⁰³ Şimşirgil, *a.g.e.*, s. 141-142; Yinanç, *a.g.m.*, II, 385; Öztuna, *a.g.e.*, II, 346.

kalelerine müdafiler koymuş, yine o devirde Hıristiyan olan Rumeli şehirlerinin hepsinde muhafızlar bırakılmıştı. Bundan başka Anadolu şehir ve kalelerine de daha evvel, muhafız kıtaları bırakılmıştı. Bu sebeple Sultan Bayezid'in muharebe meydanına getirebildiği kuvvetlerin toplamı, Timur'un muzafferiyet kazandıktan sonra Semerkand'a gönderdiği fetihnamede bildirdiği gibi 70.000 kişiyi geçmemiştir. Askerin yarısı piyade idi. Bayezid'in kayın biraderi Sırp kralı İstefan da miktarı 10.000'e varan zırhlı askeri ile Osmanlı ordusuna katılmıştı.¹⁰⁴

Osmanlı ordusunda sağ cenahta Anadolu askerinin kumandanı Kara Timurtaş, sol cenahta, yani Rumeli askerinin kumandanı olarak Hoca Firuz Bey bulunuyordu. Padişah 3 oğlu (Mustafa, Musa, İsa Çelebi) ile kapıkulu askerinin başında olarak, vezir-i azam Ali Paşa ile birlikte, merkezde bulunuyordu. Rumeli'nin akıncı kuvvetleri ile Timur'un kılıcından kaçarak bunlara katılmış olan Kıpçaklar ve Anadolu'daki Kara Tatarlar ile Türkmenler öncülük vazifesi görüyorlardı. Anadolu ve Rumeli'den toplanan ücretli askerler de ihtiyat kuvvetlerini teşkil ediyorlardı.

Timur'un ordusunda merkezde Timur'un kendisi, sağ cenahta oğlu Miran Şah ve Emirzade Mehmet Sultan, sol cenahta ise Timur'un diğer oğlu Şahrüh Bahadır ile Halil Sultan ve emirler yer almıştır. Dehşet saçan 32 fil önde dizilmişti.¹⁰⁵

Aşık Paşazade'ye göre muharebeye bir Cuma günü, Cuma namazı kılındıktan sonra başlanmıştır. Halbuki bu olaya şahit müellifler muharebenin erkenden başlayıp, geceye kadar devam ettiğini yazarlar. Muharebenin günü hakkında çeşitli kayıtlar vardır: 13 zilhicce (14 Temmuz), 19 Zilhicce (20 Temmuz), 26 Zilhicce (27 Temmuz), 27 Zilhicce (28 Temmuz), 28 Zilhicce (29 Temmuz), 1 Muharrem 805 (1 Ağustos 1402), 5 Muharrem (5 Ağustos). Bütün bu tarihlerden en yakın olanı Cuma günü, yani 27 Zilhicce (28 Temmuz)'dir.¹⁰⁶

Sultan Bayezid, muharebeden önce ordu kumandalarına ve askerlerine hitaben veciz bir konuşma yaptı. Düşman ordusunun her bakımdan üstünlüğünü görmüş, buna rağmen kendi ordusunun zaferi kazanabilmek için elinden gelen fedakarlığı yapmaları için fedakarane hücumu teşvik etmiştir. Fakat, Timur

¹⁰⁴ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 169; Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 63; Yinanç, *a.g.m.*, *İ.A.*, II, 386; Gibbons, *a.g.e.*, s. 226.

¹⁰⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 310-312; Öztuna, *a.g.e.*, II, 346.

¹⁰⁶ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 87; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 310; Öztuna, *a.g.e.*, II, 346; Aksun, *a.g.e.*, s. 83; Hammer, *a.g.e.*, II, 320; Şâmî, *a.g.e.*, s. 303; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 171; Neşrî, *a.g.e.*, II, 165; Yinanç, *a.g.m.*, *İ.A.*, II, 386.

ordusunun Müslüman, üstelik Türk olması dolayısıyla, aynı din ve mezhepten, aynı dili konuşan ordu karşısında Osmanlı askerinden, Hıristiyan ordusuna karşı gösterdiği fedakarlık beklenemezdi. Çünkü gazi ve şehit olmak suretiyle sevap kazanmak imkanı yoktu. Sadece hükümdarlarının şerefini, devletini, mallarını ve canlarını müdafaa edeceklerdi. Nitekim Osmanlı askeri de, asla Rumeli’de olduğu gibi her şeyinden vazgeçer bir fedakarlıkla çarpışmadı. Üstelik Sırp askerinin orduda bulunuşu, propagandaları ordunun maneviyatını etkilemişti. Sırp askerinin bu harbe iştirak ettirilmesinin sebep olduğu mahzurdan ders alan Osmanlı Padişahları, bundan sonra Müslüman devletlere karşı giriştikleri harplerde Hıristiyanlardan asker kullanmamışlardır.

Osmanlı askerinin sol koluna saldıran Timur ordusu ilk hamlede sarsılmış ve bozulmasına ramak kalmıştır. Fakat Timur daha önce böyle bir ihtimale karşı, en öne birbirine zincirlenmiş fiiller ile Maverünnehir’den getirilen zırhlı kuvvetlerini koyarak tedbirini almıştı. Fil üzerindeki muharipler ile bu zırhlı süvariler, Osmanlı askeri üzerine infilak eden humbaralar atıyorlardı. Böylece Osmanlı saldırıları neticesiz kaldı. Muharebenin şiddetli bir zamanında sol kolun gerisindeki Kara Tatarlar, Timur tarafına geçip Rumeli askerine ok yağdırmaya başladılar. Osmanlı sol kolu bu ihanetin kurbanı olarak geri çekilmek zorunda kaldı.

Merkez hattına yapılan hücumlara karşı yeniçerilerin savunmaları, burada Osmanlıların durumunun iyi olduğunu gösteriyordu.

Sağ kanattaki çarpışmada yine bir ihanet yaşandı. Burada galip durumda olan Osmanlı kuvvetleri, düşmanı geri püskürttü. İşte tam bu sırada Anadolu beylerine ait tımarlı sipahiler (Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe) Timur tarafına geçince bu kanat da geri çekilmek zorunda kaldı. Bu sırada Sırp kuvvetleri gerçekten yiğitçe dövüştüler. Bunların vuruşmasını Timur bile takdir etmekten kendini alamamıştı.¹⁰⁷

Timur ihtiyat kuvvetlerini ancak öğleden sonra harbe sokarak, susuzluk ile güneş altında yorulan Osmanlı ordusuna karşı umumi taarruz emri verdi. Süvari kuvvetleri, Osmanlı ordusunun iki cenahına ve gerilerine sarkarak, şiddetle hücum etmişler ve Osmanlı sipahilerini bozguna uğrattıktan sonra, piyadelere hücumla geçmişlerdir. Piyadeler harbin bütün yükünü üzerlerine almışlar ve sonuna kadar mukavemet etmişlerdir.

¹⁰⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 312; Öztuna, *a.g.e.*, II, 347-349; Gibbons, *a.g.e.*, s. 226; Neşrî, *a.g.e.*, II, 166-167; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 78; Yinanç, *a.g.m.*, *İA.*, II, 386.

İkinciye doğru Süleyman Çelebi ile Vezir-i azam Ali Paşa ve ümeradan bir kısmı, muharebenin kaybedildiğini görüp dövüşerek geri döndükleri gibi, Mehmed Çelebi de maiyetindeki ümerasından bir kısmı ile birlikte harp meydanını terk etmiştir. Bu arada Sırp Kralı da, maiyetiyle birlikte geri çekilmiştir. Artık Timur ordusu, dört taraftan Osmanlı ordusunu sarmış ve muharebenin en şiddetli safhası baş göstermiştir. Cesaretle askerine örnek olan Padişah ile ümerası, özellikle Kara Timurtaş ile Hoca Firuz ve diğer beyler sonuna kadar harbe devam etmişlerdir. Osmanlı ordusu, her taraftan sarılmış ve mağlubiyet gerçekleşmiş olduğu halde Padişah Emir Minnet Bey'in kaçma önerisini reddederek şerefle ölmeyi yeğlediğini söylüyordu. Fakat bulunduğu yerde kalmanın da doğru olmadığını görerek daha gerideki Çataltepe'ye çekildi. Maiyetinde bulunan 3000 kişi ile buraya hücum eden düşman kuvvetlerine karşı mukavemet ediyordu.

Nihayet gece vakti, rivayete göre kaçarken bir gürz darbesi ile atından düşürüldüğü ve başka bir ata binmesine fırsat verilmeden Çağatay hanı Sultan Mahmud'un bizzat kumanda ettiği bir birlik tarafından yakalandığı ve "Ben Sultan Bayezid'im beni sağ olarak hükümdarınızın yanına götürünüz" demesi üzerine elleri bağlanarak, Timur'un yanına getirildiğini zikreder.

Osmanlı kaynakları ise gayet az bir kuvvetle harp ederken, Germiyanoglu Yakup Bey tarafından teşhis edildiğini ve bunun üzerine Timur'un Bayezid'i öldürmeden yakalama emrini verdiğini yazarlar.

İki beylerbeyi başta olmak üzere, devlet adamlarından bir kısmı Bayezid ile birlikte esir olmuşlar; birçoğu da askerinin başında çarpışırken ölmüşlerdir.¹⁰⁸

Timur, yanına getirilen Yıldırım Bayezid'i bizzat karşıladı, kendisine saygı gösterip teselli etti. Fakat harp mesuliyetini asla kabul etmediğini, bu duruma neden olanın kendisi olmadığını söyledi. Timur ona hil'at giydirdi ve kaçırılmaması için önlemler aldırdı. Yıldırım Bayezid'le birlikte oğullarından Musa ve Mustafa Çelebi ile beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa ve Firuz Paşa da esir alınmıştı. Kara Timurtaş'ın oğlu Yahşi Bey çarpışma sırasında ölmüştü. Esirler arasında Kara Timurtaş Paşa'nın diğer oğlu Ali Bey, Minnet Bey ve Mustafa Bey yani üç sancak Beyi de bulunuyordu. Timur Ankara zaferini bildirmek için İngiltere Kralı IV. Henry ile Fransa Kralı VI. Charles'a birer mektup göndererek "kendilerinin Niğbolu

¹⁰⁸ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 78; Lütfi Paşa, *a.g.e.*, s. 56-57; Gibbons, *a.g.e.*, s. 227-228; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 313; Öztuna, *a.g.e.*, II, 348-349.

Savaşında yenemedikleri Osmanlı hükümdarını bozguna uğrattıp esir ettiğini bildirmiş ”ve bununla övünmüştür. Bu ise Avrupa da derin tesirler uyandırmıştır.

Timur, savaştan sonra Osmanlı kuvvetlerini izlemek üzere askeri birlikler gönderdiği gibi Osmanlı şehzadesi Süleyman Çelebi’yi yakalamak için torunu Mehmed Mirza’yı 30 bin kişilik bir kuvvetle Bursa’ya gönderdi.

Timur, Ankara önlerinde bir hafta kadar kaldıktan sonra Kütahya’ya gelerek bu şehirde bir ay kaldı. Timur’un Kütahya’da bulunduğu sıralarda, Bursa’ da tutsak alınan Yıldırım Bayezid’in damadı Seyid Ahmed Buhârî, Molla Fenârî, Şemseddin Mehmed ve Şemseddin Cezerî’yi kendisine getirdiler. Ayrıca Bursa’da gözaltında tutulan Karamanoğlu Alaeddin Beyin oğulları Mehmed ve Ali Beyler de kurtararak Kütahya’ya getirildiler. Timur, bunlara iyi davranarak babalarının memleketlerinden başka, Osmanlılara ait olan Kayseri, Beypazarı, Akşehir, Sivrihisar ve Bolvadin’i dirlik olarak verdi.

Osmanlı tarihleri ve Bizans kaynaklarında Yıldırım Bayezid’i esaretten kurtarmak için Amasya valisi Şehzade Çelebi Mehmed’in bir takım teşebbüslerde bulunduğu ve bu olay sırasında Firuz Paşa’nın da olayla alakadar olduğu için Timur tarafından idam edildiği rivayet edilir. Ancak bu olayın ne derecede doğru olduğu ya da ne kadarının doğru olduğu anlaşılmamaktadır.¹⁰⁹

Bayezid’in kaçırılma teşebbüsü, Timur’un teyakkuzunu artırmış ve bilhassa beraberinde götürdüğü esir hükümdarın, yollarda herhangi bir baskın neticesinde kurtarılıp kaçırılabilmesi ihtimalini göz önünde tutan Timur onu demir bir kafese koydurmuştur. Neşrî ve Oruç Bey tarihleri, bir sohbet esnasında Bayezid’in Timur’u esir ettiği takdirde, demir bir kafese koyacağını söylemesi üzerine Timur’un bu işi yaptığını söylerler. Hoca Sadeddin Efendi demir kafesi “kapalı tahtırevana” çevirmiştir.

Timur, Ankara savaşından sonra Bursa, Konya, Akşehir, Karahisar ve Anadolu’nun diğer bölgelerine kuvvetler sevk etti. Bursa’ya giden Ebu Bekir Mirza, Şehzade Süleyman Çelebi’yi yakalama girişiminde bulundu ise de başarılı olamadı. Süleyman Çelebi, vezir-i azam Ali Paşa ile birlikte savaş alanından kaçtıktan sonra Bursa’ya geldi; oradan devlet hazinesi ile kız kardeşi Fatma Sultan, küçük kardeşi Şehzade Kasım’ı alarak Gemlik’e, oradan da deniz yoluyla Darıca’ya, başka bir

¹⁰⁹ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 186; Danişmend, *a.g.e.*, I, 132; Neşrî, *a.g.e.*, s. 368-369; Şâmî, *a.g.e.*, 304-305; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 315.

rivayete göre, boğazdaki Güzelcehisar (Anadolu Hisarı)'a gitti. Babasının Sırp despotunun kız kardeşi olan eşi ve iki kızını götüremedi. Bunlar, Bursa yeni şehrinde iken emir Mirza Ebu Bekir'in kuvvetleri tarafından saklandıkları bir evde yakalanıp tutsak alınmışlar ve Kütahya'da bulunan Timur'a götürülmüşlerdi. Timur da onları Yıldırım Bayezid'in yanına gönderdi. Bir rivayete göre ise Yıldırım Bayezid'in bir kızı, Timur'un torunu Ebu Bekir Mirza ile evlendirildi. Emir Şeyh Nurettin, Bursa kalesine çıkarak orada bulunan Osmanlı hazinesindeki altın, gümüş, mücevherat, kumaş vs. şeylerin hepsine el koyup, yağma ve talan ettiği şehri sonra ateşe verdi.¹¹⁰

Timur, Kütahya'da bulunduğu süre içinde bütün çevreye akınlar düzenleyerek etrafı sindirdikten sonra Yıldırım Bayezid'in memleketlerini almış olduğu Karaman, Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe ve Hamid oğullarının beyliklerini ve atalarından kalan memleketlerini onlara geri verdi. Böylece bu beylikler Timur'a tabi oldular.¹¹¹

Timur, İzmir yönüne giderken İsfendiyar Bey, Menteşe oğlu Mehmed Bey ile birlikte ona gidip tabiiyetini arz etmişti; bunun üzerine Timur, ona Sinop'tan başka daha önce kendilerine ait olan, Kastamonu, Tosya, Çankırı, Kalecik ve yörelerini de verdi. Timur, Kütahya'dan Denizli'ye, Menderes vadisine ve Aydın Güzelhisar'ına oradan da Ayasuluk (Selçuk) ve Tire'ye geldi. Daha sonra İzmir'e giderek Rodos şövalyelerine "kalenin teslimini ya da vergi ödemeyi kabul etmelerini" önerdi ise de şiddetle reddedildi. Bunun üzerine Timur, şehri kuşattı ve 15 gün sonra 2 Aralık 1402'de ele geçirdi. Bilindiği üzere, Frenkler bu sahil şehri İzmir'i Aydın oğlu Umur Bey'den almışlardı. Umur Bey şehri geri alamamış ve bu uğurda şehit olmuştu. İzmir'in alınması üzerine, Foça ve Sakız adasındaki Latinler, Timur'a vergi vermeyi kabul etmişlerdir. Timur, İzmir'i Aydın oğullarına verdi.¹¹²

Timur, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman Çelebi'ye bir mektup yazarak, kendisine tâbi olmasını bildirdi. Bunun üzerine Süleyman Çelebi, Şeyh Ramazan'ı elçi olarak gönderip bu öneriyi kabul etti. Bu nedenle kendisine tabiiyet simgesi olarak taç ve hilat gönderdi. Yıldırım Bayezid'in diğer oğlu İsa Çelebi de Foça'nın Timur'un hakimiyetini tanıdığı sıralarda, gönderdiği elçi Kutbeddin ile ona itaatini arz etti, ona da kemer, külah ve armağanlar gönderildi. Amasya sancak beyi Mehmed Çelebi de Timur'a bir elçi göndermiştir. Timur, Yıldırım Bayezid henüz sağ

¹¹⁰ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 65-66; Danişmend, *a.g.e.*, I, 133; Şâmî, *a.g.e.*, s. 262.

¹¹¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 317; Danişmend, *a.g.e.*, I, 132.

¹¹² Yücel - Sevim, *a.g.e.*, II, 66; Yinanç, *a.g.m.*, II, 287.

iken Mehmed Çelebi'yi yanına çağırmiş, Mehmed Çelebi de yola çıkmış, fakat yolunu kesenlerle çarpışarak Ankara yörelerine dek gelebilmişti. Bu durum karşısında Çelebi Mehmed, yolunun kesildiğini arz etmek üzere, Hoca Sofu Bayezid'i gönderip durumu Timur'a bildirmiş ve armağanlarını takdim etmiştir. Böylece Çelebi Mehmed de Timur'un yüksek hakimiyetini tanımış, ayrıca onun adına para da bastırılmıştır.¹¹³

Timur'un Rumeli'ye geçeceğini bildirerek gemi hazırlatması konusunda bir mektup üzerine endişeye kapılan Bizans İmparatoru Manuel, Timur'a itaatini arz ile haracı kabul ederek ona birçok altın ve değerli armağanlar gönderdi. Bununla birlikte Mısır ve Suriye hükümdarı Memlûk Sultanı Ferec de Timur'un yüksek hakimiyetini tanımıştı.

Timur, Anadolu'da kaldığı 8 ay içinde, Rumeli'yi, adaları ve Bizans İmparatoru ile Memlûklu Sultanını kendisine tabii duruma sokmuş, Anadolu'daki eski beylikleri yeniden kurmak sureti ile Osmanlı İmparatorluğunu dağıtıp karışıklık içinde bıraktıktan sonra ülkesine dönmüştür. Timur, Moğolların Selçuklu döneminde Anadolu'ya getirip yerleştirdikleri Kara Tatarların çok azı dışında büyük bir kısmını da kendisi ile birlikte götürdü.¹¹⁴

Ankara savaşının sonuçlarını kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Osmanlı devletinin hamle gücü'nü (fetih gücü) otuz yıl durdurdu.
2. İstanbul'un fethini 50 yıl geciktirdi. Çünkü Timur geldiği sırada İstanbul kuşatma altında idi.
3. Anadolu'da kurulan Türk birliği parçalandı. Anadolu'daki beyler eski statülerini kazanıp yeniden beyliklerinin başına geçtiler. Timur Anadolu'da hakim duruma geldi. Anadolu birliği sınırlarına ancak 70 yıl sonra Fatih devrinin sonlarına doğru ulaşıldı. Ankara savaşından 115 yıl sonra Yavuz Sultan Selim'in ilhak ettiği Anadolu toprakları arasında Yıldırım Bayezid'in almış olduğu yerlerin bulunduğunu söylemek bu mesele hakkında daha açık bir fikir verebilir.
4. Savaş sonlarında Anadolu parçalanırken, uç beyleri sayesinde Rumeli'de bir parçalanma olmadı. Balkan halkı tabiiyetine devam etti.

¹¹³ Neşrî, *a.g.e.*, I, 416-417; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 207; Behiştî, *a.g.e.*, s. 32; Şâmî, *a.g.e.*, s. 263.

¹¹⁴ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 288; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 319; Yinanç, *a.g.m.*, *İ.A.II*, 387.

5. Timur savaştan sonra 8 ay Anadolu'da kaldı. Her yeri yakıp yıktı. Tahrip etti. Bursa'daki Osmanlı devlet arşivini tahrip etti. Bu yüzden o döneme ait hiçbir belge günümüze kadar gelmemiştir.
6. Osmanlı devleti kısa bir süre sonra belirsiz bir ortama sürüklendi. Osmanlı tarihinde “fetret dönemi” denilen yeni bir kaos devri başladı.

H. Yıldırım Bayezid'in Ölümü

Timur'un Batı Anadolu seferinde beraberinde bulunan Yıldırım Bayezid, Timur'un 15 gün gibi kısa bir sürede İzmir'i almasına hayret etmişti. Timur, İzmir'den ayrılırken kuvvet göndererek Osmanlılara ait olup da teslim olmayan Uluborlu ve Eğridir Kalelerini de ele geçirdi. Timur, Eğridir'in zaptı sırasında hastalanan Bayezid'i Akşehir'e yollayarak tedavisi içinde ünlü tabiplerinden Şirazlı İzzeddin Mesud ile Celaleddin-i Arabi'yi görevlendirmişti. Gerçekten çok hareketli, onurlu ve zaferden zafere koşmuş bir hükümdar olan Yıldırım Bayezid için yenilgi ve tutsaklık çok zordu. Timur, konuşması sırasında ona kendisini yine hükümdarlıkta bırakacağını söylemişse de, o bu sözlere asla inanmamıştı.¹¹⁵

Yıldırım Bayezid'in vefatı ile ilgili üç farklı rivayet bulunmaktadır.

Birincisi; Yıldırım Bayezid'in şiddetli sıtma, nefes darlığı ve keder dolu bir hayattan meydana gelen çeşitli hastalıkların bir araya gelmesiyle vefat ettiğini ifade eden açıklamalardır.

Şerafeddin-i Yezdî, “Yıldırım Bayezid dün gece zik nefes ve hunnak marazı ile dar-ı fenadan dar-ı bekaya irtihal etti.” diye haber geldi der. Şâmî *Zafernamesi*'nde “müzmin hastalığı ruhi kederinin tesiri ile ziyadeleşerek kuvvetten düşüp vefat ettiğini” beyan eder. Hoca Sadeddin Efendi, “kederinden hastalanarak vefat ettiğini” zikreder. Behiştî, Humma-yı muhrikadan öldüğünü yazmaktadır. Solakzade, eceliyle öldüğünü kaydeder. Hammer; nüzul isabeti ile vefat ettiğinden bahseder.¹¹⁶

Hammer ve Gibbons gibi batılı tarihçilerin tamamına yakını, Yıldırım Bayezid'in muasırı olan ve kendisini yakından tanıyan 10 sene kadar Bursa ve Edirne'de oturup Çelebi Mehmed'in çocuklarına hocalık eden, padişah ve diğer

¹¹⁵ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 67.

¹¹⁶ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 209; Solakzâde, *a.g.e.*, I, 87-89; Hammer, *a.g.e.*, II, 85; Behiştî, *a.g.e.*, s. 32; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 321.

Osmanlı devlet erkani ile yakın temas halinde bulunan ve memleketine döndükten sonra Timur tarihini yazan İbni Arapşah intihardan bahsetmediği gibi o devre yakın olan Şükrullah, Karamani Mehmet Paşa ve Enveri gibi tarih yazanlarda intihardan bahsetmezler. Bununla birlikte Acem Hamidi, Konyalı Mehmet bin Hacı Halil, İdrisi Bitlisi, Ahmedî, Nişancı Mehmed Paşa bu görüşe katılanlar arasındadır.¹¹⁷

Osmanlı tarihçilerin büyük çoğunluğu, Yıldırım Bayezid gibi dindar bir padişaha, haram olan böyle bir günahın isnat edilmesinin tamamen iftira olduğunu açıkça beyan ederler. Osmanlı tarihinin önemli isimlerinden Âlî ve Hoca Sadeddin Efendi gibi tarihçiler mevcut rivayetleri değerlendirdikten sonra, aksi iddiaların iftira ve yalan olduğunu açıklamaktadırlar. Âlî, *Künhü'l-Ahbar*'ında "her ne kadar bazı tarihçiler Timur'un hekimlerinin zehir içirdiğini veya kendi kendisine zehir içtiğini söyleseler de tamamen hata üzerindedirler. Doğru olan Yıldırım'ın yukarıda zikredilen hastalıklar sebebiyle vefat ettiği'dir. Zira Yıldırım'a Timur her türlü iltifatı yaptığı gibi ayrılırken de muhabbetle ayrılmışlardır." der.¹¹⁸

Solakzade, Yıldırım Bayezid'in eceliyle vefat ettiğini şu sözlerle kaydeder: "Bayezid Han'ın Allah'a tevekkülü, ilahi emirlere bağlılığı, faaliyetleri, hareketleri mütalaa edilirse, dinen merdud olan bir fiili irtikab edemeyeceği muhakkak görülür. Osmanlı hükümdarlarından başına mağlubiyet ve hal vakası gelmiş olanların hemen hepsi umumiyetle fazla yaşamamışlardır. Bunlar hemen umumiyetle üzüntüde rahatsızlanmış ve vefat etmişlerdir. Yıldırımın hadiseden epeyce zaman sonra intihara kalkışması da aklın alacağı işlerden değildir. Timur'un Bayezid'in vefatı üzerine "Yazık, cihan bir kahraman kaybetti." dediği meşhurdur.¹¹⁹

Bu konudaki ikinci görüş olarak bazı Osmanlı tarihlerinde, Timur'un Yıldırım Bayezid'i serbest bırakmak niyetinde iken, onunla yaptığı bir antlaşma neticesinde, bundan vazgeçip onu Semerkand'a götürdükten sonra oradan geri göndereceğini söylediğini, bu söz üzerine ümitsizliğe düşen Osmanlı padişahının yüzük kaşındaki zehirle intihar ettiği ileri sürülmektedir.

Aşık Paşazâde'de "Bayezid Han işitti kim Semerkand'a gideceğini hemen kendi maslahatını gördü." kaydı vardır. Neşrî "Bayezid Han gayet gayretle ve tiz

¹¹⁷ Gibbons, *a.g.e.*, s. 213; Aksun, *a.g.e.*, s. 86-87; Hadîdî, *Tevarih-i Âl-i Osman*, nşr. Necdet Öztürk, İstanbul 1991, s. 131; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 321.

¹¹⁸ Âlî, *Künhü'l-Ahbar*, V, 101-103; Hoca Sadeddin Efendi, *a.g.e.*, I, 209-210; Akgündüz-Öztürk, *a.g.e.*, s. 60-61.

¹¹⁹ Solakzâde, *a.g.e.*, I, 89.

nefisti; işitti kim memleketi Timurlenk Tatarla Karaman oğluna verdi. Bilesinde zehri vardı. Gayretinden kendüyü sakındırmayıp düşman elinde zebun olup memleketi iller elinde görmeden ölüm yektür deyip kendi nefisini helak eyledi.” Lütfi Paşa “Bu cevabı işitti, gayet melül oldu ve hem gayret etti. Timur’un iline varmasına hemandem kendü kaydın görüb Allah Teala rahmetine vasıl oldu.” der. Oruç Bey de Timur’un Yıldırım Bayezid’i Semerkand’a götürmek arzusuna “öldür fakat götürme” diye ısrar eylediğini beyan ettikten sonra, “Yıldırım Han gayretli kişiydi. Gayretinden ol demde yüzük taşında ağu vardı, hazırlamıştı, ol arada kendi kaydın gördü...” ifadesini kullanır. Bunların yanında Hadîdî, Ahmed Refik, Fuat Köprülü bu ihtimali kuvvetli görürler. Bu ifadeleri intihar etti diye açıklamak da doğru değildir.

Bu cümleler ahiret hazırlığını gördü, ölümünü istedi şeklinde de yorumlanabilir. Yüzüğünün kaşında bulunan zehirle intihar ettiğini nakleden ilk döneme ait tek kaynak, sadece *Hadîdî Vakayinamesi*’dir. Bir de Fuat Köprülü’nün kendi hususi kütüphanesinde bulunduğunu ifade ettiği anonim yani yazarı belli olmayan bir *Tevarih-i Âl-i Osman* nüshasıdır. Neşrî, Bayezid Han’ın “tezcanlı ve gayretli kişi” olmasından dolayı Timur’un muameleleri karşısında sıtma hastalığına tutulduğunu ve günden güne zayıfladığını belirttikten iki sayfa sonra “düşman elinde zebun olup memleketi eller elinde görmeden ölem yeğdür” deyip kendi nefisini helak eyledi demektedir. Bu kaynaklardan Yıldırım Bayezid’i açıkça kendini zehirleyerek intihar ettiğini anlamak mümkün olmadığı gibi, bu tür iddiaların bir rivayetten öteye gitmediği görülmektedir.¹²⁰

Üçüncü görüş ise, Osmanlı devletini siyasi bakımından tamamen bölmek isteyen Timur’un Çin seferine çıkmadan önce arkasında tehlike çıkarabilecek kimse bırakmak istemediği için Yıldırım Bayezid’i zehirlettiği iddiasıdır.

Bu iddianın aksine birçok müellif, başta Münecimbaşı olmak üzere hastalığının tedavisi için Timur’un saray tabiplerinden Celaleddin Arabi ve İzzeddin Mes’ud eş-Şirazi’yi tayin ettiğini belirtmektedirler.

¹²⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 320; Akgündüz-Öztürk, *a.g.e.*, 61; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 80; Neşrî, *a.g.e.*, 362, 363; Lütfi Paşa, *a.g.e.*, s. 59-60; Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 37; Fuat Köprülü, “Yıldırım Bayezid’in İntiharı ve Esareti Hakkında I. Demir Kafes Rivayeti, II. İntihar Meselesi”, *Belleten*, sayı II (1937), s. 591-599.

Timur, Yıldırım Bayezid'in yaşamasını arzu ediyordu. Onu Acemistan'a götürerek böyle önemli bir kişiyi ele geçirdiğini onlara göstermek ve teşhir etmek istiyordu. Onun için yaşaması ölümünden daha çok güç ve şöhret getirecekti.

Zaten bu iddia tarihçiler tarafından fazla önemsenmemiştir.¹²¹

Netice olarak, Yıldırım Bayezid'in intiharı iddiası, muteber yerli ve yabancı kaynaklarda yer almamaktadır. Sadece Fuat Köprülü'nün bazı zayıf rivayetleri zorlama yorumlara tabi tutarak Cumhuriyetin ilk yıllarında bu iddiayı gündeme getirmesinden sonra mesele alevlenmiştir.

Yıldırım Bayezid, Akşehir'e geldikten sonra 14 Şaban 805/9 Mart 1403 Perşembe günü vefat etti. Yıldırım Bayezid'in doğum tarihi hakkında farkı rivayetler bulunmaktadır. Bunun için öldüğünde kaç yaşında olduğu da tartışma konusu olmuştur. Tarihi takvimler 754 veya 756/1353-1355 senesinde, bazı tarihi kaynaklar babasının hükümdar olduğu senede (763) doğduğunu beyan ederek vefatında 42, 60 ve 57 yaşlarında bulunduğunu kaydetmektedirler. Ancak 1381'de evlendiğine göre 763/1362 doğumlu olduğu anlaşılmaktadır. Böylece hükümdarlığı Ankara savaşına kadar 13 yıl 1 ay 8 gün sürmüştü ve 42 yaşında vefat etmiştir.¹²²

Yıldırım Bayezid'in ölümünden sonra cesedi ilaçlanıp Akşehir'de Mahmud Hayrani türbesine konuldu. Timur, yanında bulunan ailesine başsağlığı dileyip pek çok ihsanlarda bulundu. Daha sonra Semerkand'a dönerken cesedi oğlu Musa Çelebi'ye teslim edip "hükümdarlara özgü bir törenle defnedilmesini" tavsiye etti. Ayrıca Musa Çelebi'ye babasının ülkesinde hükümdar olması için kemer, süslü kılıç ve 100 at verdi.¹²³

Yıldırım Bayezid, Ankara savaşında bulunduğu sırada, beraberinde yaş sırasına göre, oğulları Süleyman, İsa, Mehmed, Musa ve Mustafa Çelebi bulunuyordu. Oğullarından Aydın sancakbeyi Ertuğrul, Kırk Dilim savaşında şehit olmuştu. Kabri, Bursa'da babası tarafından yapılan Tekelioğlu meşidindeki mezarlıkta bulunmaktadır. Küçük yaşta bulunan oğlu Kasım da Bursa'da bulunuyordu. Süleyman Çelebi, savaşın kaybedildiğini görünce vezir-i azam Çandarlı Ali Paşa, Murad Paşa, Yeniçeri ağası Hasan Ağa ve Balıkesir subaşı Eyne Bey ve bir kısım kuvvetlerle birlikte, kız kardeşi Fatma Sultan'la, Kasım Çelebi'yi

¹²¹ Aksun, *a.g.e.*, s. 87; Akgündüz-Öztürk, *a.g.e.*, s. 61.

¹²² Oruç b. Adil, *a.g.e.*, s. 37; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 321;

¹²³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 321.

de yanına alarak Rumeli'ye kaçmayı başarmıştı. İsa Çelebi, savaş alanından kaçtıktan sonra Balıkesir'de gizlenmiş ve Mehmed Çelebi ise Amasya'ya çekilmişti. Musa ve Mustafa Çelebi de babaları ile birlikte tutsak alınmıştı. Yıldırım Bayezid'in cesedi ise ölümünü müteakip Akşehir'de Mahmud Hayrani türbesine konulmuştur. Timur, Yıldırım Bayezid'in yanında bulunan ailesine taziye ve ihsanlarda bulunmuş ve sonra Semerkand'a dönerken cesedi oğlu Musa Çelebiye teslim ederek hükümdarlara mahsus merasimle defnedilmesini tavsiye etmiştir.¹²⁴

¹²⁴ Yücel-Sevim, *a.g.e.*, II, 67-68; Danişmend, *a.g.e.*, I, 133, Yinanç, *a.g.m.*, *İ A*, II, 399; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 321.

İKİNCİ BÖLÜM

YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN DEVLET TEŞKİLATI

I. Divan-ı Hümayun

Divan aslen Aramice'den gelen bir sözcük olup, Farsça ve Arapça yoluyla Türkçe'ye geçmiştir. Divan, hazineye ait hesap defterleri; hükümet ofisi, idare büro; kurul, büro; kabine yönetim heyeti; kurul, yüksek devlet adamlarının kurduğu büyük meclis; resmi ve genel toplantılara mahsus bina; arşiv, memurluk yeri ve sekreterlik, hükümdarın oturduğu il gibi anlamlara gelir.¹²⁵

Divan-ı Hümayun ise, padişah divanı olup, padişahın bulunduğu yerde genelde Padişah'ın başkanlık ettiği, devlet, hazine ve benzeri idari işlerin görüldüğü kurul-organdır. Selçuklularda Divan-ı A'la adıyla bir yapılanma mevcut idi. Selçukluların dağılması ile Anadolu'daki beyliklerde bunun benzeri divanların kurulmasına devam edilmiştir. Osmanlılarda da, ilk dönemlerden itibaren bu toplantılar yapılıyordu. Ancak XV. yüzyıl ortalarına kadar sağlıklı bilgi elde edilemediğinden, bu dönemde Osmanlılarda Divan-ı Hümayun'un gelişimi hakkındaki bilgiler kısıtlıdır. Bilinen husus, Divan-ı Hümayun'un Sultan II. Murad ile beraber nitelik kazandığıdır.¹²⁶

Sıkı bir merkeziyetçilikle yönetilen Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun, merkezdeki en önemli işleri gören makam sahiplerinden oluşur ve Padişah adına karar verirdi. Padişah'ın bulunduğu merkezde büyük divan (Divan-ı Hümayun) kurulurdu.¹²⁷ Yine Şehzadeler de buldukları sancak beyliklerinde divan kurarlardı.

Divan, Orhan Gazi zamanından Fatih dönemine kadar her gün toplanırdı. Sabahın erken saatinde başlayan divan toplantıları öğlene kadar devam edebiliyordu.¹²⁸

Divanda idari ve örfî işler vezir-i azam; arazi işler nişancı; şer'î ve hukuki işler kadiasker; mali işler de defterdar tarafından görülürdü.

Fatih Sultan Mehmed zamanına kadar Divan-ı Hümayun'a katılan kişilerin kim olduğunu tam olarak tespit etmek mümkün olmamıştır. Ancak o günlerde,

¹²⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, I, 456; Abdulaziz ed-Duri, "Divan", *DİA*, IX, 378; Ahmet Mumcu, "Divan-ı Hümayun", *DİA*, IX, 430.

¹²⁶ Ahmet Mumcu, a.g.m., *DİA*, IX, 430; Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, XII, 316.

¹²⁷ Mumcu, a.g.m., *DİA*, IX, 430.

¹²⁸ Halaçoğlu, a.g.m., *Büyük İslam Tarihi*, XII, 316

divana vezirler yanında kadıasker ve önde gelen diğer paşaların da katıldığını söyleyebiliriz. Sefer ve savaş gibi önemli bir konuda karar verileceği zaman Sultan Bayezid'in önde gelen emirleri toplayıp fikir danıştığını Aşık Paşazâde, Neşrî, Hoca Sadeddin Efendi'nin eserlerinden anlıyoruz. İdari, örfi, askeri, şer'î, adli ve mali konular yanında halkın şikayetleri de divan toplantılarında görüşülürdü. Divanda görülen ve alınan kararlar ise, "mühimme, ahkam, tahvil, ruûs, name ve ahidname gibi defterlerde kayıt altına alınıyordu.¹²⁹

Vezaret ve dolayısıyla divan kurumu Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa ile birlikte güçlenmiş, ulemadan gelen bu devlet adamı, askeri yetkileri de kişiliğinde toplayarak gerçek anlamı ile ilk vezir olmuştur. Bu durum şüphesiz güçlü bir divan yaratmıştır. Yıldırım Bayezid devrinde de bu durum devam etmiştir. Çandarlı Ali Paşa'nın nüfuz ve itibarı, bürokratik kadrolar üzerindeki otoritesinin tam olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁰

Divan-ı Hümayun'un padişah dışında dört temel azası vardır. Bunlar; vezir, kadıasker, nişancı, defterdar idi. Ancak kadıasker, nişancı ve defterdarın hangi tarihlerde divana girdikleri belli değildir.¹³¹ İlk dönemlerde vezir tek kişi iken, I. Murad zamanında ikiye çıkması ile birinci vezire vezir-i azam, diğerine de ikinci vezir denirdi. Vezir-i azam padişaha karşı sorumlu olup, mühr-ü hümayun denilen padişah mührü kendisinde bulunurdu. Ayrıca padişahın mutlak vekili durumunda idi. Diğer vezirler ise, vezir-i azam'a yardımcı görevindeydiler. Vezir-i azamları en çok meşgul eden işler, memleket çapında yapılan tevcihat (tayin) ve tımarlar idi.¹³² Vezirlerin vezirlik alameti olarak üç tuğları vardı. Tuğları padişah tarafından verilir, ölür veya azlölunurlarsa bu tuğlar geri alınırdı.

¹²⁹ Halaçoğlu, a.g.m., *Büyük İslam Tarihi*, XII, 317.

¹³⁰ Aydın Taneri, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı*, İstanbul 2003, s. 174.

¹³¹ Ahmet Mumcu, *Hukuksal ve Anayasal Bir Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*, Ankara 1986, s. 31.

¹³² Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1999, I, 164 v.d.

*Tuğ. Türkçedir. Osmanlılarda bir araya toplanmış olan at kuyruklarının tepesi toparlak veya hilal şeklinde olan bir sırtın ucuna takılması ile tuğ vucuda gelirdi. Kollar kırmızıya boyanırdı; tepesinde beyaz ve siyah kollar karışması ile ince bir başlık vardı.

A. Vezirlik

Yıldırım Bayezid devrinde vezirlerin sayısı iki idi.¹³³ Yıldırım Bayezid'e vezirlik yapmış kişileri şöyle sıralayabiliriz.

1. Çandarlı Ali Paşa

Kara Halil Hayreddin Paşa'nın büyük oğludur. Doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak medreseden yetiştiği ve ilmiye sınıfına intisap ederek 788/1386 yılından önce kadıaskerlik görevinde bulunduğu bilinmektedir.

Babasının vefatı üzerine vezir olmuştur. Çandarlı Ali Paşa 1387'den 1406 senesine kadar I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Emir Süleyman zamanlarında 19 sene vezir-i azamlıkta bulunmuştur.

Çandarlı Ali Paşa 1391'de İstanbul muhasarasında bulundu. 1393'te Niğbolu Savaşı'nda Şehzade Emir Süleyman ile beraber Osmanlı kuvvetlerinin sağ kanadında yer aldı. Timur tehlikesi karşısında Bizans Devleti'nin Osmanlılarla anlaşmasını sağladı. Kendi görüş ve savaş planları uygulanmayan Ankara savaşı sonunda Şehzade Süleyman Çelebi'yi alarak savaş meydanından çekilerek Bursa'ya ve oradan Gemlik yoluyla Edirne'ye gelmiştir. Şehzade Süleyman Çelebi'nin vezir-i azamı olarak onun yanında kalarak Rumeli tarafında hakimiyetini sağladı.

Çandarlı Ali Paşa 7 Receb 809/18 Aralık 1406 günü vefat etti. Cenazesi İznik'e babası Kara Halil Hayreddin Paşa'nın türbesine defnedildi.

Çandarlı Ali Paşa'nın Bursa'da bir mescidi ile bir zaviyesi mevcut olup bunlara dair Zilhicce 796/Ekim 1394 ve Receb 808/Ocak 1406 tarihli iki vakfiyesi vardır.

Çandarlı Ali Paşa'nın Yıldırım Bayezid dönemindeki vezirliği sırasında kadıların sicilden 7, hüccetten 25, nikahtan 12, mirastan binde 20 akçe alması kanun haline gelmişti. Osmanlı devletindeki iç oğlanları ocağı ilk defa onun zamanında kuruldu. Merasim elbiselerine ak kaftan üzerine kırmızı düğme takılması da onun buluşu idi. Timur'a karşı yapılan Ankara savaşından önce "cerehor" adıyla ücretli asker toplama işi Ali Paşa'nın tavsiyesiyle ortaya çıktı ve daha sonra bir askeri teşkilat halini aldı.¹³⁴

¹³³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 502.

¹³⁴ Münir Aktepe, "Çandarlı Ali Paşa", *DİA*, VIII, 211-212; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 557-558; Taneri, *a.g.e.*, s. 147.

2. Timurtaş Paşa

Timurtaş Paşa, tarihimizde Kara Timurtaş diye meşhur olup tarih yazarlar, onu muasırları olan Sarı ve Beyaz Timurtaş Paşa'larla karıştırmışlardır. Kara Timurtaş Paşa, Rûhî'ye göre Yıldırım Bayezid'in lalası olup Murad Hüdavendigâr'ın cülusu senesindeki Rumeli'ye geçişinde Bayezid'le beraber Bursa'da kalmıştır.

Rumeli'deki fütuhata iştirak eden Kara Timurtaş Paşa, Lala Şahin Paşa'dan sonra beylerbeyi olmuştur. 784/1382'de birinci defa Manastır'ı, Pirlepe ve İştîp kalelerini zaptetti. Ertesi sene Bosna ve Arnavutluk'a akın yaptı. Murad Hüdavendigâr'ın Karamanoğullarıyla yapmış olduğu muharebede Kara Timurtaş'ın fevkalade gayreti sayesinde muzafferiyetin elde edilmesi ile beylerbeyliğine vezirlik de ilave edilmiştir. Bu görevi Yıldırım Bayezid devrinde de başarıyla devam ettirmiştir.

Timurtaş Paşa beylerbeyliği son zamanlarına kadar muhafaza etmiştir. Ankara savaşında belki ihtiyarlığı sebebiyle bulunamamış ise de oğulları Ali ile Yahşi Beyler bulunarak Ali Bey esir Yahşi Bey maktul düşmüştür.

Timurtaş Paşa Ramazan 806/Mart 1404'de Bursa'da vefat ederek kendi namına mensup semtte yaptırdığı Câmî yanına defnedilmiştir. Kabir kitabesinde "Melikü'l-Ümera Timurtaş bin Ali" diye yazılmasından beylerbeyi olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük bir şöhrete sahip olan ve kendisine Ebu'l-Meğazi künyesi verilen Timurtaş Paşa, aynı zamanda iyi bir teşkilatçı idi. Nitekim, sipahi ve silahtar adlı iki bölükten ibaret Kapıkulu Süvarileri Ocağını o kurdu. Sonradan bu iki bölüğe sağ ve sol ulufeci; sağ ve sol garipler ismi verilen dört bölük daha ilave edilmek suretiyle süvari ocağı altı bölüğe çıkarılmıştır.

Timurtaş Paşa, dahili askeri hizmet için Hıristiyan Bulgarlardan oluşan Voynuk teşkilatını kurdu. Bilecik'te yapılan Orhan Bey tarafından giyilen üsküfler, onun ön-ayak olması ile düzenlendi. 727/1329'dan itibaren beyler ve askeri erkan kırmızı renkli üsküfler giydiler. Timurtaş muhtemelen, Osmanlı sancaklarının renk ve şekillerinin tanziminde, özellikle de, sipahi sancaklarının kırmızı rengi

almalarında da rol oynadı. Aynı zamanda ölen sipahilerin tımarlarının erkek evlatlarına verilmesi kanununun da çımasını sağladı.¹³⁵

Timurtaş'ın çok kalabalık olan ailesine kaynaklarda “Âl-i Timurtaş” adı verilir. En tanınmış dört oğlu vezir, bey, alim ve elçi olarak Osmanlı devletine büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.

B. Kadıaskerlik

Bu dönemin divan üyelerinden olan Kadıasker, asker kadısı demektir. Kadı, hakim olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları, şer'i hükümlere göre çözmek için yetkili makamca tayin edilen kişiye denir.¹³⁶

Osmanlı devletinde Kadıaskerlik, ilk olarak I. Murad devrinde Bursa kadısı Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'nın bu vazifeye getirilmesi ile başlar. Devlette eğitim ve yargı teşkilatının idaresi, ordu ve askeri zümrenin barış ve savaş sırasında hukuki ihtiyaç ve ihtilafların giderilmesi ve davaların görülmesinden sorumlu olan kişi idi. Hiyerarşik olarak vezirden sonra gelirdi.¹³⁷

Fatih zamanına kadar Rumeli ve Anadolu'da gelişen Osmanlı devletinin sadece bir Kadıaskeri mevcuttu. Kadıasker Divan-ı Hümayun'un asli üyesi olduğu için yetkileri ve sorumlukları genişti.¹³⁸

C. Nişancı

Divan'ın diğer bir üyesi olan nişancıya ismini veren nişan; bir şeyi belli etmek, alamet, belge koymak anlamında Farsça bir sözcüktür. Ferman, berat, menşur, name, mektup ve ahid-name, hüküm gibi devletin resmi evrakının baş tarafına Padişah imzası olan nişanı koymak/çekmek ile görevli Divan üyesine “Nişancı” denilir. Nişancıya, Tuğrakeş-i ahkam, tuğra-i şerif hizmetlisi, müfti-i kanun; Tuğra-i ve Tevkii de denilirdi. Tuğra çekme işinin, Orhan Gazi'den itibaren başladığını kaynaklarımız ifade etmektedir.¹³⁹

¹³⁵ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 103; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 573-574; Şehabettin Tekindağ, “Timurtaş”, *İA*, XII/1, 372-373.

¹³⁶ Fahrettin Atar, “Kadı”, *DİA*, XXIV, 66.

¹³⁷ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* s. 92; Mumcu, *a.g.e.*, s.46.

¹³⁸ İpşirli, *a.g.m.*, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 268.

¹³⁹ Pakalın, *a.g.e.*, II, 697; M. Tayyib Gökbilgin, “Nişancı”, *İA*, IX, 299; Mumcu, *a.g.e.*, s. 47.

Nişancı'nın padişah fermanlarına tuğra çekmek dışında daha birçok vazifesi vardı. Nişancı'nın diğer görevleri, fermanları hazırlamak, yazmak, yeni konulacak veya değiştirilecek örf-i hukuk kurallarını saptamak, ayrıca Defterdar'ı denetlemek, gelen şikayetleri sıralamak ve tasnif etmek olarak sıralanabilir.¹⁴⁰

D. Defterdar

Erken dönem Divan üyelerinin sonuncusu Defterdardır. Defter ve dar sözcüklerinden oluşan bu terim, defter tutan anlamında olup, Osmanlı devletinde mali işlerden birinci derece sorumlu olan kişiyi ifade eder. Bugünün maliye Bakanına tekabül eder.¹⁴¹

Osmanlılarda XIV. yüzyıl sonlarında I. Murad devrinde defterdarlığın temelleri atılmış ve tedricen gelişim göstermiştir. Fatih Kanunnamesinde defterdarın görev ve yetkilerinin detaylı anlatılmış olması, Fatih Sultan Mehmed öncesinde bu görevin belli bir şekil kazandığını göstermesi açısından önemlidir.¹⁴² Ancak kaynaklarda Yıldırım Bayezid dönemine ait bir defterdar adı ile karşılaşmadık. Ayrıca İ. Hami Danişmend de defterdarlıkla ilgili ilk kaynaklarda bilgi bulunmadığını ifade etmektedir.¹⁴³

Defterdarlıkla bağlantılı olarak bu dönemde basılan paralara da değinmek gerekir. Yapılan araştırmalara göre Yıldırım Bayezid devrindeki akçelerin ayarı %90'dır. Bu devirde, devletin altın sikkesi yok idi. Tedavülde, Venedik Cumhuriyetinin altın dukası kullanıyor idi. Venedik dukasının da kırk akçeye denk olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁴

II. Mahalli Teşkilat

Osmanlı devletinde mahalli teşkilat aşağıdan yukarıya doğru köy, kaza, sancak ve beylerbeylikten oluşuyordu.

A. Kaza

Köylerden oluşan kazalar, kadılar tarafından yönetilirdi. Kazalarda hükümet

¹⁴⁰ Mumcu, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁴¹ Pakalın, *a.g.e.*, I, 411.

¹⁴² Uzunçarşılı, "Defterdar", *İA*, III, 506; Mübahat Kütükoğlu, "Defterdar" *DİA*, IX, 94-95.

¹⁴³ Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkanı*, İstanbul 1971, 238.

¹⁴⁴ Taneri, *a.g.e.*, s. 198.

merkezinden atanan ve devletin, aynı zamanda halkın da temsilcisi durumunda olan kadılar bulunurdu.

Osmanlı kadısının mülki, beledi, mali, askeri ve adli sahaları kapsayan görevleri göz önüne alınırsa onun kadar geniş bir görev alanı bulunan bir başka memur olmadığı gibi memuriyet kompartımanı ve şahsiyeti onun kadar çeşitli olanı da yoktur denilebilir. İlmiye sınıfındandır. Şer'î hukuk adamıdır, ancak mülki erkan içindedir. Bütün yönetici zümre gibi askeri sınıfın üyesidir. Bir yandan en yüksek adli makam, diğer taraftan da halkın şikayetlerini divan-ı hümayun'a ileten, tımar sahipleri veya adamlarının, halka yaptıkları zulümlerin kendilerine anlatıldığı kimselerdir. Yolların açılması ve onarılması, pazaryerinin değiştirilmesi, fiyatlarda narh tespiti, noterlik ve teftişlik hizmetleri gibi pek çok görevleri vardı. Diğer bir deyimle kadılar devlet merkezi ile halk arasında köprü vazifesi görmekte idi.¹⁴⁵

İlk kadıların İznik, Bursa ve Edirne gibi merkezlere tayin edildiği, yeni fethedilen yerlere ikinci ve üçüncü derecede kadıların gönderildiği vekâyînâmelerden öğrenilmektedir. Vekâyînâmeler Yıldırım Bayezid zamanında vezir-i azam Çandarlı Ali Paşa'nın marifeti ile kaza yönetimi ve kadı hiyerarşisinin bir nizama bağlandığını nakleder.¹⁴⁶

Bir sancakta kaç kaza varsa o kadar kadı bulunurdu. Kadılar görev yaptıkları bu yerlerde kendilerine tahsis edilen tımarlar ile geçinirlerdi.

B. Sancak

Sancak, bayrak anlamında bir sözcük olup Osmanlı Devleti'nde üzerinde dalgalandığı toprak parçasını ifade eder. Sancak, dirlik ve has olarak ifade edilen toprak bölgelerinin merkezi olup idari ve kazai bir yönetim birimine ad olmuştur. Sancak beyi olarak atanan kişi buraları mülk olarak değil, tasarruf hakkı ile idare eder, sefer zamanında da kendisine bağlı kuvvetlerle istenilen yere giderdi. Sancaklar yönetim olarak beylerbeyliğine bağlı olup bölgelerindeki tımarların alınıp verilmesi ile idari ve askeri işlerinden sorumluydular. Bazı sancaklarda şehzadelerden birinin olması da adet idi.¹⁴⁷ Bu dönemde Amasya sancağında Mehmed Çelebi'nin bulunması gibi.

¹⁴⁵ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara 1994, s. 97.

¹⁴⁶ İlber Ortaylı, "Osmanlı Devletinde Kadı", *DİA*, XXIV, 70.

¹⁴⁷ J. Deny, "Sancak", *İA*, X, 188.

C. Beylerbeylik

Osmanlı taşra teşkilatında en büyük idari birime beylerbeylik denir. Bu idari birimin askeri ve idari amirine Osmanlı kaynaklarında beylerbeyi, mir-i miran, emir'l-ümera ve vali denmektedir.¹⁴⁸

İlk beylerbeyi merkezi, Edirne olmuştur. Böylece Rumeli bir beylerbeyi idaresinde ayrı bir askeri idari bölge olarak, meydana çıkmıştır. Bu bölgenin denizle ayrılmış olması devletin fiilen iki idari büyük bölge halinde ayrılmasını gerektirmekte idi. I. Murad, Lala şahin Paşa'yı Rumeli'de fetihler yapması için Rumeli beylerbeyi olar görevlendirmiştir. Böylece Rumeli beylerbeyliği idari bir birim olarak ortaya çıkmıştır. Bir süre sonra 1393'te Yıldırım Bayezid merkezi Ankara olmak üzere Anadolu'daki toprakların idaresini Anadolu beylerbeyi olarak Kara Timurtaş Paşa'ya havale etti. Böylece ikinci beylerbeylik ortaya çıktı.¹⁴⁹

XIV-XV. yy'da Rumeli beylerbeyleri merkezde bulunurlar, vezirler gibi paşa unvanını taşırlar ve divan toplantılarının tabii azaları olarak müzakerelere katılırlardı. Rumeli beylerbeyliği, diğer beylikler teşekkül ettikten sonra da hususi mevkiini muhafaza etmiş ve nüfuzu diğer beylerbeyliklerden üstün olmuştur.¹⁵⁰

Beylerbeyi'nin ana hatlarıyla görevleri, halkın korunması, askerin nizamının sağlanması, zulmün bertaraf edilmesi, eyaletin idaresi, seferlere iştirak, eyaletteki sancak beylerinin, kadıların ve diğer idarecilerin ona tabii olması, eğer vezareti varsa çevresindeki beylerbeyinin ona itaat etmesi belirtilebilir.

Beylerbeyi Divanı, eyaletin en önemli kuruludur. Doğrudan doğruya beylerbeyine bağlı olan ve onun başkanlığında toplanan bu kurulun ne zaman teşekkül ettiği bilinmemekte ancak zamanla geliştiği anlaşılmaktadır. Divan, eyaletin merkezi olan ve beylerbeyi tarafından idare edilen Paşa sancağında kurulurdu. Divan, beylerbeyi başkanlığında, mal defterdarı, tımar defterdarı, varsa eyalet kadısı ve tercümandan oluşurdu.¹⁵¹

¹⁴⁸ Mehmet İpşirli, "Beylerbeyi", *DİA*, VI, 69.

¹⁴⁹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 128; Neşri, *a.g.e.*, s. 57; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 502; İnalçık, "Rumeli", *İA*, IX, 771; İpşirli, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 69.

¹⁵⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 502-503; İnalçık, *a.g.m.*, *İ. A*, IX, 771.

¹⁵¹ Mehmet İpşirli, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 71-72; İpşirli, *a.g.m.*, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 226 v.d.

III. Ordu

Osmanlı Devleti Rumeli ve Anadolu'da hızla yayıldığı için askere ihtiyaç da artıyordu. Bunun farkına varan padişahlar yeni birlikler kurmak durumunda kalmışlardır. I. Murad akıncı ve yaya kuvvetlerinin yanında daimi bir kuvvete ihtiyaç duydu ve 1363 yılında yeniçeri ordusunu kurdu. Bu birlikler doğrudan doğruya padişahın emrindedir. Kapıkulu da denilen bu ordudaki yeniçeri ve sipahi kuvvetlerinin artırılarak önem kazanması, Osmanlı ordusunun bu devirde imparatorluk ordusu haline geçmesini hazırlamaktaydı. Bu tarihlerde Osmanlılar, Sırbistan yolu ile batının ateşli silahlarını kabul ettiler.¹⁵²

Yıldırım Bayezid devrinde Osmanlı ordusu daha da gelişti. Kapıkulu 7 bin kişiye çıkarıldı. Ordu, bir imparatorluk ordusu olmaya namzettir. Nitekim Yıldırım Bayezid, Niğbolu'da Macaristan, Fransa, Almanya, İngiltere, İskoçya ve diğer Avrupa devletlerinden toplanan büyük bir Haçlı ordusunu yendi. Zamanın ünlü şövalyeleri esir düştüler.

Yıldırım Bayezid, Orta Asya-Selçuklu-Osmanlı askerlik kültürü çizgisinde, Türk ordularının eski taktiğini zırhlı şövalyeler karşısında uyguladı. Osmanlı ordusunda merkezde ağır piyade yani yeniçeri, onun önünde hafif piyade olan yayalar, kanatlarda ay biçimi süratli tımarlı sipahiler ve akıncılar yer almışlardır

Taktiğin esası, kaçır gibi yapıp düşmanı dağıttıktan sonra, baskın halinde vurmaktır. Bu taktiğin harp tarihi bakımından önemi 1396'daki Niğbolu savaşında anlaşılmıştır. Piyade askerinin ağır süvariye üstünlüğünü ispat eden bir muharebe olan Niğbolu, Avrupa'da şövalyeliğin düşüşünün başlangıcı sayılabilir.¹⁵³

Osmanlı Devleti'nde yapılan fetihler tımar usulü uygulanarak geliştirilmiş ve bu suretle dirlik sahiplerine bırakılan yerler karşılığında devlete hizmet verilmişti. Bu tımarlar 1.000 akçeden 19.999 akçeye kadar olup buna karşılık asker talep edilirdi. Tımarlı sipahiler sancakta bir takım bölüklere ayrılmış olup, sancaktaki Çelebi Sultan veya beylerbeyi komutasında sefere çıkarlardı. Bu tımarlı sipahiler bir yandan toprağı işlerken bir yandan da devletin atlı ihtiyacını karşılarlar ve eyaletin en kalabalık kuvvetini teşkil ederdi.¹⁵⁴

¹⁵² Abdulkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1999, I, 339.

¹⁵³ Taneri, *a.g.e.*, s. 184-185.

¹⁵⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 516-557.

Bu konuda Osmanlı donanmasından da bahsetmek gerekir. Yıldırım Bayezid döneminde Batı Anadolu'daki beyliklerin Osmanlı hakimiyetine girmesiyle bu beyliklerin (Aydın, Menteşe) deniz kuvvetleri de Osmanlılara intikal etmişti. Teke beyliğinin de alınması ile Antalya limanı Akdeniz'de Osmanlı donanması için askeri üs haline geldi. Çanakkale Boğazı'nın askeri ve ticari önemini anlayan Yıldırım Bayezid, bu boğazın korunması görevini Saruca Paşa'ya verdi. Gelibolu Kalesi'ni yeniden yaptırdı. İlk tersane Yıldırım Bayezid tarafından Gelibolu'da açıldı (793-1391). İlk önemli deniz faaliyeti yine bu dönemde yapıldı. Saruca Paşa kumandasındaki 60 gemilik bir Osmanlı filosu, Sakız ve Eğriboz adaları ile Ege denizinde Venediklilere ait sahillere baskınlar düzenlemiş ve buralardan ganimetler almışlardır.¹⁵⁵

IV. Hukuki ve Adli Teşkilat

Osmanlı devleti meşruiyetini hukuki ve adli temellerden alıyordu. Devlet geleneğinde adalet temel prensip olarak benimsenmişti. Hatta bazı padişahların adaleti dillere destan olmuştur. Mesela Yıldırım Bayezid yüksek bir yerden halkın şikayetlerini dinlerdi. Aynı devirde Bursa kadısı olan Molla Fenârî'nin cemaatle sabah namazına devam etmeyen Yıldırım Bayezid'in şahitliğini kabul etmemesi ve padişahın kendisini azletmemesi adalet için güzel birer örnektir.¹⁵⁶

Devlet için henüz resmi bir kanun olmamasına rağmen örfi ve şer-i kanunlar yürürlükte olup yargı bir nevi bağımsızdı. Şehir, sancak ve beylerbeyliklerde kadı olduğu gibi, devletin askeri kaza işlerinden sorumlu olan ve padişah tarafından atanan kadıasker de bulunurdu. Kadıaskerin vazifesi ordunun hukuki ve adli işlerini görmektir.

Adalet en yukardan en aşağıya kadar titiz bir şekilde uygulanırdı. Devlet aleyhine işlenen suçlar Divan-ı Hümayun'da ele alınır ve burada neticeye bağlanırdı.

Diğer hukuki işler için ise kadılar bulunurdu. Kadı, askeri işler dışında bütün adli, idari ve beledi işlerden yani halkın huzur ve refah içinde yaşamalarından sorumlu olan kişiydi. İlk Osmanlı divanında Bursa kadısı divana alınmış, böylece

¹⁵⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 353; Abdulkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı*, Ankara 1999, VI, 555; Ali İhsan Gencer, "Osmanlı Türklerinde Denizcilik", *Osmanlı*, VI, 571; Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkanı*, 172.

¹⁵⁶ İsmet Parmaksızoğlu, *Türklerde Devlet Anlayışı*, Ankara 1986, s. 45-46.

diğer kadılara göre bir derece üstünlük elde etmişti.¹⁵⁷ Bunun gibi diğer şehirlerde de hukuki işler gören kadılar bulunurdu.

Osmanlı devletinde kadı tayini, daha önceki İslam devletlerindeki uygulamaya tabii olarak meşhur-tanınmış kişiler bu göreve getirilmişti. Yeşil Câmii ve Bursa Yıldırım Bayezid Câmii'nin de kaza işlerinin görülmesine uygun olarak inşa edildiği zikredilmektedir.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Parmaksızoğlu, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁵⁸ Pakalın, *a.g.e.*, II, 120.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YILDIRIM BAYEZİD DEVRİNİN İLİM ve KÜLTÜR HAYATI

I. Devrin Alimleri ve Yazılan Eserler

Osmanlı sultanları kuruluş döneminde ilim adamlarından iki şekilde faydalanmışlardı. Bunlardan birincisi, ulemayı, sorumlu mevkilere getirmek, ikincisi, bir devlet politikası olarak onları himaye etmek, fikirlerinden yararlanmak, eser yazmalarını teşvik etmek şeklinde idi. Bunu sağlamak için, her şeyden önce, bilim adamının yetişeceği devrin üniversiteleri olan medrese açma yoluna gittiler.

Yıldırım Bayezid döneminde bir taraftan devletin coğrafi sınırları genişlerken, diğer taraftan buna paralel olarak başta Bursa ve Edirne olmak üzere önemli şehirlerde de o zamanın ilim müesseseleri olan medreseler resmen devlet eliyle açılmış ve ilim faaliyetleri için birer merkez durumuna getirilmiştir. Aşağıda bu döneme ait meşhur olmuş, ilim adamları, şeyhler ve şairlerden bir kısmını ele alacağız.

A. Molla Fenârî

Din ve fen bilgilerinde zamanın en meşhur alimi Molla Fenârî'nin adı Muhammed bin Hamza bin Muhammed bin Muhammed er-Rûmî el-Fenârî'dir. Lakabı Şemseddin'dir. 751/1315'de doğdu. Konya taraflarında yetiştiği anlaşılıyor ise de Fenârî denilmesinin sebebi tam olarak bilinmemektedir.

Molla Fenârî, önce Anadolu'da Alaaddin Esved'den ve Konya Aksaray'ındaki Zincirli Medrese müderrisi Cemalüddin Aksarayı'den ders almış (778/1376), sonra Kahire'ye gidip Bayburtlu Molla Ekmel'den yüksek ilimleri tamamlayıp icazet almış ve memleketine dönmüştür.¹⁵⁹

Osmanlı Sultanları tarafından kendisine çok hürmet gösterilen Molla Fenârî, Bursa'da müderrislik ve sonra kadılık yaptı. Yıldırım Bayezid'in teveccüh ve iltifatına nail oldu. Devlet işlerinde fikir ve görüşlerinden istifade edildi. Yıldırım Bayezid'in bir davada "ben bu işi biliyorum, bu böyledir" dediği zaman, Molla Fenârî'nin "siz cemaatle namaza devam etmiyorsunuz, ben sizin şahadetinizi kabul edemem" demesi üzerine Yıldırım Bayezid'in kendi köşkünün önünde bir câmi

¹⁵⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, II, 644.

yaptırıldığı, orada kendisi için bir köşe ayırdığı bu olaydan sonra da câmide cemaatle namaz kıldığı ve özrü olmadıkça da cemaati terk etmediği kaynaklarda anlatılır.¹⁶⁰

Molla Fenârî zahir ilimlerden başka babasının mesleği olan tasavvufa ehemmiyet vermiş, Muhyiddin-i Arabi felsefesini neşretmiştir. Molla Fenârî sık sık Mısır'a giderek oranın alimleri ile mübahase etti. Hepsinin ilmini, kemalini tasdik etmekle beraber vahdet-i vücud felsefesine mensup olmasını kusur saymışlardı.

Hacı Bayram Veli'nin şeyhi olan Kayserili Şeyh Hamidüddin ile sohbet ederek ondan da tasavvuf ilmini öğrendi. Molla Fenari'nin zamanında Sadeddin Teftâzânî'nin eserleri Anadolu'ya geliyor, talebeleri ise onları yazıp okuyabilmek için tatil günleri olan Cuma ve Salı günleri yetiştirmeye çalışıyorlardı. Molla Fenari talebelerinin kitapları yazmalarına vakit bulmaları amacıyla Pazartesi gününü de tatil günlerine ekledi. Bu olaydan sonra tatil günleri de bu şekilde devam etti.¹⁶¹

Molla Fenârî, Çelebi Mehmed zamanında padişaha gücenip Karamanoğlu Mehmet Bey'in yanına gitti ve Mehmed Bey, ona hürmet göstererek kendisine 1000 talebelerine 500 akçe tahsis etti. Çelebi Mehmed, Karamanoğlu'na galip gelince Molla Fenârî'yi alıp Bursa'ya götürdü ve ona tekrar Bursa kadılığını verdi ; vefatına kadar da bu mevkiide kaldı.

Molla Fenârî, medreseden yetiştirdiği ilim adamları ile Türkiye'deki ulema mektebinin kurucusu olmuştur, kendisinden sonra yetişmiş olan alimlerin hemen hepsi Molla Fenârî mektebine mensuptur. Molla Fenârî, Receb 834/Mart 1431 tarihinde Bursa'da vefat etti.

Kabri Bursa'da, yaptırdığı câminin yanındadır. Câminin yanında bir de medresesi vardır. Ayrıca birçok hayır işleri gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında kalede Manastır mahallesinde ve Debbaglar semtinde olan mescitleri ile Pınar başındaki Darü'l-hadis onun övülecek yapılarındandır. Kudüs'deki bir medreseyi satın alıp masraflarını Anadolu'da yaptığı vakıfların gelirinden karşılamıştır. Vefatında bin cilde yakın kitabı olan bir kütüphane bırakmıştı.

¹⁶⁰ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 20-21; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, haz. Mahir İz, Ankara 1985, VI, 356; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 200-201; Akgündüz-Öztürk, *a.g.e.*, s. 59.

¹⁶¹ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 23; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 356.

Molla Fenârî, II. Murad döneminde Şeyhülislamlığa getirilerek ilk Osmanlı Şeyhülislamı olmuştur.¹⁶²

Molla Fenârî'nin yüze yakın eseri vardır. Bunlardan en önemlileri şunlardır.

1- *Aynü'l-A'yan*: Fatıha süresinin tefsiridir. Bu kitabın mukaddimesinde tefsir ilmi yanında diğer ilimlerle ilgili de bilgi bulunmaktadır. Fıkıh usulü, tasavvuf, kelim, meani, belagat bunlardandır. Karamanoğlu Mehmed Bey adına yazdığı bu kitap basılmıştır.

2- *Füsûlü'l-Bedâyi li Usûli's-Şerâyi*: Fıkıh usulüne dair yazılmıştır. Otuz yılda tamamlanmıştır. Matbu bir eserdir.

3- *İsagüci*: Mantık ilmine dair, bir günde yazdığı eserdir. Bu mantık kitabı medreselerde uzun zaman ders kitabı olarak okutulmuştur. 1304/1886 yılında İstanbul'da basılmıştır.

4- *En-mûzec-ü'l-ulûm*: Yüze yakın ilme ait meseleleri ihtiva eden ansiklopedik bir eserdir. Bu eser oğlu Muhammed Şah tarafından şerh edilmiştir.

5- *Ferâiz-i Sirâciyye Şerhi*

6- *Şerh-i Mevakib Üzerine Ta'likat*

7- *Esâsü't-Tasrif*

8- *Esmâü'l-Fünun*

9- *Es'ile*

10- *Risâletü Ricâli'l-Gayb*.¹⁶³

B. Mevlana Şahabeddin Ahmed Sivâsî

İsmi Ahmed b. Muhammed veya Mahmud'dur. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Sivaslı birinin kölesi idi. Çocukluğunda temel bilgileri öğrenmeye başlamış, sonra çağının bilginlerinden okuyarak bütün bilimlerde parlamış ve yaşitlarını geçmiştir. Bunun üzerine de sahibi tarafından azat edilmiştir. Zeynüddin-i Hafî hazretlerinin halifesi Şeyh Mehmed ile yakınlık kurmuş ve onunla Ayasuluk (Selçuk) kentine giderek Aydınolu'nun ikramlarını görmüş ve oraya yerleşmiştir.

¹⁶² Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 24; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 356-357; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul 1975, I, 390; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, II, 645; Murat Akgündüz, *Osmanlı Devletinde Şeyhülislamlık*, İstanbul 2002, s. 40; Hakkı Şinasi Çoruh, "Türk Anadolu'daki İlim Tarihinin İlk Büyük Siması ilk Osmanlı Şeyhülislamı Molla Fenârî", *Türk Kültürü*, X/120 (Ekim 1972), s. 1265-1276.

¹⁶³ Mecdi Mehmed, *a.g.e.*, I, 47-50; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, II, 646; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 19-20; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 356-357.

Fıkıh ve tefsir alimi ve mutasavvıfı. Pek çok öğrenci yetiştirmiştir. 860/1455 yılında vefat etmiştir.

Eserleri;

- 1- *Uyûnü't –tefasir*: Tefsir-i Şeyh ismi ile şöhet bulmuştur. İki cilt'dir.
- 2- *Risaletü'n-necat min şeri's-sıfat*: Tasavvufla ilgilidir.
- 3- *Cezâbü'l-kulûb*: Tasavvufla ilgili 30 baktan oluşan bir eserdir.
- 4- *Siraciyye şerhi*: Feraiz ilmiyle ilgilidir.
- 5- *Riyazü'l-Ezhar Fi Celaili'l-Ebsar*: Usul ve ilim ıstılahı ile ilgilidir.¹⁶⁴

C. Mevlana Muhammed Şah b. Molla Fenârî

Bu asrın büyük alimlerinden biri olan Molla Fenârî'nin oğlu Muhammed Şah'tır. Tahsilini Anadolu'da Alaaddin Esved ve Cemaleddin Aksarayı ile Mısır'da Şeyh Ekmeleddin'den tamamladı. Babası Molla Fenârî'nin sağlığında Bursa'daki Sultan medresesinde görevlendirildi.

834/1430-31 yılında vefat eden Muhammed Şah'ın kabri Bursa'da kendilerinin yaptırdığı Câminin avlusundadır. Vefatında on bin ciltli kitabı ortaya çıkmıştır. Yüzü aşkın eseri bulunmaktadır. Bunlardan meşhur olanları şunlardır:

- 1- *Tefsiru Fatiha*
- 2- *Usulu Bedayi li Ulûli's-Şerayi*
- 3- *En Mûzeci'l-Ulum*
- 4- *Esasü't-Tasrif*
- 5- *Şerhu Alâ nususi li's-şeyh Sadreddin Konevi*
- 6- *Şerhu Alâ Miftahi'l-gaybi li's-şeyh Sadreddin Konevi*
- 7- *Şerhu İsagoci*
- 8- *Muhimmatı Fenârî*
- 9- *Risale fi beyani vahdet-i vücud*
- 10- *Hâşiye-i Caberi*¹⁶⁵

¹⁶⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 200-201; Mecdi Mehmed, *a.g.e.*, I, 55, Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 25.

¹⁶⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 313-315; Mecdi Mehmed Efendi, *a.g.e.*, I, 56-57; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 357-358.

D. Mevlana Yusuf Bâfî

Bu asırda yaşayan büyük alimlerden biri olan Yusuf Bâfî, Molla Fenârî'nin oğullarından biridir. Kardeşi Muhammed Şah ölünce onun yerine müderris oldu ve daha sonra da Bursa kadılığına tayin edildi. Bursa'da ilmi faaliyetlerde bulundu. 846/1442-43 senesinde vefat etti ve babasının da medfun olduğu Yıldırım Bayezid Câmii'nin avlusuna defnedildi.

Eserleri;

- 1- *Evail-i Telviha* (Hidaye Şerhi)
- 2- *Şerh-i Mevakıf*¹⁶⁶

E. İbnü'l-Cezerî

25 Ramazan 751/26 Kasım 1350'de Dımaşk'ta doğdu. Asıl ismi Muhammed b. Muhammed b. Yusuf el-Cezerî'dir. İbnü'l Cezerî diye anılması bu günkü Şırnak'a bağlı Cizre ilçesine nispetledir.

İbnü'l-Cezerî'nin zirveye ulaştığı alan hiç şüphesiz ki kıraat ilmidir. İlk dönemlerde değişik konularda kendini yetiştirmeye çalışırken bu alanla hiç ilgisini kesmemiş, Dımaşk, Mısır ve Medine'de kırâat-ı seb'a ve kırâat-ı aşere A'meş, Hasan Basri ve İbni Muhaysın gibi imamların kıraatlarını muhtelif hocalardan tekrar tekrar okuyarak pekiştirmiş, kıraat vecihlerini meleke haline getirecek ölçüde hıfzetmiştir.

İbnü'l Cezerî Dımaşk'ta Emeviye Câmii'nde Kubbetü'n-nesr'in altında kıraat okutmaya başladı. Onun yıllarca sürdürdüğü bu dersleri Endülüs, Yemen, Hindistan, Rum ve Acem diyarından gelen talebelerin ilgi odağı oldu.

774/1372 yılında İskenderiye'ye geçti ve Belde'nin bilginlerinden yararlandıktan sonra Şeyhü'l-İslam İbn Kesir İsmail'den fetva yetkisini (icazet) aldı. 778/1376-77'de Şeyhü'l-İslam Ziyaeddinden 785/1383'te de Şafii bilginlerinin büyüklerinden biri olan Seracüddin Bulkini'den ders okutma yetkilerini aldı. 793/1391'de Dımaşk kadısı oldu.

798/1395-96 yılında Arap emirleri ile aralarında meydana gelen anlaşmazlık yüzünden mallarına el konuldu. Bunun üzerine Kahire'den kaçıp İskenderiye'ye, oradan da Antakya'ya ulaştı. Antakya'da bir müddet kalarak bazı talebelere kıraat-ı aşere okuttu. Daha sonra Bursa'ya gitti. İbnü'l Cezerî Bursa'da Yıldırım

¹⁶⁶ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I, 463; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 35.

Bayezid'den büyük ilgi gördü, kendisine yüksek miktarda maaş bağlandı ve burada talebe yetiştirmesi sağlandı. Padişahın teklifi üzerine 795 Şevvalinde (Ağustos 1393) de İstanbul'a yapılan askeri harekate katıldı; ardından gerçekleşen Niğbolu savaşında Yıldırım Bayezid'in beraberinde bulundu. Yıldırım Bayezid'in oğulları Mehmet, Mustafa ve Musa, onun talebeleri arasında yer alır.

İbnü'l Cezerî yaklaşık yedi yıl sonra meydana gelen Ankara savaşına Yıldırım Bayezid'le katılarak esir düştü. Timur, onu ülkesine götürüp Keş'te inşa ettirdiği medresede görevlendirdi. Timur'un vefatından sonra Semerkand'dan ayrıldı. Oradan Yezd ve Şiraz'a gitti. Şiraz'a kadı olarak tayin edildi. 827 (1424) yılında Mekke'ye geldi, sonra da Medine'ye yerleşti.5 Rebiulevvel 833/2 Aralık 1429'da Şiraz'da evinde vefat etti. Kendi yaptırdığı Darü'l-Kur'an'da defnedildi.

Eserlerini yazdığı ilimlere göre şöyle tasnif edebiliriz:

a- Kur'an ilimleri ile ilgili eserleri

- 1- *en- Neşr fi 'l-kırâ 'âtil-aşr*
- 2- *Tayyibetü 'n-Neşr fi 'l-kırâ 'âti 'l- 'aşr*
- 3- *Takribü 'n-Neşr fi 'l-kırâ 'âtil-aşr*
- 4- *ed-Dürre*
- 5- *Tahbîrü 't-Teysir*
- 6- *et-Temhid fi İlmi 't-Tecvid*
- 7- *Mukaddimetü 'l-Cezerî*
- 8- *Müncidü 'l-Mukri 'in ve Mürşidü 't-Tâlibîn*
- 9- *Hidâyetü 'l-Mehere fi Tetimmeti 'l- 'aşere*
- 10- *Nihayetü 'l-Berere*
- 11- *el-Elgâ-zü 'l-Cezerîyye*
- 12- *el-İkdü 's-Semin*
- 13- *Kifâyetü 'l-elma 'İ fi şerhi kavlihi te 'âla*
- 14- *Tezkâr fi rivayeti Eban b. Yezid el-Attâr*
- 15- *Tuhfetü 'l-İhvan*
- 16- *Usûlü 'l-Kırâ 'at*

b- Hadis ilimleri ile ilgili eserleri

- 1- *el-Hışnü 'l-haşin min kelâmi seyyidi 'l-mürselin*
- 2- *Miftâhu 'l-Hışni 'l-haşin*

- 3- *Uddetü'l-Hışni'l-haşin*
- 4- *el-Mas'adü'l-Ahmed fi Hatmi Müsnedi'l-İmâm Ahmed*
- 5- *el-Bidaye*
- 6- *Bi'setü'l-alim*
- 7- *el-Erba'üne'z-zahiretü'l-mensûbe*
- 8- *İkdü'l-le'ali*
- 9- *el-Erba'üne'l-avali*
- 10- *Mukaddimetü ilmi'l-hadis*
- 11- *Esne'l-metâlib*
- 12- *el-Ehâdisü'l-işrune'l-'avâli*
- 13- *Ehâdisü Müselselât*
- 14- *Şerhu'l-Meşabih*
- 15- *el-Müsnedü'l-Ahmed*
 - c- Siyer ilmiyle ilgili eserleri
 - 1- *Kıt'a min mevlidi'ş-şerif*
 - 2- *Mevlidü'n-nebi*
 - 3- *Zâtü'ş-şifa*
 - 4- *Risale fi hakkı ebeveyni'n-nebi*
 - d- Tarih, Tabakat, Teracim ilimleri ile ilgili eserleri
 - 1- *Câmi'ül-esânid*
 - 2- *Nihâyetü'd-dirâyât*
 - 3- *Gâyetü'n-Nihâye*
 - 4- *ed-Derecâtü'l-aliyye*
 - 5- *Muhtasarü Tarihi'l-İslam*
 - e- Diğer eserleri
 - 1- *Muhtârü'n-nasiha*
 - 2- *ez-Zehrü'l-fâ'ih*
 - 3- *Cevâbü İbni'l-Cezerî*
 - 4- *Manzüme fi'l-felek*
 - 5- *Tabakâtu'ş-şu'ara*
 - 6- *el-İşâbe*

7- *Kâşifü'l-Haşaşa*¹⁶⁷

F. İzzeddin Abdullatif İbn-i Melek

İbn-i Melek veya İbn-i Ferište künyesiyle meşhur olmuştur. İzmir yakınlarında bulunan Tirelidir. Aydınoğlu Mehmed Bey tarafından Tire'de yaptırılan medresede ilme ve ahlâka hizmet etmiştir. Mehmed Bey'e ders okutmuştur. Bu medrese günümüze kadar İbn-i Melek Medresesi diye gelmiştir. İbn-i Melek, bu medresede vefat edinceye kadar müderrislik yaptı ve eser yazmakla meşgul oldu. 801/1399 senesinde Tire'de vefat etti.

Şer'î ilimlerde üstünlüğünü kabul ettirmiş olan İbn-i Melek'in usûl, fıkıh, hadis ve tasavvufa dair birçok kıymetli eseri vardır. Bu eserlerden bazıları şunlardır:

- 1- *Şerhu Meşarik-i Şerif*
- 2- *Şerhu Menâr-il-envar*
- 3- *Şerhu Mecmai'l-Bahreyn*
- 4- *Şerhu Vikâye*
- 5- *Şerhu Tuhfetü'l-Mülük*
- 6- *Kitabün Mine't- Tasavvuf*
- 7- *Şerhu Mukaddimeti'l-Fıkhiyye*
- 8- *Manzum Kanun-i Lûgat-ı İlahi*
- 9- *Minyetü's-Sayyadin*¹⁶⁸

G. Alaaddin Rûmî

Asabi yaratılışı ve keskin zekası ile tanınmıştır. Taftazani ve Seyyid Şerif Cürcani'nin derslerine devam ederek unutulmayan tartışmalarda bulunmuş olmakla, bu iki bilginden pek çok soru ve bunların yanıtlarını derlemiştir. Kendi tartışmaya girince bu soruları ortaya atar, karşısındakini hemen sustururdu. Sonra Mısır'a gitti. Mısır alimlerini de kendisine hayran bıraktı. Çeşitli konularda ki soru ve yanıtları derleyen bir risalesi vardı. 841/1437-38 senesinde vefat etti.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 28-29; Ali Osman Yüksel, *İbn Cezerî ve Tayibetü'n-Neşr*, İstanbul 1996, s. 201-203; Tayyar Altukulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, XX, 551-557.

¹⁶⁸ Katip Celebi, *Keşfü'z-zunun*, İstanbul 1943, I, 231-385, II, 168; Mecdi, *a.g.e.*, I, 349-350; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 358, Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 39.

¹⁶⁹ Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 204; Mecdi, *a.g.e.*, I, 69; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 358-359.

H. Ahmedî

Muhtemelen 735/1334-35 yılında doğdu. Asıl adı İbrahim, lakabı Taceddin, baba adı Hızır'dır. Osmanlı şairlerindedir. Hayatı hakkındaki bilgiler yetersiz ve tutarsızdır. Ahmedî, Germiyanlıydı. İlköğrenimini nerede ve nasıl yaptığı da bilinmemektedir. Ancak kaynaklar bilgisini artırmak için Mısır'a gittiğinde birleşmektedirler. Mısır'a Molla Fenârî ve Hacı Paşa ile gittiği bilinmektedir. Mısır'da Şeyh Ekmeleddin'in öğrencisi olan Ahmedî'nin oradan dönünce bir ara Aydınogullarına intisab ettiği, İsa Bey (1360-1391)'in oğlu Hamza için yazmış olduğu *Mizanü'l-edeb* ile *Mi'yarü'l-edeb* adlı Arapça sarf ve nahvine dair kaside tarzında Farsça iki ders kitabından anlaşılmaktadır. Ahmedî'nin Germiyanogulları'na intisabının İsa Bey'in saltanatından önce mi yoksa sonra mı olduğu meselesi henüz aydınlığa kavuşmadığı gibi, Osmanogullarına intisabının da nerede ve ne zaman olduğu kesin şekilde belli değildir. Yalnız Emir Süleymanla olan münasebeti onun ölümüne kadar devam etmiştir. Nitekim *İskendername*'deki "Mevlid" kısmı Bursa'da Emir Süleyman zamanında yazılmıştır (810-1407). Ahmedî'nin Emir Süleyman'a yakınlığı, eserlerinin çoğunu ona ithaf etmesinden anlaşılmaktadır. Timur'un Anadolu'ya geldiği zaman Ahmedî'nin, onun sohbet meclisinde yer aldığı ve aralarında latifeleştikleri anlatılır. Mecdi, Ahmedî'nin 815 /1412-13 senesinde 80 yaşını geçmiş olarak Amasya'da öldüğünü kaydetmektedir.

Eserleri şunlardır:

- 1- *Divan*
- 2- *İskendernâme*: Ahmedî, edebiyatımızda daha çok bu mesnevisi ile tanınır. Eser Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'a sunulmuştur. Türkiye'de 32 kadar yazma nüshası bilinen *İskendernâme*'nin yurt dışında pek çok yazmasının bulunması, bu eserin ne kadar okunduğunu göstermektedir.
- 3- *Cemşid ü Hurşid*
- 4- *Tervihu'l -ervah*
- 5- *Bedâyi'u's-Sihr fi sanâyi'iş-şî'r*: Farsça bir risaledir,
- 6- *Mirkâtü'l-edeb*
- 7- *Mizânü'l-edeb*

8- *Mi'yarü'l-edeb*¹⁷⁰

I. Hacı Paşa

Esas adı Celaleddin Hızır olup 740/1339'tan sonra doğduğu tahmin edilmektedir. Anadolu'nun İbn-i Sina'sı diye anılan Hacı Paşa hekim, kelim alimi ve müfessirdir.

Aslen Konyalı olan Celaleddin Hızır, tahsil için Mısır'a giderek Kahire'deki Şeyhüniye Medresesinde Hanefî fakihî Ekmeleddin el-Bâbertî'den dini ve akli ilimleri okumuştur. Anadolu'dan okumak için Mısır'a gelen Molla Fenârî, şair Ahmedî, Bedreddin Simavi ve Müeyyed b. Abdülmü'min gibi kişiler ondan yakınlık görmüşlerdir. Hacı Paşa'nın ders arkadaşlarından biri de Seyyid Şerif el-Cürcanî'dir. Mübarek Şah Mantıkî'den akli ilimleri tahsil etti.

Kahire'de öğrenciliği sırasında tutulduğu ağır bir hastalık Hacı Paşa'yı tıpla meşgul olmaya sek etti. Dini ilim tahsili yanında tıp kitapları okuyarak Celaleddin İbnü'ş-Şevbeki gibi hekimlerin bilgi ve tecrübelerinden istifade ederek kendini tıp sahasında yetiştirip Kahire hastanesinin baştabibi oldu. Onun tıp mesleğine yönelmesinde, öğrenciliği sırasında yardımını gördüğü Aydınolu İsa Bey'in teşviklerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Hacı Paşa daha sonra Mısır'daki işini bırakıp Anadolu'ya gelmiştir. Bu gelişin sebebi, İsa Beyin büyük himaye ve yardımıyla ilim tahsil ederek bilgi sahibi olduktan sonra yine onun devletinde onun davetiyle hizmet etme arzusudur. Bu davet üzerine Aydın iline giden Celaleddin Hızır, İsa Bey tarafından Ayasuluk (Selçuk) kadılığına tayin edildi. Bundan sonra taşımaya başladığı Hacı Paşa unvanını kendisine Aydınoluğulları'nın bir teveccühü olarak verildiği tahmin edilmekte onun da bu lakabı çok sevdiği isminin yerine dahi kullanmasından anlaşılmaktadır.

Kadılık görevi yanında Ayasuluk ve Birgi medreselerinde hocalık, sarayda hekimlik yapan Hacı Paşa'nın bir Türk hekimi olarak hükümdardan ve saray erkanından çok itibar gördüğü ve halk tarafından sevildiği muhakkaktır. Onun Aydın

¹⁷⁰ Mecdi, *a.g.e.*, I, 70-71, Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, II, 10-11; Hoca Sadeddin *a.g.e.*, V, 36-37; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 359; Katip Çelebi, *a.g.e.*, I, 607, 694; M. Fuat Köprülü, "Ahmedî", *İ.A.*, I, 216-221; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, sad. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, I, 191; Günay Kut, "Ahmedî", *DİA*, II, 165-167.

ilinde telif ettiği bilinen yedi eserinde Aydınî nisbesini kullanmasından dolayı Aydınlı olduğu sanılmıştır.

Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Süheyl Ünver, ne olduğunu açıklamadığı son buluşlarına göre onun 827/1424 yılı civarında vefat ettiğine dair kanaatini belirtir.

Eserleri:

Daha çok tıp sahasında eserleriyle tanınan Hacı Paşa tefsir, kelim ve mantık konularında da değerli çalışmalar yapmış iki Türkçe tıp kitabı dışında eserlerinin tamamını Arapça yazmıştır.

- 1- *et-Te'alim fî ilmi't-tib*
- 2- *el-Feride fî Zikrî'l-agziyeti'l-müfide*
- 3- *Şifa'ül-eskâm devâ'ül-alâm*
- 4- *el-Usûlü'l-hamse*
- 5- *Kitâbü's-sa'âde ve'l ikbal*
- 6- *Müntehab-ı Şifa*
- 7- *Teshil*
- 8- *Mecma'ü'l-envar*
- 9- *Şerhu Levami'il-esrar*
- 10- *Şerhu Tevâli'i'l-envâr*¹⁷¹

İ. Hacı Bayrâm-ı Velî

Anadolu topraklarında doğup büyüyen bir Türk mutasavvıfı tarafından kurulmuş ilk tarikat olan Bayramiyye'nin piri Hacı Bayram-ı Velî, XIV. yüzyılının ilk yarısında Orhan Gazi döneminde Ankara'da doğdu.

Hacı Bayram-ı Velî'nin doğum tarihi, adı, ailesi ve hayatının diğer safhaları hakkında kesin bilgi yoktur. Bursalı Mehmed Tahir, Abdulkadir b. Yusuf el-İsfahânî'ye ait 832/1428-29 tarihli Vakfiye'de Hacı Bayram'ın adının "Kutbü'l-evliya eş-Şeyh el-Hâc Bayram b. Ahmed b. Mahmud el-Ankaravî" olarak geçtiğini yazar. Mehmed Ali Ayni, "Bursalı Mehmed Tahir ve Mecdi'nin verdiği malumata ve

¹⁷¹ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 37; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 359; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, III, 209-211; Mecdi, *a.g.e.*, I, 74-75; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, II, 94; Taşköprizade, *a.g.e.*, I, 48-50; Süheyl Ünver, *Hekim Konyalı Hacı Paşa*, İstanbul 1953, s. 31-79; Cemil Akpınar, "Hacı Paşa", *DİA*, XIV, 492-496.

tahmine göre” Hacı Bayram’ın 753/1352 yılında doğduğunu söyler. İsmail Hakkı Bursevi, XVIII. yüzyılın başlarında te’lif ettiği *Silsile-i Celvetiye*’de Hacı Bayram’ın babasının Koyunluca Ahmed diye tanındığını, Safiyüddin ve Abdal Murad adlı iki oğlu olduğunu belirtir. Aşık Paşazade’nin, “Rum’dan Şeyh Hacı Bayram vaki oldu. Bunlar duaları makbul azizler idi.” ifadesi dışında XV. yüzyıl kaynaklarında Hacı Bayram’ın hayatı hakkında bilgi yoktur. Taşköprizâde, Hacı Bayram Veli’nin Ankara’da Çubuk Suyu diye tanınan nehrin kenarındaki Solfasol köyünde doğduğunu, akli ve şerî ilimleri tahsil ettiğini, Ankara’da müderrislik yaptığını daha sonra Somuncu Baba’ya intisab ederek kemalatın en yüksek derecesine ulaştığı, çok etkili olan sohbetinin bereketi sayesinde bir çok kimsenin yüce mertebelere ulaştığını ifade eder.

Yıldırım Bayezid’in İsfendiyoğulları üzerine çıktığı sefere askerleriyle müttelik ve rehine olarak katılan Bizans imparatoru II. Manuel Paleologos Ankara’da bir Türk müderrisin evinde bir ay misafir olarak kalmış, ev sahibi müderrisle aralarında 26 oturum süren dini tartışmalar cereyan etmişti. İmparator bu tartışmaları diyaloglar şeklinde yazarak faydalanması için küçük kardeşi Mora Despotu Theodor Paleologos’a göndermiştir. Osmanlı kaynaklarında yer olmayan bu olaya dikkat çeken Fuat Bayramoğlu, İmparator Manuel’in adını vermediği müderrisin Hacı Bayram olduğunu ifade eder.

Hacı Bayram Veli’nin mürşidi Hamid Aksarâyî ile görüşmesi bir kurban bayramına tesadüf ettiği için adı geçen mürşit tarafından “Bayram” adı verilmiştir. Kendisinden sonra tarikatı altı kola ayrılmıştır. Bunlardan en meşhurları Akşemseddin kolu olup tarikat bu grup vasıtasıyla yayılmıştır.

XVII. yüzyıl müelliflerinden Bayrami-Melami tarikatına mensup Sarı Abdullah Efendi, Hacı Bayram’ın müderris olduğunu, ayrıca Yıldırım Bayezid’e kapıcıbaşılık yaptığını dair bir rivayet bulunduğunu söyler.

Anadolu’da siyasi otorite boşluğunun yaşandığı ve halkın büyük sıkıntılar içinde bulunduğu fetret döneminde Ankara’ya dönen Hacı Bayram’ın kaynaklarda bu yıllardaki faaliyetlerine ışık tutacak bilgi yoktur.

II. Murad döneminde Hacı Bayram’ın devletle ilişkileri konusunda bilgi yoktur. Ancak Bayrami dervişlerinin vergiden muaf tutulduğuna bakılarak tarikatın faaliyetlerini daha güven içinde sürdürdüğü söylenebilir. Bayramiyye tarikatı bu

yıllarda Ankara ve çevresinde büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Bayramiler'in vergiden muaf tutulmaları yüzünden Ankara ve çevresinde vergi toplanamadığını geldiğini öğrenen II. Murad'ın, Hacı Bayram'a kaç müridi olduğunu kendisine bildirmesini istemesiyle ilgili meşhur menkıbe, Bayramiyye'nin bu yıllardaki yaygınlık derecesi hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir.

Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerini idrak eden ve kurduğu Bayramilik tarikatıyla Anadolu'nun manevi yapısının şekillenmesinde büyük katkıları olan Hacı Bayram-ı Veli Ankara'da vefat etti. Vefatından birkaç yıl önce yaptırılan ve kendi adıyla anılan Câmînin yanına defnedildi. "İrtihalü'l-insan" terkibi ölümüne tarih düşürülmüştür (833/1430). Kabrinin üzerine daha sonra inşa edilen türbe, Ankara'nın en önemli ziyaretgahıdır.

Hacı Bayram-ı Veli ile ilgili ilk kaynaklarda sohbetinin çok etkili olduğu söylenmekteyse de bu sohbetlerin muhtevası hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak onun Arapça ve Farsça bildiği, sohbetlerinin yüksek ilim ve irfan meclisi olduğu anlaşılmaktadır.

Hacı Bayram'ın vefatından sonra dervişlerinin bir kısmı ilahi aşk, cezbe ve melameti temsil eden Emir Sikkînî'ye; zühd, takvâ ve riyazete temayülü olanlar da Akşemseddin'e tabi olmuştur.

Hacı Bayram-ı Veli'nin sade bir dille ve hece vezniyle yazılmış, vahdet neşvesini terennüm eden dört şiiri dışında günümüze intikal eden eseri yoktur.¹⁷²

II. Yapılan Hayır Eserleri

Yıldırım Bayezid devrinde bir taraftan devletin coğrafi sınırları genişlerken, diğer taraftan istilayı müteakip sosyal müesseseler de kurulmaya başlamış ve fethettikleri yerleri imar etmişlerdir. Bu sosyal müesseselerin yani câmî, imaret, hastane, kervansaray, köprü, han, hamam, çeşme ve zaviyelerin idareleriyle bunların muhafaza ve idameleri için vakıflar yapılmış ve yahut devletçe bazı yerler halkının vergilerden muafiyeti suretiyle muhafaza ve devamları temin olunmuştur.

¹⁷² Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, I, 55-56; İsmail Hakkı Bursevi, *Silsile-i Celvetiyye*, İstanbul 1291, s. 73-75; M. Ali Aynî, *Hacı Bayram Veli*, İstanbul 1986, s. 64-68; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 360; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, V, 47; Mecdî, *a.g.e.*, I, 77, 94, 129, 240, 241; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 201; Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Veli, Yaşamı, Soy, Vakfı*, Ankara 1983, I, 17-18, 73-75; Nihat Azamat, "Hacı Bayram-ı Veli", *DİA*, XIV, 442-447.

Yıldırım Bayezid, özellikle Bursa ve Edirne’de tesisler kurmuştur. Bursa’da Ulu Câmî, Yıldırım Câmîi, büyük bir imaret ve misafirhane, iki medrese, bir darü’ş-şifa yaptırdı. Ayrıca, Kazerûnî tarikatı için Ebu İshak zaviyesi inşa edildi. Edirne’de bir câmî ve imaret yaptırmıştır. Ayrıca Karaferya, Kütahya ve Balıkesir Câmileri vardır. Bunlardan başka, Bursa’daki Akçağlayan suyunu kapalı künkler ile şehre getirtti. Hem tesislerine hem halka su verdirtti. Yine Bolu’da hamamı, kütüphanesi ve medresesi, Kızılcıca Tuzla’da câmî ve medresesi bulunmaktadır.

Yıldırım Bayezid’in Bursa’daki imaretinin vakfında bulunan Gebze sahillerindeki bir köyün vakfa sağladığı üç yıllık gelir 1544 yıllarında 137.000 akçe idi. Hemen bütün kaynaklarımız, Sultan Bayezid’in de, başlıca ulema ve fakirlere karşı elinin çok açık olduğunu belirtirler. Bulgaristan seferi sırasında Tuna’yı geçip Eflak’ı yağmalayan Paşa Yiğit aldığı ganimet ve esirleri Sultan’a takdim etti. Sultan Bayezid ise aldığı ganimetlerin hepsini hayır işine sarf etmiştir.¹⁷³

O devrin seyyahlarından Schiltberger, Yıldırım Bayezid zamanında Bursa şehrinin büyük bir gelişme gösterdiğini, şehirde 200.000 ev ile hangi dine mensub olursa olsun bütün fakirlere açık sekiz imaretin bulunduğunu belirtir. Her ne kadar hane sayısında mübalağa veya yanlışlık varsa da verdiği bilgiler buranın o dönem Batı Anadolu’nun en muazzam şehirlerinden biri olduğunu gösterir.¹⁷⁴

A. Bursa Ulu Câmîi

Yıldırım Bayezid’in yaptırdığı eserlerin başında Bursa’daki Ulu Câmî gelir. 1395 yılında yapımına başlanan câmî I. Mehmed zamanında tamamlanmıştır. Sultan Bayezid, kazandığı Niğbolu zaferine teşekkür olarak Ulu Câmî’yi yaptırmıştır.

Ulu Câmî yirmi kubbe ve iki minaresiyle Osmanlı mimarisinin en zarif eserlerinden birisidir. 3180 metre karelik iç alanı ile bütün Türk câmileri arasında en büyük ölçüye ulaşmıştır. Câmîye muhteşem bir tak kapı ile iki yan kapıdan girilmektedir. Minberi ceviz ağacından oymalı ve geçmelidir. Duvarları, İslam harflerinin en güzel örnekleriyle bezenmiş levhalar ile baştanbaşa süslenmiştir. Her üç cepheden açılan kapılar ortadan şadırvana ulaşmaktadır. On altı köşeli havuz, üç

¹⁷³ Oruç Bey, *a.g.e.*, s. 26; Neşri, *a.g.e.*, I, 361; Yinanç, “Bayezid I”, *İA*, II, 376-390; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 323-331; Taneri, *a.g.e.*, s.160; Davut Dursun, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul 1989, s. 201; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 195-196 Katip Çelebi, *a.g.e.*, 685; Aşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 64; Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osman medreseleri*, İstanbul 1976, s. 542.

¹⁷⁴ Halil İnalçık, “Bursa”, *DİA*, VI, 446.

çanaklı fiskiyeden sekiz kol halinde dökülen su dolaşarak on altı musluğa taksim olunur. Havuzun etrafındaki mahfil sofaları, namaz vaktini bekleyen insanların Kur'an okumaları için tahsis edilmiştir.¹⁷⁵

B. Yıldırım Bayezid Câmii

Bursa'da yapılan bir diğer önemli câmi de Yıldırım Bayezid Câmii'dir. Câmi, muhteşem bir üslupla başlamış, fakat Timur istilasını (1402) yüzünden, yarım kaldığından, Musa Çelebi tarafından tamamlanmıştır. Bina mermer işçiliği bakımından dikkate değerdir. Devlet merkezinin değişmesinden sonra bu mabet bakımsızlıktan harap olduğundan, Hammer, 1818'de kubbenin yerinde ahşap bir çatının mevcudiyetinden bahseder. 1855 zelzelesinden sonra câmi tekrar yapılarak, bugünkü halini almıştır. "L" şeklindeki planı ile bu tip câmilere örnek olmuştur.¹⁷⁶

C. İmaretler

Yıldırım Bayezid döneminde yapılan sosyal müesseselerden biri de imaretlerdir. İlk defa Orhan Gazi, İznik medresesiyle beraber imaretini de yaptırmış ve imaretin açılış töreninde kendi eliyle muhtaçlara çorba dağıtmıştır. Osmanlılarda hem imaret, hem medresede okuyan talebelerin, hem de yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur. Bu imaretlerde verilen yemekler, imareti yapanların koydukları vakıf şartlarına ve vakfın zengin veya mütevazî oluşuna göre çok veya az olurdu.

Bursa'da çoğunlukla mimari eserlerin yanına bir de imaret inşa edilmiştir. Yıldırım Bayezid devrinde Bursa'da iki imaret yapılmıştır. Yine 798-800/1396-1398 yılları arasında Mora Yarımadasının fethi için Rumeli'ye geçen Sultan Bayezid, Karaferye'de bir imaret inşa edilmesini emretmiş, oradan Edirne'ye geçen padişah bu şehirde de güzel bir câmi ve imaret ile pek çok hayır eserleri vücuda getirmiştir. Sultan Bayezid, Edirne'deki câminin tamamlanması ve sürekli harcamalarını

¹⁷⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 543; Şimşirgil, *a.g.e.*, 130; Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, I, 222; Ayni, *a.g.e.*, s. 85; Solakzâde, *a.g.e.*, I, 84; Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VI, 138; İnalçık, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 446; E.Diez, "Bursa", *İA*, II, 815; Danişmend, *a.g.e.*, II, 124.

¹⁷⁶ Taneri, *a.g.e.*, s. 160; E.Diez, *a.g.m.*, *İA*, II, 816.

karşlamak için de Alaşehir’de câmiler, medreseler, hamamlar yaptırdı. Gelirlerini Edirne’ye tahsis etti.¹⁷⁷

D. Külliyeleler

Osmanlı Devletinde önemli sosyal müesseselerden biri de külliyelelerdir. Yıldırım Bayezid zamanında inşa edilen Ulu Câmii ve Yıldırım Bayezid Külliyesi, Yeşil Câmi ve Külliyesi bunlardandır.¹⁷⁸

E. Hastaneler

Sosyal müesseselerin bir diğeri hastanelerdir. İlk hastaneyi Bursa’da şehrin doğusunda ve Uludağ eteğinde câminin hemen yanında Yıldırım Bayezid yaptırmıştır. Hastane 801/1399’da yapılmıştır. 1400 senesi Mayıs’ında Bursa Kadısı Molla Fenârî tarafından vakfiyesi tertip edilmiştir. Yıldırım Bayezid, Memlük hükümdarı, Melik Zahir Berkuk’dan üstat bir tabip gönderilmesini rica etmiş, o da Şemseddin Sagir isminde bir tabip yollamıştır. Bu hastanenin biri baştabip olmak üzere üç tabibi, iki eczacı, iki şerbetçi (hastalara ilaç veren) ile aşçı, ekmekçi ve sair hademeleri vardı. Bu hastane daha sorunları da faaliyetine devam etmiştir. Bursa’da Yıldırım Daruüşifası adı ile anılan bu sıhhat müessesesi pek harap olduğundan bugün ortadan kalkmak üzeredir.¹⁷⁹

F. Yıldırım Bayezid Devrinde Surre

Osmanlı imparatorluğu’nda surrenin başladığı tarih ve Haremeyn’e ilk defa surre gönderen Padişah’ın kim olduğu hakkında, kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bir çok esere göre Mekke ve Medine’ye surre gönderen ilk Padişah’ın Çelebi Sultan Mehmed (1403-412) olduğu yazılı ise de surrenin nereden, ne miktar ve hangi tarihte gönderildiği hakkında herhangi bir kayıt bu söylenen eserlerde bulunmamaktadır.

Osmanlı Devleti’nde surrenin, ilk kez Çelebi Sultan Mehmed tarafından gönderilmesi fikrinin, hangi sebeplerden ötürü kabul edildiğini bilemiyoruz. Çünkü, yapılan araştırmalara göre, Mekke ve Medine’ye ilk kez surre gönderen Çelebi

¹⁷⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 544; Solakzâde, *a.g.e.*, I, 88; E.Diez, *a.g.m.*, *İA*, II, 819; Hammer, *a.g.e.*, II, 47.

¹⁷⁸ Metin Kunt, *Türkiye Tarihi*, İstanbul 1991, II, 236; İncalcık, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 449.

¹⁷⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, 544; E. Diez, *a.g.m.*, *İA*, II, 819; Taneri, *a.g.e.*, s. 160.

Mehmed'in babası Yıldırım Bayezid olup bu surre Edirne'den 80.000 altın olarak gönderilmiştir.¹⁸⁰

III. Devrin Medreseleri

Yıldırım Bayezid döneminde ilim ve kültür faaliyetleri, dini merkezler etrafında toplanmıştı. Bu dönemde ilmi faaliyetler, eğitim merkezleri olan medreseler tarafından yerine getiriliyordu. Özellikle inşa edilen câmiler yanında medrese ve imaret yapmak yaygındı. Eğitim faaliyetleri dönemin büyük şehirlerinde yaygın olarak yerleşmişti. Bursa, İznik, Amasya ve Edirne bu şehirlerin başında geliyordu.

İlk medrese Orhan Gazi tarafından kurulmuş ve ardından birçok medrese yapılmıştı. Anadolu ve Rumeli'de bir çok yerleri Osmanlı toprağına kazandıran Yıldırım Bayezid, askeri dehasına paralel olarak fethettiğı bir çok yerlerde inşa ettiğı eserler yanında medreseleri de unutmamıştır. Bunlardan üç tanesi aşağıda incelenecektir.

A. Yıldırım Bayezid Medresesi (Bursa)

Medrese, Bursa'da Ulu Câmii'nin batısında olup bugün dispanser olarak kullanılmaktadır. Câminin Molla Fenârî imzasını taşıyan vakfiyesinin tarihi 828 (1424-25) olduğuna ve vakfiyede medreseden bahsedildiğine göre medresenin de Câmii ile birlikte inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Câminin inşa tarihi 790/1388 olarak bilinmektedir. Vakfiyede medreseden bahseden Arapça metinde eserler için vakfedilen yerler de gösterilmiştir.

Vakfiyeye göre medresenin müderrisine yevmi 7, talebeye yevmi 4 dirhem verilmesi şart koşulmuştur. Müderrisleri arasında Mehmed b. Beşir Efendi, Seydi Ali Acemi, Karaca Ahmed Efendi, Molla Gürani'yi sayabiliriz.¹⁸¹

B. Yıldırım Bayezid Medresesi (Balıkesir)

Yıldırım Bayezid tarafından yapılan bu medreseden başka bir de câmisi vardır.

¹⁸⁰ Aydın Taneri, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Döneminde Veziri Azamlık*, Ankara 1974, s.10-11.

¹⁸¹ Hoca Sadeddin, I, 195-196; Baltacı, *a.g.e.*, s. 542-543; İnalçık, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 44; Dursun, *a.g.e.*, s. 201.

Câmi ve medrese, Balıkesir’de Yıldırım mahallesinde bulunmaktadır. Eski Câmi de denilen câmi, 1388 tarihinde yapılmıştır. Medrese, câminin avlusunun kuzey batısında ve 12 hücreden müteşekkildir. Ancak bugünkü bina, eski medrese yıkıldıktan sonra yeniden yapılmıştır. Misafirhane de ayakta.

Paye bakımından medrese, 895/1489-90’dan önce yirmili iken sonradan yükselerek 1009/1600-1601 tarihinde ellili payesine yükselmiştir. Müderrisler arasında, Şeyh Lütfullah-zade Bahaüddin Efendi, Vizeli Abdülkerim Efendi, Şorbalı Nuri Efendi bulunmaktadır.¹⁸²

C. Firuz Bey Medresesi

Yıldırım Bayezid dönemi devlet adamlarından Firuz Bey tarafından Milas’ta yaptırılmıştır. Teke Beyliği’nin 793/1391’de Osmanlı topraklarına katılmasından sonra Antalya Sancak Beyi tayin edilmiş ve Şehzade Musa Çelebi’ye lala olmasından dolayı onunla bir arada bulunmuş, hatta ona vezir bile olmuştur. 816/1413-14 tarihinde vefat etmiştir.

Câmi ayakta durmakta, medrese ise üstü çıplak ve otlarla örtülü bir vaziyettedir.¹⁸³

¹⁸² Katip Çelebi, *a.g.e.*, I, 685; Mecdi, *a.g.e.*, I, 213; E. Diez, *a.g.m.*, *İA*, II, 815; Baltacı, *a.g.e.*, s. 462; İncalık, *a.g.m.*, *DİA*, VI, 449.

¹⁸³ Baltacı, *a.g.e.*, s. 566.

SONUÇ

Sultan I. Murad Kosova da şehit düştüğü sırada Osmanlı Beyliği Anadolu ve Rumeli topraklarında önemli roller üstlenmiş ve devlet olma özelliğini kazanmıştı. Yıldırım Bayezid'in tahta geçişi ile (1389) Osmanlı Devleti onun liderliğinde yeni bir siyasetin takipçisi oldu. I. Murad'ın ölüm haberi duyulur duyulmaz Anadolu'da ve Balkanlarda kıpırdanmalar başladı. Anadolu Beylerinin isyanları üzerine süratle Anadolu'ya geçen Yıldırım Bayezid bunların topraklarını doğrudan Osmanlı toprakları haline getirdi; eski beylikler bir Osmanlı sancağı oldu ve buralara merkezden idareciler tayin edildi. Artık Anadolu'da ona karşı koyabilecek güç odağı olarak Konya ve Sivas kalmıştı. Yıldırım Bayezid'in bu hareketleri tek elden yönetilen güçlü bir merkezi devlet kurma siyasetinin ilk uygulamalarını oluşturuyordu. Bunu yaparken gaza liderliği vasfını ön plana çıkarmış, hakimiyet iddialarını bu çerçevede içinde şekillendirmişti. Karamanoğulları, Sivas'taki Kadı Burhaneddin devleti, Orta ve Doğu Karadeniz'deki beylikler ele geçirildi. Hatta Kahire'deki hilafet merkezinden "Gaziler Sultanı" unvanını aldı.

Yıldırım Bayezid, Osmanlı toprağını birleştirmeyi hedeflerken aynı siyaseti Balkan Devletlerine karşı da sürdürdü. İstanbul'u abluka altına aldığı gibi, Bulgar Krallığını, Dobruca Despotluğunu ortadan kaldırdı. Eflak seferi ile buradaki Macar nüfuzunu kırdı. Böylece Batı'da Venedik ve Macaristan'ı doğrudan tehdit eder bir pozisyon kazanması, Avrupa'da umumi bir heyecana sebep oldu. Papa'nın desteğiyle bir Haçlı kuvveti oluşturuldu. Toplanan Haçlı kuvveti, Niğbolu önlerinde kısa sürede yok edildi. Haçlıların hezimetini Osmanlı gücünün Rumeli'den atılamayacağı fikrini pekiştirdiği gibi Yıldırım Bayezid'e gazi olarak İslam dünyasında büyük şöhret kazandırdı.

Yıldırım Bayezid, askeri başarılarının yanında, Osmanlı idaresini kalıcı yapabilmek için uç beyliği toplumundan yerleşik devlet toplumuna geçişi temin edecek faaliyetlerde de bulundu. Türk İslam merkezi devlet idaresinin şartlarını yerine getiren alt yapıyı oluşturmaya, tahrir, vergi sistemi, İlhanlı geleneğine dayanan mali usullerin tatbikine, idarenin doğrudan merkezden yürütülmesini gerçekleştirmeye çalıştı; kapıkulu ve gulam sisteminin organizasyonu yaptı. Önemli askeri ve idari görevleri doğrudan kendisine bağlı kapıkullarına verdi ve böylece

kendi başlarına hareket eden güçlü yerli hanedanları, Türkmen beylerini, uçta gittikçe güçlenen beyleri kontrol altına alıp merkezi devletin temellerini attı. Yıldırım Bayezid artık bir uç beyliğinin idarecisi değil, kurumları ile tesis edilmeye çalışılan bir İslam Devletinin sultanı olma merhalesine ulaşmış bulunuyordu.

Niğbolu Zaferi ile büyük şöhret kazanmış olan Yıldırım Bayezid'in üzerine yürümekte bir müddet tereddüt eden Timur, Selçuklu ve İlhanlıların varisi sıfatıyla Anadolu'daki statükoyu muhafaza gayesi taşıyor, kendisine karşı gelen güçleri ortadan kaldırmayı hedefliyordu. O aslında Osmanlıları kendisine tabi olması gereken Batı Anadolu'daki diğer uç beyliklerinden biri olarak görüyordu. Yıldırım Bayezid'in Anadolu'daki dengeleri sarsıp birliği temin etme gayretleri, onun hamilik ve vasilik sıfatına bir darbe vurmak demektir. Çubuk ovasında 28 Temmuz 1402'de kalabalık Timur ordusu, Osmanlıları ağır bir mağlubiyete uğrattı. Bu mağlubiyet Osmanlı ve cihan tarihinin akışını değiştirecek ölçüde mühim neticelere yol açtı. Osmanlıların merkezi devletleri çöktü, Anadolu'da beylikler yeniden kendi topraklarına hakim oldular ve Osmanlılar, Timur'un hakimiyetini tanıyan bir beylik durumuna düştüler; Yıldırım Bayezid'in oğulları arasındaki iç savaş ortamı toparlanmayı geciktirdiği gibi, bu dönemde yaşanan buhran yıllarının aşılması ve merkezi yapının yeniden yapılandırılması için yarım asır geçmesi gerekti.

Netice itibariyle adaleti, şefkati, hoşgörüsü ve ihsanı ile kalpleri kazanan; yiğitliği, cesareti, mertliği ve şecaati ile dosta güven, düşmana korku veren, dünya siyasetini yönlendiren, kültür ve medeniyet hamleleri ile göz kamaştıran Yıldırım Bayezid devri, Osmanlı'nın altı asırdan fazla üç kıtada süren devlet serüveninin en önemli kısımlarından birini oluşturur.

KAYNAKÇA

16. yüzyılda yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, haz. Şerif Başstav, Ankara 1973.
- AHMED Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, haz. Mahir İz, Ankara 1985, VI
- AHMED Refik, *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 1923, I.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed-ÖZTÜRK, *Said Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul 1999.
- AKGÜNDÜZ, Murat, *Osmanlı Devletinde Şeyhülislamlık*, İstanbul 2002.
- AKIN, Himmet, *Aydınoğulları Tarihi*, Ankara, 1968.
- AKPINAR, Cemil, “Hacı Paşa”, *DİA*, XIV.
- AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1994.
- AKTEPE, Münir, “Kosova”, *İA*, VI.
- ALİ, “Yıldırım Bayezid’in Sikkeleri”, *TTEM*, XIV/5 (1340).
- ALTIKULAÇ, Tayyar, “İbnü’l Cezerî”, *DİA*, XX.
- AŞIK PAŞAZADE, *Aşık Paşazade Tarihi*, haz. Nihat Atsız, İstanbul 1992.
- ATAR, Fahrettin, “Kadı”, *DİA*, XXIV.
- ATIYA, Aziz, *The Crusade of Nicopolis*, Londra 1934, trc. Esat Uras, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, Ankara 1956.
- AYNİ, M. Ali, *Hacı Bayrâm-ı Veli*, İstanbul 1986.
- AZAMET, Nihat, “Hacı Bayrâm-ı Veli”, *DİA*, XIV.
- BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 2000.
- BALTACI, Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976.
- BAŞAR, Fehamettin, “Niğbolu’nun Haçlılara Mezar Olduğu Gün”, *Tarih ve Medeniyet*, sy. 30 (Ağustos-Eylül 1996).
- BURSALI, Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul 1975, I – III.
- BURSEVİ, İsmail Hakkı, *Silsile-i Celvetiye*, İstanbul 1291.
- CİN, Halil – AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 1997, I.
- ÇORUH, Hakkı Şinasi, “Türk Anadolu’daki İlim Tarihinin ilk büyük siması, İlk Osmanlı Şeyhülislamı Molla Fenârî”, *Türk Kültürü*, Ekim 1972, X.
- DANIŞMEND, İ. Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi, Kronolojisi*, I-IV, İstanbul 1971.
- *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul 1971.
- DENY, J., “Sancak”, *İA*, X.
- DUKAS, *Bizans Tarihi*, trc. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, VI.
- DURŞUN, Davut, *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul 1989.
- ed-DÜRÎ, Abdulaziz, “Divan”, *DİA*, IX.
- DİEZ, E., “Bursa”, *İA*, II.
- ESTEREBÂDÎ, Aziz, *Bezm-ü Rezm*, nşr. Kilisli Muallim Rıfat, İstanbul 1928.
- FERİDUN BEY, *Münşeât-ı Selâtin, (Kosova Fetihnamesi)*, İstanbul 1274.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ, *Künhü’l-Ahbar*, İstanbul 1285, V.
- GENCER, Ali İhsan, “Osmanlı Türklerinde Denizcilik”, *Osmanlı*, VI.
- GİBBONS, Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, trc. Ragıp Hulusi, Ankara 1998.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Nişancı”, *İA*, IX.
- HADÎDÎ, *Tevarih-i Âl-i Osman*, nşr. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.
- HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Tarihi*, çev. Mehmet Ata, sad. Abdulkadir Karahan, İstanbul 1991, I.

- HOCA SADEDDİN EFENDİ, *Tacü't-Tevarih*, sad. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1992, I-II.
- HÜSEYİN, Hüsameddin, "Molla Fenârî", *TTEM*, nr.18 (1926).
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1999, I.
- İNALCIK, Halil, "Bursa", *DİA*, VI.
- "Rumeli", *İA*, IX.
- İPŞİRLİ, Mehmed, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1999, I
-, "Beylerbeyi", *DİA*, VI.
- KATİP ÇELEBİ, *Keşfu'z-Zunûn*, İstanbul 1943, I – II.
- KOÇU, Reşad Ekrem, *Osmanlı Padişahları*, İstanbul 2003.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, "Yıldırım Bayezid'in İntiharı ve Esareti Hakkında, I. Demir Kafes Rivayeti, II. İntihar Meselesi", *Belleten*, sayı II (1937).
- "Ahmedî" *İA*, I.
- KUT, Günay, "Ahmedî" *DİA*, II.
- KUNT, Metin – YURDAYDIN, Hüseyin G. – ÖDEKAN, Ayla, *Türkiye Tarihi* (Osmanlı Tarihi), İstanbul 1989, II.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, S., "Defterdar", *DİA*, IX.
- LÜTFİ PAŞA, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341.
- MECDİ MEHMED EFENDİ, *Hadaiku 'ş-Şakaik, Şakaik-i Nu'maniye ve İzahlı Şerhleri*, yay. Abdulkadir Özcan, İstanbul 1989, I.
- MEHMED NEŞRİ, *Neşri Tarihi*, haz. Mehmed Altay Köymen, Ankara 1984, I – II.
- MUMCU, Ahmed, *Hukuksal ve Anayasal Bir Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*, Ankara 1986.
- "Divan-ı Hümayun", *DİA*, IX.
- MÜNECCİMBAŞI, Ahmed Dede, *Sahâifü'l-Ahbar fî Vekayii'l-Asar*, çev. İsmail Erünsal, I.
- NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ, *Zafername*, çev. Necati Lugal, Ankara 1949.
- ORTAYLI, İlber, *Hukuk ve İdare Adanı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara 1994.
- "Osmanlı Devletinde Kadı", *DİA*, XXIV.
- ORUÇ B. ADİL, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1925.
- ÖZCAN, Abdulkadir, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1999.
- "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı*, VI, Ankara 1999.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul 1983, II.
- *Devletler ve Hanedanlar*, Ankara 1996, II.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, I-II.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, *Türklerde Devlet Anlayışı*, Ankara 1986.
- SOLAKZADE MEHMED HEMDEMİ ÇELEBİ, *Solakzade Tarihi*, haz. Vahid Çubuk, Ankara 1989, I.
- SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, sad. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, I-VI.
- ŞAHİN, İlhan, "Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi" *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1993, X.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmed, *Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı*, İstanbul 2004.
- TANERİ, Aydın, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Döneminde Veziri Azamlık*, Ankara 1974.

-*Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı*, İstanbul 2003.

TEKİNDAĞ, M. C. Şehabettin, *Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı*, İstanbul 1961.

- "Karamanlılar", *İA*, VI.

- "Niğbolu", *İA*, IX.

- "Timurtaş", *İA*, XII/1.

URAS, Esat, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, Ankara 1965

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, "Defterdar", *İ. A*, III.

- *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ankara 1998, I.

ÜNVER, Süheyl, *Hekim Konyalı Hacı Paşa*, İstanbul 1953.

WITTEK, Paul, *Menteşe Beyliği*, trc. O. Şaik Gökyay, Ankara 1994.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, "Bayezid I", *İA*, II.

YÜCEL, Yaşar, *Osmanlı - Candar Münasebetleri*, Ankara 1974.

- *Kadı Burhanettin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara 1970.

YÜCEL, Yaşar-SEVİM, Ali, *Türkiye Tarihi*, Ankara 1990, II.

YÜKSEL, Ali Osman, *İbn Cezerî ve Tayibetü'n-Neşr*, İstanbul 1996.

ÖZET

Araştırmamızda, I. Murad'ın Kosova savaşında vefatıyla başlayan Yıldırım Bayezid'in hükümdar oluşu (1389) ve Ankara Savaşıyla (1402) devam eden ve Yıldırım Bayezid'in vefatıyla son bulan yaklaşık on üç yıllık bir saltanat süresini inceledik. Yıldırım Bayezid devri, devlet teşkilatı itibariyle ilk merkezî devleti doğuşu ve çöküşünü içine alan, siyasi olaylar açısından iki Türk Sultanını karşı karşıya getiren, Bizans'a ve Avrupa'ya karşı zaferler kazanılan bir zaman dilimi olması nedeni ile önemlidir.

Bunun yanında kültürel faaliyetlerden de geri durmayan Yıldırım Bayezid, Anadolu ve Rumeli'de imar etkinliklerine ve eğitim faaliyetlerine de önem vermiştir. Özellikle Bursa ve Edirne'ye ayrı bir önem vermiştir.

Adil, cesur, soğukkanlı, pratik bir zekaya sahip, üstün bir komutan ve devlet adamı olan Yıldırım Bayezid, icraatları ve geride bıraktıkları ile ne kadar yenilikçi ve devrimci bir Padişah olduğunu ispatlamıştır.

SUMMARY

In this research, we have examined the sovereignty period of almost thirteen years which started with the death of I. Murat in the battle of Kosova and continued with the reign of Yıldırım Bayezid and the battle of Ankara and then lasted with the death of Yıldırım Bayezid. The period of Yıldırım Bayezid is very important in many respects. If we take into consideration the state organization, this period consists of the foundation and the collapse of the centralist state organization. If we think about political cases, in this period two Turkish Sultans fought against each other and many victories were taken against Europe and Byzantium.

In addition to these Yıldırım Beyazid also focused on cultural activities, education ,public improvements in Anatolia and Rumelian. Especially he paid attention to Bursa and Edirne.

Yıldırım Bayezid who has a practical intelligence was a just, brave, cool-headed stateman and commander. He proved that he was a reformist and revolutionist Sultan.